

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**İŞLENEN SUÇLARA KARŞI VERİLEN CEZALARIN
CAYDIRICILIĞININ LİSELİ GENÇLER ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

Yavuz ÖZCAN

BURSA - 2011

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**İŞLENEN SUÇLARA KARŞI VERİLEN CEZALARIN
CAYDIRICILIĞININ LİSELİ GENÇLER ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

Yavuz ÖZCAN

Danışman:

Prof. Dr. Fügen BERKAY

BURSA – 2011

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

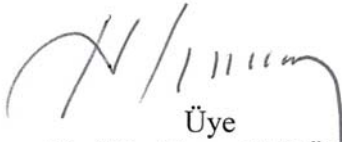
.....Sosyoloji..... Anabilim/Anasanat Dalı,
.....Sosyoloji..... Bilim Dalı'nda 710844002 numaralı
.....Yavuz ÖZCAN.....'nın hazırladığı "...İşlenen Suçlara
Karşı Verilen Cezaların Liseli Gençler Üzerinde Etkisi....." konulu
.....Doktora..... (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi/Çalışması) ile
ilgili tez savunma sınavı, 29/09/ 2011 günü 14:00 - 15:30 saatleri arasında yapılmış,
sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının Basarılı
..... (başarılı/başarısız) olduğuna
(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

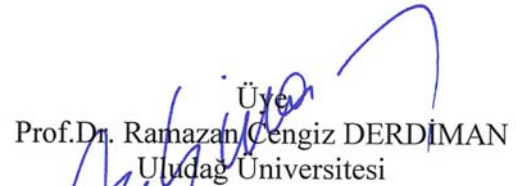
Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Prof.Dr. Fügen BERKAY
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof.Dr. Serpil AYTAÇ
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof.Dr. Hasan ERTÜRK
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof.Dr. Ramazan Cengiz DERDİMAN
Uludağ Üniversitesi

Üye
Yrd.Doç.Dr. Osman DOLU
Polis Akademisi

29/09/ 2011

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Yavuz ÖZCAN
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Sosyoloji
Bilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Niteliği : Doktora Tezi
Sayfa Sayısı : X+ 121
Mezuniyet Tarihi : 29 / 09 / 2011
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Fügen BERKAY

İŞLENEN SUÇLARA KARŞI VERİLEN CEZALARIN CAYDIRICILIĞININ LİSELİ GENÇLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Çalışmada, caydırıcılık teorisini liseli gençler üzerinde test etmek amacıyla, darp ve uyuşturucu kullanma suçları üzerinden cezaların kesinliği, ağırlığı ve çabuklu algılarının, suç işleyip işlememe davranışına nasıl bir etkide bulunduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. İlk olarak ceza, suç ve caydırıcılık kavramları çeşitli alt başlıklara bölünerek tek tek derinlemesine ele alınmıştır. Toplamda 4 lisedeki 9.10.11. ve 12. Sınıflara ve bu sınıflardan rastgele seçilen sadece birer şubeye, 215’i erkek 277’si kız olmak üzere toplamda 500 öğrenciye anket uygulanmıştır. Öğrencilerden elde edilen veriler istatistik yöntemlerinden Bağımsız Örneklem “t”, Mann-Whitney U ve Pearson Chi-Square Testleri kullanılarak analiz edilmiştir. Elde ettiğimiz verilerin analizi sonucunda, hem darp suçu için hem de uyuşturucu kullanma suçu için, bu suçları işlemiş öğrenciler ile bu suçları işlememiş öğrencilerin cezaların kesinliği algıları arasında beklentilerimizin aksine anlamlı bir ilişki bulunamazken, beklentilerimizle tutarlı olarak cezaların ağırlığı algıları arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Uyuşturucu kullanımı ve darp suçu ile ilgili olarak, bu suçları işlemiş ve işlememiş öğrencilerin, ekonomik durumları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamışken anne baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Darp suçu ile ilgili olarak, kız ve erkek öğrencilerin cezaların kesinliği, ağırlığı ve çabukluğu algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Uyuşturucu suçu ile ilgili olarak ise, kız ve erkek öğrencilerin cezaların kesinliği ve ağırlığı algısı arasında kız öğrenciler lehine anlamlı bir ilişki bulunurken, cezaların çabukluğu algısı arasında bu ilişkiye rastlanmamıştır. Son olarak, Uyuşturucu kullanımı ve darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin bu suçlarla ilgili değer yargıları arasında, suç işlememiş öğrencilerin lehine yüksek oranda anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Suç	Ceza	Caydırıcılık	Cezaların kesinliği algısı
-----	------	--------------	-------------------------------

**Cezaların ağırlığı
algısı**

**Cezaların
çabukluğu algısı**

ABSTRACT

Name and Surname : Yavuz ÖZCAN
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Sociology
Branch : Sociology
Degree Awarded : PhD
Page Number : X + 121
Degree Date : 29 / 09 / 2011
Supervisor : Prof. Dr. Fügen BERKAY

**THE DETERRENT EFFECT OF PUNISHMENTS ON HIGH SCHOOL
STUDENTS**

This study aims to test the impact of deterrent capacity of perceived threat of punishments on students' illicit drug use and physical assault at the school context through students' perceptions on certainty, severity, and swiftness of the punishments. In the dissertation, I first discussed in detail the concepts of crime, punishment, and deterrence. Second, I conducted a survey research on a stratified sample of 500 high school students from 9th, 10th, 11th, and 12th grades from 4 high schools of Bursa. The sample consists of 215 male and 277 female students. Third, I tested deterrence hypotheses on this dataset. Contrary to our expectations, "t", Mann-Whitney U and Pearson Chi-Square tests analyses showed no statistically significant difference in deterrence between rule-abiding students and students who used illicit drugs and physically attacked other students in terms of the perceived certainty of punishments. However, perceived severity of the punishments made a statistically significant difference between these two groups. As for other factor, the economic status variable did not make any differential effect on these two groups but parental variable is statistically significant. When we ran analyses for illicit drug use crime, findings revealed a statistically significant difference between girls and boys in their perceptions of severity and certainty of punishment but for physical assault there is no statistically significant difference in their perceptions of severity, certainty and swiftness of punishment. In other words, girls are more likely than boys to perceive a high level severity and certainty of punishments for illicit drug use. Further, girls are also more likely than boys to perceive a high certainty and severity of punishment for illicit drug use. Finally, seeing these crimes as wrong yielded a statistically significant and negative impact on committing these crimes.

Keywords:

Crime **Punishment** **Deterrence** **perceived
certainty**
perceived severity **perceived swiftness.**

ÖNSÖZ

Dünyadaki en büyük problemlerden biri olan yüksek suç oranları, özellikle büyük şehirleri tehdit ederek, her geçen yıl büyük bir hızla artarak devam etmektedir. Biz de ülke olarak bu problemi, bilhassa son yıllarda, yoğun bir şekilde yaşamaktayız. Suç ve suçlu ile mücadele adına devlet kurumları ve çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından birçok faaliyet yürütülmekle beraber, bu yolda rehber olarak akademisyenlere çok ciddi görevler düşmektedir. Suçla mücadelede, suç sayılan eylemlere karşı verilen cezaların fonksiyonlarını en önde tutmanın faydalı olacağı düşüncesi, son 20 yıldır tüm dünyada etkili olmaya başlamasıyla, ceza adalet sistemleri bu fikir üzerinden şekillenmeye devam etmektedir. Ceza olgusunun önemli fonksiyonlarından bir olan caydırıcılığın, suç meydana gelmeden önce suçu önleyebilecek en önemli fonksiyon olması kuvvetle muhtemeldir. Suçla mücadele adına, özellikle batı dünyasında, akademisyenler tarafından caydırıcılığa ayrı bir önem verilmesi, bu konuda çok fazla araştırma yapılması sonucunu doğurmuştur. Fakat ne yazık ki ülkemizde caydırıcılık yaklaşımı ile ilgili çok az sayıda teorik çalışma yapılmasına rağmen ampirik çalışma hiç yapılmamıştır. Bu büyük boşluğu doldurmak adına, çalışmamız bir ilk olma şansını yakalamış olmaktadır.

Çalışmanın bütün aşamalarında ve daha öncesinde, tüm desteğini sonuna kadar kullanan ve hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan danışmanım Sn. Prof. Dr. Fügen BERKAY hocama, bütün kalbimle teşekkürü bir borç bilirim. Büyük birikimlerinden faydalandığım Sn. Prof. Dr. Serpil AYTAC'a ve Sn. Prof. Dr. Hasan ERTÜRK'e ayrıca teşekkür ederim.

Bursa 2011

Yavuz ÖZCAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar.....	ix
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1 SUÇ KAVRAMI	4
1.2 SUÇU AÇIKLAMAYA YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	5
1.2.1 Kartografik (Coğrafi) yaklaşımlar	5
1.2.2 Biyolojik yaklaşımlar	6
1.2.3 Psikolojik yaklaşımlar	6
1.2.3.1 Psikanalitik yaklaşım	7
1.2.3.2 Psikopatolojik yaklaşım	8
1.2.3.3 Zekâ ve suç	8
1.2.4 Sosyolojik yaklaşımlar	9
1.2.4.1 Sosyal yapı teorileri	10
1.2.4.1.1 Anomi teorileri.....	10
1.2.4.1.2 Gerilim teorileri	11
1.2.4.1.3 Sosyal düzensizlik teorileri	12
1.2.4.1.4 Alt kültür teorileri	13
1.2.4.2 Sosyal Süreç teorileri.....	15
1.2.4.2.1 Öğrenme teorileri	15
1.2.4.2.2 Damgalama teorisi.....	17
1.2.4.2.3 Kontrol teorileri.....	19
1.2.4.3 Sosyal çatışma teorileri	20
1.3 CEZA KAVRAMI	21
1.4 CEZA FONKSİYONLARI.....	23
1.4.1 Misillemeci Ceza Anlayışı	24
1.4.2 İslah (Rehabilitasyon) Edici Ceza Anlayışı	25
1.4.3 Yararıcı Ceza Anlayışı	25
1.4.4 Onarıcı Adalet Anlayışı.....	26
1.4.5 Caydırıcı Ceza Anlayışı.....	27

2. BÖLÜM CAYDIRICILIK YAKLAŞIMI

2.1 CAYDIRICILIK YAKLAŞIMININ KÖKENLERİ	30
2.2 CAYDIRICILIK YAKLAŞIMI VE TEMEL ÖZELLİKLERİ	31
2.2.1 Cezaların kesinliği	34
2.2.2 Cezaların ağırlığı	36
2.2.3 Cezaların çabukluğu	36
2.3 GENEL VE ÖZEL CAYDIRICILIK	36
2.4 MUTLAK VE KISMİ CAYDIRICILIK.....	38
2.5 SOSYAL ETKİ VE CAYDIRICILIK.....	39
2.6 ALGININ SABİTLİĞİ PROBLEMİ VE CAYDIRICILIK.....	41
2.7 CİNSİYET VE CAYDIRICILIK.....	43
2.8 SOSYOEKONOMİK DURUM VE CAYDIRICILIK.....	44
2.9 CAYDIRICILIK TEORİSİNİN ELEŞTİRİSİ.....	45
2.10 YURT İÇİNDE CAYDIRICILIK İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	46

3. BÖLÜM UYGULAMA

3.1 TEZİN AMACI VE ÖNEMİ.....	49
3.2 PROBLEM.....	49
3.3 SAYILTILAR.....	50
3.4 SINIRLILIKLAR.....	50
3.5 VERİ TOPLAMA ARACI (ANKET).....	50
3.6 YÖNTEM	52
3.7 ARAŞTIRMA SORULARI	53
3.8 BULGULAR	56
3.8.1 Ankete Katılan Öğrencilerin Yaş Dağılımları	56
3.8.2 Ankete Katılan Öğrencilerin Cinsiyetleri	56
3.8.3 Ankete Katılan Öğrencilerin Anne Eğitim Durumları	57
3.8.4 Ankete Katılan Öğrencilerin Baba Eğitim Durumları	59
3.8.5 Ankete Katılan 9. 10. 11. Ve 12. Sınıfta Bulunan Öğrencilerin Sayıları Ve Yüzde oranları	60
3.8.6 Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Ekonomik Durumları Ve Ders Başarı Durumları.....	61
3.8.7 Darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeylerinin karşılaştırılması	62
3.8.8 Darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeylerinin karşılaştırılması	63
3.8.9 Darp suçunu işlemiş Ve işlememiş öğrencilerin cezaların çabukluğu düzeylerinin karşılaştırılma.....	64
3.8.10 Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeylerinin karşılaştırılması	66
3.8.11 Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeylerinin karşılaştırılması	67
3.8.12 Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeylerinin karşılaştırılması.....	68

3.8.13 Darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin ekonomik durumlarının Karşılaştırılması	70
3.8.14 Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin ekonomik durumlarının karşılaştırılması	71
3.8.15 Darpla suçu ile ilgili olarak erkek ve kız öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeylerinin karşılaştırılması	72
3.8.16 Darpla suçu ile ilgili olarak erkek ve kız öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeylerinin karşılaştırılması.....	73
3.8.17 Darpla suçu ile ilgili olarak erkek ve kız öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeylerinin karşılaştırılması.....	75
3.8.18 Uyuşturucu ile ilgili olarak erkek ve kız öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeylerinin karşılaştırılması.....	77
3.8.19 Uyuşturucu ile ilgili olarak erkek ve kız öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeylerinin karşılaştırılması	78
3.8.20 Uyuşturucu ile ilgili olarak erkek ve kız öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeylerinin karşılaştırılması.....	79
3.8.21 Darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin annelerinin eğitim düzeylerinin karşılaştırılması	81
3.8.22 Darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerinin karşılaştırılması	83
3.8.23 Uyuşturucu kullanmamış ve kullanmış öğrencilerin annelerinin eğitim düzeylerinin karşılaştırılması	85
3.8.24 Uyuşturucu kullanmamış ve kullanmış öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerinin karşılaştırılması	87
3.8.25 Darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin ders başarı düzeylerinin karşılaştırılması	89
3.8.26 Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin ders başarı düzeylerinin karşılaştırılması	90
3.8.27 9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin, darp suçu ile ilgili cezaların kesinliği algı düzeylerinin karşılaştırılması.....	91
3.8.28 9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin, darp suçu ile ilgili cezaların ağırlığı algı düzeylerinin karşılaştırılması.....	92
3.8.29 9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin, darp suçu ile ilgili cezaların çabukluğu algı düzeylerinin karşılaştırılması.....	93
3.8.30 9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin, uyuşturucu ile ilgili cezaların kesinliği algı düzeylerinin karşılaştırılması.....	95
3.8.31 9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin, uyuşturucu ile ilgili cezaların ağırlığı algı düzeylerinin karşılaştırılması.....	96
3.8.32 9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin, uyuşturucu ile ilgili cezaların çabukluğu algı düzeylerinin karşılaştırılması.....	97
3.8.33 Darp suçunu işlemiş öğrenciler ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin bu suçla ilgili değer yargı düzeylerinin karşılaştırılması	99
3.8.34 Uyuşturucu kullanmış öğrenciler ile uyuşturucu kullanmamış öğrencilerin bu suçla ilgili değer yargı düzeylerinin karşılaştırılması	101
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	103
KAYNAKLAR.....	108
EKLER	115
ÖZGEÇMİŞ	121

TABLÖLAR

Tablo 1. 15 ve altı, 16, 17, 18 ve üstü yaş kategorilerindeki öğrencilerin sayıları ve yüzde oranları.....	56
Tablo 2. Erkek ve kız öğrencilerin sayıları ve yüzde oranları	57
Tablo 3. Ankete Katılan Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumları.....	58
Tablo 4. Ankete Katılan Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumları	59
Tablo 5. Ankete katılan 9. 10. 11. Ve 12. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sayıları ve yüzde oranları	60
Tablo 6. Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumları ve geçen yılki ders notlarının en azları, en çokları, ortalamaları, standart sapmaları ile bu bilgileri belirten öğrencilerin sayıları	61
Tablo 7. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri	62
Tablo 8. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları.....	63
Tablo 9. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin, ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları.....	65
Tablo 10. Uyuşturucu kullanan ve kullanmayan öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri.....	66
Tablo 11. Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları	67
Tablo 12. Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin, ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları.....	69
Tablo 13. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin, sayıları, aylık gelir ortalamaları, Mann-Whitney U değeri, p değeri.....	70
Tablo 14. Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin, sayıları, aylık gelir ortalamaları, Mann-Whitney U değeri, p değeri.....	71
Tablo 15. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri	72
Tablo 16. Darp suçu ile ilgili olarak erkek ve kız öğrencilerin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları	74
Tablo 17. Kız ve erkek öğrencilerin, darp suçu ile ilgili ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları	76
Tablo 18. Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri.....	77

Tablo 19. Uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak erkek ve kız öğrencilerin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları... 78
Tablo 20. Kız ve erkek öğrencilerin, uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları 80
Tablo 21. Darp suçunu işlemiş ve işlememiş, öğrencilerin annelerinin eğitim durumu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları 82
Tablo 22. Darp suçunu işlemiş ve işlememiş, öğrencilerin babalarının eğitim durumu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları 84
Tablo 23. Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş ve işlememiş, öğrencilerin annelerinin eğitim durumu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları 86
Tablo 24. Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş ve işlememiş, öğrencilerin babalarının eğitim durumu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları 88
Tablo 25. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin sayıları, ders başarı durumu puan ortalamaları ve standart sapma puanları, t değeri, p değeri 89
Tablo 26. Uyuşturucu kullanan ve kullanmayan öğrencilerin sayıları, ders başarı durumu puan ortalamaları ve standart sapma puanları, t değeri, p değeri 90
Tablo 27. 9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri... 91
Tablo 28. Darp suçu ile ilgili olarak 9. Ve 12. sınıf öğrencilerinin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları 92
Tablo 29. Darp suçu ile ilgili olarak 9. Ve 12. sınıf öğrencilerinin, ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları 94
Tablo 30. 9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri... 95
Tablo 31. Uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak 9. Ve 12. sınıf öğrencilerinin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları... 96
Tablo 32. Uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak 9. Ve 12. sınıf öğrencilerinin, ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları 98
Tablo 33. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin, değer yargısı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları 100
Tablo 34. Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin, bu suçla ilgili değer yargısı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları 101

GİRİŞ

Kriminolojideki Klasik Okulun merkezinde olan “insanın rasyonel bir varlık olup, ortaya koyduğu davranışları, kar ve zarar hesabı yaparak, bu davranışların ardından karşılaşılabileceği sonuçları belli bir mantık süzgecinden geçirerek yapacağı” fikri, batı dünyasında son 20-30 yıldır tekrar kabul görmeye başlamıştır. Aynı zamanda bu durum ceza adalet sistemlerini de etkilemeye devam etmektedir.

Bu süreçle birlikte, Beccaria'nın 1764 yılında temellerini attığı Caydırıcılık yaklaşımı, kriminolojideki en çok çalışma yapılan alanlar arasında yerini almıştır. Bu yaklaşıma göre; bireyler az maliyetle çok getiri elde etmek amacıyla hareket edip davranışlarını bu doğrultuda oluştururlar ve bu kural suç davranışı içinde geçerlidir. Burada yapılması gereken, suç işleyen kişinin maliyetini arttırmak yani yaptığı davranış sonucunda göreceği cezayı arttırmaktır. Kişi alacağı cezanın elde edeceği faydadan daha fazla olduğunu görünce, suç işlemekten vazgeçecektir. Yani caydırıcılık meydana gelecektir. Beccaria (2003:47) caydırıcılığın meydana gelmesi için verilecek cezanın üç temel özelliğinin olması gerektiğini söyleyerek, bunları kesinlik, hızlılık ve ağırlık olarak sıralamıştır. Cezaların kesinliği, verilecek cezanın sınırlarının tam olarak belirlenip, tam bir açıklık ve netlik içinde olup, suç işleyen kişinin de hiçbir şekilde verilecek cezadan kaçamayıp eninde sonunda bu cezayı çekeceği fikrine sahip olması şeklinde tanımlanmıştır. Cezaların hızlılığı, suç işleyen kişinin cezayı çekmeye başlama süreci ne kadar çabuk başlarsa cezanın etkisi de o kadar artacağı şeklinde açıklanmıştır. Cezanın ağırlığı ise, işlenen suça karşı verilen ceza, işlenen suçun ağırlığı oranında olmalıdır. Yani ceza ne çok ağır nede çok hafif olmalıdır. Aksi takdirde cezanın beklenen etkisi meydana gelmeyecektir.

Batı dünyasında bu teoriyi test etmek amacıyla sayısız çalışma yapılmasına rağmen ülkemizde yapılan az sayıda teorik çalışmalar olmakla birlikte, ampirik olarak yapılan çalışma yok diyebiliriz. Bu araştırma ilk olması sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir ve caydırıcılık teorisinin bu temel önermelerinin geçerli olup olmadığı durumu lise öğrencilerinin algılaması üzerinden ölçülerek test edilmesi amaçlanmaktadır. Araştırma

sonrası bulgulara göre çocukların suç işlemesini önlemek için daha kesin ağır ve çabuk cezalar getirilmesinin bir etkisinin olup olmadığı anlaşılacaktır. Etkili olduğu bulunursa, okulların uyguladığı disiplin cezalarından Türk Ceza Kanunu'nda öngörülen cezalara kadar birçok mevzuat düzenlemesinde değişiklik yapılması önerilebilecektir. Aynı zamanda okul, polis ve toplumun çocuk suçlulara karşı davranışları içinde önerilerde bulunabilecektir. Etkili olmadığı sonucuyla karşılaşırsa, cezaların arttırılmasından çok çocuklara yönelik sosyal program ve eğitimlerin, suç işlemeyi önleyici rollerinin olduğu değerlendirilecektir. Tabii ki böyle bir değerlendirme de ayrı bir bilimsel çalışmayla test edilmelidir. Çalışmadaki temel problem, cezaların kesinliğinin, ağırlığının ve çabukluğunun algısal olarak arttırılması çocuk suçluluğunu azaltıp azaltmayacağı sorusudur. Bu problemle bağlantılı olarak üç temel hipotez ileri sürülmüştür. Birincisi, eğer cezaların kesinliği artarsa gençler suç işlemekten çekineceklerdir. İkincisi, eğer cezaların ağırlığı artarsa gençler suç işlemekten çekinecektir. Sonuncusu, eğer cezaların çabukluğu artarsa gençler suç işlemekten çekinecektir şeklindedir.

Cezaların kesinliği, ağırlığı ve çabukluğu algılarını ölçmek üzere oluşturulan anket, toplam iki kısımdır. Birinci kısım Sosyal ve Demografik özelliklere ilişkin sorulardan oluşmaktadır. İkinci kısım ise iki bölümdür, birinci bölümde darp suçu irdelenmiştir, ikinci bölümde ise keyif verici, uyarıcı ve uyuşturucu madde kullanımı suçu irdelenmiştir. Ankette bölümlerin başında bu suçların isimleri, itici olabilecekleri düşüncesiyle yazılmamıştır. Birinci bölüm toplamda 15 sorudan oluşmakta iken ikinci bölüm ise 13 sorudan oluşmaktadır.

Araştırma deseni deneysel olmayan araştırma desenidir. Araştırma yöntemi kesitsel yöntemdir. Veriler deneklerden tek bir seferde alınmıştır. Çalışmanın hedef kitlesi liselerdeki gençlerdir. Evren Bursa'daki liseler olup tüm liselerde veri toplaması yapılması çok mümkün olmadığından, tabakalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak katılımcılar belirlenmiştir. Seçilen 4 okuldan 9.10.11. ve 12. Sınıflara ve bu sınıflardan rastgele seçilen sadece birer şubeye, 8'i cinsiyet belirtmeyen 215'i erkek 277'si kız olmak üzere toplamda 500 öğrenciye geliştirilmiş olan bu anket, okul rehberlik öğretmenlerinin nezaretinde uygulanmıştır.

Çalışma, toplam üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde suç kavramı etraflı bir şekilde ele alınacak, sonra suçu açıklamaya yönelik olarak ortaya konan kuramsal

yaklaşımlar, coğrafi yaklaşımlar, biyolojik yaklaşımlar, psikolojik yaklaşımlar ve son olarak sosyolojik yaklaşımlar ana başlıkları altında incelendikten sonra ceza kavramı ayrı olarak ele alınarak cezanın fonksiyonları, misillemeci ceza anlayışı, ıslah (rehabilitasyon) edici ceza anlayışı, yararçı ceza anlayışı ve son olarak caydırıcı ceza anlayışı başlıkları altında açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, caydırıcılık yaklaşımı teferruatlı bir şekilde ele alınacaktır. Caydırıcılık yaklaşımını daha iyi açıklayabilmek için, Caydırıcılık Yaklaşımı Ve Temel Özellikleri, Genel ve Özel Caydırıcılık, Mutlak ve Kısmi Caydırıcılık, Sosyal Etki Ve Caydırıcılık, Algının Sabitliği Problemi Ve Caydırıcılık, Cinsiyet Ve Caydırıcılık, Sosyoekonomik Durum Ve Caydırıcılık, Caydırıcılık Teorisinin Eleştirisi, Ülkemizde yapılan caydırıcılık yaklaşımı çalışmaları alt başlıkları altında incelenmiştir. Son bölümde, Tezin Amacı ve Önemi, Problem, Sayıtlar, Sınırlılıklar, Veri Toplama Aracı, Yöntem, Araştırma Soruları ele alındıktan sonra, toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular tablolar eşliğinde ortaya konup, sonuç ve değerlendirme bölümünde taranan literatür ışığında bu bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1 SUÇ KAVRAMI

Suç kavramı çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Sayısız bilim adamı bu kavramı tanımlama girişiminde bulunmuştur. Bu çok sayıdaki tanımlama teşebbüslerinden, en çok öne çıkanlarını ortaya koymanın faydalı olacağı düşünülerek, suç kavramının farklı tanımları aşağıda sıralanmıştır.

Kişilerin kendi bireysel sınırlarının çok ötesine geçerek, kamusal alan içinde yasaklanmış olan ve aynı zamanda ihlal edilmesi durumunda devlet otoritesi tarafından, belli cezai yaptırımlar şeklinde karşılığı olan fiil ve davranışları işlemesi durumunda suç ortaya çıkmaktadır (Marshall, 1999:702).

Eski çağlardan bu yana hangi eylem, tavır, davranış ve hareketlerin suç olup hangilerin olmadığını belirleyen güç o toplum içinde kanun koyma yetkisini elinde bulunduran güçtür. Kanun koyucuların bu ayrımı yaparken kullandıkları kıstas ise, bu tavır, davranış ve hareketlerin toplumun çoğunluğu için bir tehlike, zarar ve tehdit oluşturup oluşturmadığıdır (Dönmezer, 1981:62).

Çağdaş kriminologlar suçu genellikle dört farklı açıdan tanımlamışlardır. Bunlardan ilki olan yasal bakış açısına göre, kanunları ihlal eden fiiller suçtur. İkinci olarak siyasal bakış açısına göre, kanunları koyma yetkisine sahip güçlü gruplar kendi siyasi eğilimleri dışındaki eylemleri suç olarak etiketleyerek suç davranışını belirlemişlerdir. Üçüncü olarak sosyolojik bakış açısına göre, kurulu olan sosyal sistemin devamı için engellenmesi gereken anti-sosyal davranışlar suç olarak tanımlanmıştır. Son olarak psikolojik bakış açısına göre, suç bir davranış bozukluğudur (Schmallager, 2002'den aktaran İçli, 2007:23).

Suç tanımları, ülkeden ülkeye, bir zamandan başka bir zamana, bir kültürden başka bir kültüre göre farklılık göstermektedir. Bir ülkede suç olan eylem, başka bir ülkede suç sayılmayabilir, bir toplumda önceden suç sayılan bir davranış şimdiki zamanda suç sayılmayabilir, geniş bir alanda hakim olan bir kültürde suç olan fiil o kültür içinde olan bir alt-kültürde suç sayılmayabilir, hatta bir toplumda devlet tarafından suç sayılan bir eylem halk vicdanında farklı şekillerde yorumlanarak farklı kabullenmeler ortaya çıkabilir. Halk

içindeki bu farklılıklar farklı sosyal statü, sosyal sınıf ve kuşaklar arasında bile meydana gelebilir (Yücel, 2008:31).

“Ceza yasaları içinde yer alan normlar, sapmanın diğer türlerini belirleyen normlardan daha çok uzlaşmaya sahiptirler. Öte yandan bir durumda suç sayılan eylem başka bir durumda suç kapsamından çıkarılabilir. Örneğin normal zamanda suç olan adam öldürme, savaş halinde farklı yorumlanacaktır” (Bozkurt, 2007:175).

Her ne kadar suç tanımlamaları ve kabulleri toplumdan topluma farklılık gösterse de, suç olgusunun her toplumda gözlemlenebilen bir olgu olduğu belirgin bir gerçekliktir. Suçun bulunmadığı bir toplum göstermek mümkün değildir (Durkheim, 2006:152).

Suç kavramı, birçok önemli bilim adamı ve araştırmacıların fikirleri ışığında derinlemesine ele alındıktan sonra, suçu açıklamaya yönelik olarak oluşturulan kuramsal yaklaşımları, Kartografik (Coğrafi) Yaklaşımlar, Biyolojik Yaklaşımlar, Psikolojik yaklaşımlar ve son olarak sosyolojik yaklaşımlar başlıkları altında incelemek, bir gereklilik olarak görülmektedir.

1.2 SUÇU AÇIKLAMAYA YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.2.1 Kartografik (Coğrafi) Yaklaşımlar

Coğrafi yaklaşıma göre, bölgesel olarak bir gözlem yapıldığında suç oranlarında bölgeden bölgeye ciddi farklılıklar olduğu görülebilir. Bu farklılığa en büyük sebep olarak, coğrafi koşullar ve iklim şartları gösterilmektedir (Doğan,2007:42).

Bu ekolün kriminologları, ısı, ışık, nem, basınç, yağış miktarındaki çokluk veya azlık gibi iklim şartlarının yanı sıra yaşanan coğrafi bölgenin dağlık veya ovalık olması gibi durumların suç oranlarına etki ettiklerini iddia etmişlerdir. Örneğin yüksek ısıya sahip olan bölgelerde cana karşı işlenen suçlarda bir artış gözlenirken, daha soğuk bölgelerde mala karşı işlenen suçların daha fazla olacağı gibi fikirler ileri sürülmüştür (Yavuzer, 1986:41).

1.2.2 Biyolojik Yaklaşımlar

Biyolojik yaklaşıma göre, suç olgusunun temelinde yatan sebepler, biyolojik kaynaklıdır. Yani suç işleyen insanlar, bu davranışları doğuştan getirdikleri biyolojik özellikleri sebebiyle meydana getirirler (Marshall, 1999:75).

Örneğin orta çağda insanların doğuştan getirdikleri vücut bütünlüklerindeki bozukluklar ya da bunların da ötesinde çirkin olmalarının bile suç işleme ihtimallerinin yüksek olması şeklinde yorumlanmıştır (İçli,2007:76).

Hatta suçun bireyler arasındaki genetik farklılıktan ileri geldiğini ileri süren kriminologlar o kadar ileri gitmişlerdir ki, bu genetik farklılıkların ırklar arasında da var olduğunu ve bu farklılıkların bazı ırkları zeka yetenek ve beceri yönünden diğer ırklardan daha üstün kıldığını iddia etmişlerdir (Kösemihal, 2005:69).

İnsanların sahip oldukları kafa yapıları, yüz şekilleri, ellerin ve kolların genelden farklı yapıda olmaları, doğuştan gelen tat ve acı duygularındaki hassasiyetlerin olmayışı, bu tip insanları suça iten özellikler olduğu, bu ekolün taraftarlarınca iddia edilmiştir. Hatta bu durumu, hangi fiziki anormalliklerin hangi suçları işlemeye daha yatkın olduğu şeklinde sınıflamalara kadar götürmüşlerdir (Dönmezer, 1981:116).

1.2.3 Psikolojik Yaklaşımlar

Bu yaklaşıma göre suç davranışı sapmış bir davranış türüdür. Tüm davranışların meydana gelmesinde zihinsel süreç ve özellikler temel role sahip olduklarından dolayı, suç davranışı içinde aynı temel süreçlere bakılması gerekliliğini vurgulayan teoriler psikojenik teoriler olarak adlandırılmaktadır. Bu teorilere göre bireyler, “duygusal bozukluk sahibi”, “hasta” veya “psikopatik” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda bahse konu psikolojik süreçler anlaşılmadan suç davranışının da anlaşılması mümkün görülmemektedir. Tüm bunların yanında psikologların suça bakış açılarında farklılıklar da bulunmaktadır. Bazı psikologlar suç davranışının anlaşılması için kişinin çocukluk zamanlarında geçirmiş olabileceği travmalara odaklanırken diğerleri suçun anlaşılması için kişinin geçirmiş olduğu öğrenme aşamalarına bakılması gerektiğini söylemişlerdir (İçli, 2007:72-73).

Çok geniş bir alanı kapsamakta olan, suçu açıklamaya yönelik psikolojik yaklaşımları, psikanalitik yaklaşım, psikopatolojik yaklaşım, zeka ve suç alt başlıkları altında ele almak çok daha faydalı olacaktır.

1.2.3.1 Psikanalitik Yaklaşım

Psikanalitik yaklaşım Freud tarafından kurulup geliştirilen bir yaklaşımdır. İnsanın bilinçli olarak farkında olmadığı fakat gerçekte sahip olduğu düşünce, korku ve arzular o kişinin bilinçdışıını oluşturur. Davranışların büyük bir kısmı bu bilinçdışı süreçlerin etkisiyle meydana gelir. Freud'a göre, insanlar çocukluklarından itibaren anne babaları tarafından, daha sonrasında ise toplum tarafından, doğuştan gelen içgüdülerinden kaynaklanan arzu ve istekleri tatmin edilmeden yasaklandığı için bunlar bilinçdışına itilerek, bilinçdışından insanları etkilemeye devam etmektedirler (Atkinson, 1995:9).

Freud'a göre, kişiye yaşama sevincini veren yaşam içgüdüleri ile onu felakete ve yıkıma doğru götüren ölüm içgüdüleri, o kişinin davranışlarının tümünü etkileyen temel içgüdülerdir. Yaşam içgüdüsünün kendini gösterdiği alan cinsellik iken, ölüm içgüdüsünün kendini gösterdiği alan saldırganlıktır. Hayatın daha ilk yıllarından itibaren görülmeye başlanan cinsellik ve saldırganlık, sürekli olarak bastırıldığından, insanların bilinçdışlarından, farklı dönüşümlere uğrayarak kendilerini gösterirler. Bu dönüşümlerin suç davranışı olarak da ortaya çıkması muhtemel seçeneklerdendir (Atkinson, 1995:441).

Suçlu kişi, bilinçdışında yaşadığı çelişkileri ortadan kaldırmak için çeşitli yollar arar, suç işlemek o kişinin çelişkilerinin ve sonucunda hissettiği gerilim duygularını ortadan kaldırmak için bir seçenektir ve bunun sonucu olarak kişi suç işlemeyi kendinde bir hak olarak görür (Yavuzer, 1986:46).

Freud kişiliğin üç temel bölümü olduğunu söyler; bunlar id, ego ve süper egodur. İd kişiliğin en ilkel kısmını oluşturur. İd'in temel özellikleri saldırganlık ve cinselliktir. İd nesnel gerçekliğin şartlarıyla ilgilenmez, hangi şart altında olursa olsun o sadece içgüdülerinin tatmini amaçlar. Ego id'in arzularını dış dünyada tepki çekmeyecek makul bir şekilde karşılamaya çalışarak id'i kontrol altında tutmaya çalışır. Fakat egonun tek amacı gerçeklik ilkesine göre id'in arzularını tatmin etmektir. Kişiliğin üçüncü parçası ise süper egodur, süper ego çocukluktan itibaren anne baba tarafından oluşturulan, ihlal edilmesi durumunda ceza ile uyulması durumunda ise ödülle karşılık verilen kurallardır.

Süper ego, egonun tersine id'i her şart altında engellemeye çalışır. Ego sürekli olarak id ve süper ego arasında bir denge kurmaya çalıştığından, devamlı bir baskı altındadır. Eğer bu baskılar egonun kaldıramayacağı kadar ağır olamaya başlarsa, ortaya çıkması muhtemel olan anksiyeteye sonucunda, kişi suç davranışını işleyebilir (Schultz, 2002:529).

Freud, bazı durumlarda saldırganlığın faydalı olabileceğini söylemiştir. Küçük çaptaki saldırganlıklar, kişide birikmiş olan fazla enerjinin boşalmasına sebep olacağından, kişileri ruhsal rahatsızlıklardan kurtararak, onları rahatlattığından daha büyük suç davranışlarını engelleyecektir (Kağıtçıbaşı, 2002:349).

1.2.3.2 Psikopatolojik Yaklaşım

Bu yaklaşıma göre, suçlu insanların suç işlemesine neden olan temel faktör, o insanların sahip oldukları kişilik özellikleridir. İnsanların sahip oldukları normal olmayan, olumsuz kişilik özellikleri daha önceden tespit edilmesi durumunda, meydana gelmesi muhtemel suçların engellenebileceği iddia edilmektedir (Shoemaker,2000'den aktaran Dolu, 2010:183).

Nevrozlar psikozlara göre daha hafif bir rahatsızlıklardır. Nevroz içinde bulunan insanlar, toplum içindeki temel ihtiyaçlarını tam olarak olamasa da kısmi olarak karşılayabilirler. Psikoz içinde bulunan kişiler ise daha ciddi rahatsızlığı olan kişilerdir. Gerçeklikten kopma noktasında veya kopmuş olan bu kişiler, gündelik temel ihtiyaçlarını da tam karşılayamazlar. Bu noktada şu söylenebilir, psikotikler, nevrozlara göre suç işleme ihtimali daha yüksek olan tiplerdir. Bunların yanında psikopat kişiliklerde suça eğilimli olan tiplerdendir. Psikopatlar ben merkezci olan, aşırı egoist, arzularının engellenmesine tahammül edemeyen, empati becerileri yok denecek kadar az olan kişilerdir (Atkinson, 1995:612, 644).

1.2.3.3 Zekâ ve Suç

İlk olarak zekâyı tanımlayacak olursak, "yepyeni bir duruma, bu yeni oluşumun öğeleri arasında var olan ilişkileri kavrayarak kolaylıkla uyum sağlama gücü ve melekesi; insan varlığının deneyimini ve bilgisini yeni karşılaştığı somut durumlara uydurmak suretiyle sergilediği problem çözme

yeteneği. Gösterge ya da sembolleri yorumlama ve ilişkileri kavrama ve böylelikle de gözlemlenen olayların ve eşyanın mahiyetini açıklama yetisi: insan zihninin karşı karşıya kaldığı teorik ve pratik problemleri belleğin, imgelem ve kavramsal düşüncenin de yardımıyla tatmin edici bir biçimde çözebilme kapasitesi şeklinde tanımlanabilir” (Cevizci, 2000: 378).

Zekânın dört farklı bileşeninden söz edilebilir; ilk olarak yaşanan tecrübelerden faydalanma kabiliyeti, ikinci bileşen olarak soyut işlem yapabilme yeteneği, üçüncü bileşen, değişen şartlara uyum sağlayabilme kabiliyeti ve son olarak, insanların yapmaları gereken işler konusunda kendilerini motive etme yeteneğidir (Atkinson, 1995:507).

Zekâ düzeyleri düşük kişilerin, suç işleme ihtimallerinin yüksek olduğunu iddia eden araştırmacılara göre, düşük zekâ düzeyine sahip kişiler, meydana getirdikleri davranışların ne kadar doğru ve ahlaki olduğu konusunda değerlendirme kabiliyetleri yoktur. Bütün bunların yanında, bu kişilerin, doğuştan getirdikleri arzu ve içgüdülerini kontrol edemedikleri için suç davranışını meydana getirdikleri ileri sürülmektedir (Shoemaker, 2000'den aktaran Dolu, 2010:186).

1.2.4 Sosyolojik Yaklaşımlar

Sosyolojinin ilk kurulduğu yıllardan itibaren, suç olgusu sosyologlar tarafından araştırma konusu olarak belirlenmiştir. Sosyologlar suç işlemenin soya çekimle insanlara geçtiğini savunan bireysel teorilere tepki göstererek, suç olgusunun diğer davranışlar gibi insanların içinde buldukları çevreleri tarafından şekillendirildiğini iddia etmişlerdir. Sosyolojik teorilerde suç açıklanmaya çalışılırken üç temel sınıflandırma yapılmıştır. Bunalar sırasıyla sosyal yapı teorileri, sosyal süreç teorileri ve son olarak sosyal çatışma teorileridir (İçli, 2007: 88).

Sosyal yapı teorilerine göre, mevcut durumdaki sosyal yapı ve toplumun organize olma şekilleri ile suç arasında bir ilişki vardır. İşte tam da bu nokta da, yapı ile suç olgusu arasındaki ilişkinin mahiyeti ve özellikleri anlaşılmaya çalışılır. Aynı zamanda sosyal değişmeler ile suç oranları arasında nasıl bir bağlantının olduğu araştırılır.

Sosyal süreç teorilerinde ise, yapı teorilerinin aksine genel yapıya uyan bireylere odaklanmak yerine, suçlu bireylerin ortaya çıkmasına sebep olan toplumsal süreçlere

odaklanılmıştır. Birey ve süreç arasındaki ilişkinin anlaşılmasına çalışılmasına rağmen, bu yaklaşım birey odaklı değildir (İçli, 2007: 90).

Yukarıda da bahsedildiği gibi, sosyolojik teoriler; sosyal yapı teorileri, sosyal süreç teorileri ve sosyal çatışma teorileri alt başlıkları altında incelenecektir.

1.2.4.1 Sosyal Yapı Teorileri

Sosyal yapı teorilerini daha iyi anlamak adına bu teoriler, Anomi Teorileri, Gerilim Teorileri, Sosyal Düzensizlik Teorileri ve Alt Kültür Teorileri alt başlıkları altında incelenecektir.

1.2.4.1.1 Anomi teorileri

Bir toplum içinde var olan değerlerin ve normların, belli bir zamandan sonra etkisinin kaybolması, o toplum içinde kaos, karışıklık ve çatışma olması durumu anomi kelimesiyle açıklanmaya çalışılmıştır. Anomi terimini sosyolojiye kazandıran ise Emile Durkheim olmuştur. Durkheim, İntihar ve İşbölümü gibi iki temel eserinde bu kavramı sıkça kullanmıştır. Durkheim, İşbölümü adlı eserinde anomi kavramını şu şekilde kullanmıştır; anominin ortaya çıkış noktası temel olarak, toplumun mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçiş noktasında meydana gelir. Buradaki süreç, toplumun mekanik dayanışmadan, organik dayanışmaya geçerken meydana gelen ani ekonomik değişimlere, ahlaki değerlerin uyum sağlayamayıp, toplumun yapısında anormal durumların meydana gelmesi ile oluşur. İntihar adlı eserinde Durkheim, anomiyi intiharın dört temel nedeninden bir olarak tanımlamıştır. İnsanlar özellikle ekonomik kriz dönemlerinde, topluma olan bağlılıklarında bir zayıflamayla birlikte, temel arzuları konusunda ciddi karışıklıklar yaşayabileceklerinden, bu yaşadıkları kaos durumuna son vermek için intihar girişimlerinde bulunma ihtimalleri de artacaktır. Ayrıca buradaki anomi durumu, insanları suç işlemeye doğru sürükleyebilme olasılığını kendi içinde barındırmaktadır (Marshall, 1999:32).

Sosyolojinin ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasında, çalışmalarının büyük katkıları olan Durkheim, anomi ve suç konularına ayrı bir önem vermiştir. Durkheim intihar adlı eserinde her ne kadar suç kavramını ayrı olarak ele almasa da, toplumun anomi

yaşadığı durumlarda, belli ve makul oranlarda olması gereken suç oranlarının, çok fazla arttığını belirtmiştir. Toplum kendi bütünlüğünün devamını, geçirmekte olduğu çeşitli krizler dolayısıyla sağlayamasa, birey kendini topluma bağlayan bağlarda büyük zayıflıklar hissetmeye başlar. Bunun sonucu olarak kendi çıkarlarından başka bir şey düşünemez hale gelen bireylerin suça olan eğilimlerinde büyük artışlar gözlemlenebilir (Gölbaşı, 2008:69).

Anomik intiharlarda üstünde durulması gereken önemli bir diğer nokta şu şekilde de açıklanabilir; toplumda, ekonomik krizlerden sonra meydana gelen intihar oranlarındaki yükselişlerin, fakirlik sebebiyle meydana geldiği düşünülmemelidir. Çünkü bunun böyle olmadığını gösteren çok miktarda örnek gösterilebilir. Yapılan araştırmalar fakirlik arttıkça intihar oranlarında düşüşlerin olduğunu göstermektedir. Hatta bazı araştırmalarda refah düzeyinin arttığı dönemlerde intihar oranlarında artışlar tespit edilmektedir. Bu noktalardan hareketle, intihar oranlarının tamamen toplumsal değişimle bağlantılı olduğu söylenebilir. Buradaki değişimin olumlu ya da olumsuz olması önemli değildir. Önemli olan nokta değişimden dolayı meydana gelen anlamsızlık halidir (Köseihal, 2005:188).

1.2.4.1.2 Gerilim teorileri

Toplum içinde var olan az sayıdaki yüksek statülü mevkiler az olmakla birlikte, sınıflı toplumlarda, sınıflar arasındaki farklılıklardan kaynaklanan, bu noktalara ulaşma imkânları sınırlıdır. Toplumdaki kültürel değerler ve normlar insanları sürekli olarak bu yüksek noktalara ulaşmaları için onları motive eder. Fakat alt sınıftaki insanların, üst sınıflarda bulunan insanlara göre, buralara ulaşma imkânları çok zordur. İşte tam bu noktada insanlar, yüksek statülü mevkilere gelememenin baskısını yoğun bir şekilde hissederler. Merton'un gerilim teorisine göre, insanlar hissettikleri bu baskıları ortadan kaldırmak amacıyla suç davranışına başvururlar. Buradaki problem, tamamen toplumsal yapıdan kaynaklanmaktadır. Çünkü var olan sınıfsal farklılıklar, toplumsal yapının çok önemli bir bölümüdür. Tüm bunlarla birlikte Merton'a göre, engellenerek hedeflerine ulaşamayan, alt sınıfa dâhil olan her birey suç işler diye bir genellemenin yapılması mümkün değildir. Eğer toplum yapısı mükemmel bir şekilde dizayn edilirse, insanlar amaçlarına ulaşmak istediklerinde, her hangi bir engellenme ile karşılaşmayacaklarından ötürü bir baskı olgusunu hissetmeyecekler ve böylece suç işleme davranışını gerçekleştirmeyeceklerdir. İdeal olan toplumda sınıfsal farklılıklar olsa bile, toplum içinde

belli yüksek noktalara gelebilme imkânları herkese eşit olarak tanınmıştır. Bu durumun farkında olan insanların adalet duyguları hiçbir şekilde rencide olmayacağından ötürü, amaç ve araçlar arasında bir çelişki hissetmeyeceklerdir (İçli, 2007:94).

Merton, ideal olan adaletli bir toplumdaki bahsederken, Amerikan rüyası örneğini vermektedir. Bu toplumda, tahta bir kulübede fakir olarak dünyaya gelen bir insan, çok çalışarak eğitim olanaklarıyla Beyaz Saray'a kadar çıkabilmektedir. Hangi sınıftan olursa olsun her insanın hayatında böyle bir ihtimal vardır. Fakat gerçeklere gelecek olursak, bu şekilde bir eğitim imkânı, ekonomik anlamda güçlü ve ayrıcalıklı küçük bir grup için mümkün görülmektedir. Bu imkanlara sahip olmayan ve toplumun büyük bir kısmını oluşturan grup ise, eğitim olanakları gibi meşru araçlara sahip olmadıklarından ötürü, bir anomi hali meydana gelecektir. Sonuç olarak bu grup içindeki bazı bireyler meşru olmayan yollarla amaçlarına ulaşma isteyeceklerdir (Marshall, 1999:32).

Yukarıda bahsettiğimiz yüksek statüler, toplumun yücelttiği değerlerdir. Bunlar para kazanmak, toplum tarafından onaylanan herhangi bir konuda şöhret sahibi olmak, güç kullanma olanakları bulunan bir makama sahip olmak gibi durumlardır. Kişiler ticaret yapmak gibi meşru yollardan para kazanabilecekleri gibi, dolandırıcılık veya hırsızlık gibi meşru olmayan yollardan da para kazanabilirler. Toplum içinde, meşru yollardan belli konular elde etmenin, kendileri için engellendiğini düşünen bireyler, toplumun yücelttiği değerlere ulaşmak için hissettikleri baskıyı, meşru olmayan yollar vasıtasıyla ortadan kaldırmaya çalışacaklardır (Dönmezer, 1981:461-462).

1.2.4.1.3 Sosyal düzensizlik teorileri

Sosyal düzensizlik teorisine göre, şehir yapısı ve suç arasında belirgin bir ilişki vardır. Toplum içinde var olan sosyal organizasyon, direkt olarak şehir yapısında meydana gelen değişim ve dönüşümlerden etkilenmektedir. Sosyal organizasyonda meydana gelen düzensizlikler ve karışıklıkların da suçta neden olduğu ileri sürülmektedir. Bu teoriye göre, şehrin merkezinden dışa doğru uzaklaştıkça, suç oranlarında çok büyük farklılıklar da gözlemlenmektedir. Şehir merkezine doğru yaklaşıldıkça, bu bölgelerde suç oranları artarken, uzaklaştıkça da suç oranları azalmaktadır. Hatta geriye dönük yapılan istatistikî araştırmalarda da bu sonucun desteklendiği tespit edilmiştir. Uzun yıllar geçmesine ve etnik dağılımın da değişmesine rağmen, suç bölgelerinde bir değişimin meydana

gelmemesi, gerçekten de ilginç sonuçlar olarak ortaya konmuştu (Shaw ve McKay, 2003'den aktaran Dolu, 2010:207-208).

Sosyal düzensizlik teorilerinin temeli, Chicago üniversitesinde bu üniversitedeki bilim adamları tarafından kent sosyolojisi ve suç çalışmaları yapıldığından dolayı, Chicago sosyolojisi olarak şöhret bulan bir dizi çalışmalara kadar gitmektedir. Bu çalışmalar daha çok betimleyici çalışmalardı ve kent merkezinden dış semtlere doğru halkalı daireler şeklinde şehir haritaları çıkarılarak, buralardaki suç dinamikleri anlaşılmasına çalışılmıştı (Marshall, 1999: 97).

Sosyal düzensizlik teorisine göre, sosyal organizasyonun olmadığı veyahut düzensiz bir şekilde geliştiği bazı şehir bölgelerinde, toplumda var olan geleneksel değerlerin erozyona uğrayarak yerini suçlu değerlere bırakmaktadır. Daha sonrasında yeni oluşan bu suçlu değerler, diğer kuşaklara da aktarılarak aynı bölgelerde suç olgusunun devamına sebebiyet vermektedir. Bu teori suç olgusunu açıklayabilmek için suçlu kişilerin özellikleri yerine, şehri merkezinden dışarıya doğru olmak üzere farklı bölgeler ayırarak, bu bölgelerin yapısını, dinamiklerini ve özelliklerini araştırma konusu yapmıştır. Her bölge suçla ilgili kendine has özellikler barındırmaktadır (İçli, 2007:105).

Sosyal düzensizlik teorileri hakkında çok ciddi çalışmalar yapmış olan Shaw ve McKay'a göre, suç ve etnik yapı arasında her hangi bir ilişki bulunmamaktadır. Çünkü şehrin bazı bölgelerinde etnik yapı ne olursa olsun suç oranları yüksektir. Suç oranlarının yüksek olduğu yerlerdeki temel farklılık, burada yaşayan insanların ekonomik durumlarını çok kötü olmasıyla birlikte, hâkim olan değerler geleneksel kültürel değerler yerine suçlu değerler olmasıdır (Shaw ve McKay, 1969'dan aktaran İçli, 2007:106).

1.2.4.1.4 Alt kültür teorileri

Alt kültür teorilerini açıklamadan önce, genel bir kültür tanımı yapmak faydalı olacaktır. Kültürün bir çok tanımının yapılabilmesine rağmen, kapsayıcı olduğu düşünülen şu tanımlar sıralanabilir: *“Bir insanın, grubun ya da toplumun yaşam biçiminin tümünü, faaliyetlerini, inançlarını ve geleneklerini belirtmek”* (Smith, 2007:14). *“Geleneksel fikirler ve bunlara bağlı olan değerler, öğrenilmiş davranışların bir bütün olarak nesilden nesile aktarılması, paylaşılan semboller ve anlamlar, bir grubun davranışlarında önceden tahmin edilebilir ve belirli*

farklılıklara yol açan deneyimler, davranışları bir sisteme oturtan fikir, uygulama, norm ve anlamlar bütünü, kendini oluşturan parçalar üzerinde kapsamlı bir etkiye sahip olan bir üst düzen, birbirleriyle ilişki içinde ve birbirlerine karmaşık bir biçimde bağlı olan parçalardan oluşmuş sistem ve son olarak, bilişsel programlama veya yazılım” (Kağıtçıbaşı, 1998:36).

Alt kültür, çok daha geniş bir alanı kapsayan kültürden farklı olmakla birlikte, tamamen de farklı değildir. Alt kültür genel kültür içinde olan sembolleri, inançları ve değerleri dönüştürerek alır. Alt kültür kavramı, sapkınlık sosyolojisinde önemli bir yer işgal etmektedir. Bu konuda çalışma yapan bazı araştırmacılara göre, alt kültürler ergenlik dönemiyle bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Ergenlik döneminde olan ve aileleri işçi sınıfından olan gençler, okul döneminde orta sınıfa ait değerleri öğrendikten sonra, bu değerlere özlem duymaya başlarlar. Fakat bu değerlere meşru yollardan ulaşmaları çok zor görülmektedir. Bu yüzden özlem duydukları önemli statülere ancak toplumun genel değerlerine muhalif ve hancı değerler sistemlerine sahip alt kültürler aracılığıyla ulaşabileceklerine dair inançlar geliştirirler (Marshall, 1999: 16-17).

“Alt-kültür kavramı, bu şekilde adlandırılan bütünün: onu içine alan kültürle aynı temel değerlere dayandığını: fakat onu belirleyen değerlerin daha çok, ikinci derecede önemi olan değerler olduğunu düşündürmektedir” (Duvearger, 1975:133).

Assmann (2001), alt kültürü, egemen genel kültüre karşı olabilmekle birlikte, onunla daimi bir ilişki halinde bulunan, kendine has formasyonları olan yapılar olarak tanımlamaktadır.

Jenks’e (2005) göre alt kültür, ulusal kültürün bir alt bölümüdür. Aynı zamanda bu alt bölümün işlevsel bir bütünlüğü vardır. Bu bütünlük, dini inanç, sınıf etnik köken ve bölgesel öğelerden oluşmaktadır. Tüm bu öğelerin birey üzerindeki etkisi bütüncül olarak tezahür etmektedir.

Alt kültür ile suç arasındaki ilişkiler genel olarak çete suçları üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Çetelerin dünyasında, kendilerine has oluşan toplumun genel değerlerinden farklı ve karşıt olan normlar oluşmuştur ve tüm üyeler bu normlara gönüllü olarak uyularak pekiştirilmektedir. Bu normlar ekonomik durumları kötü olan fakir gençlerin ihtiyaçlarını karşılar niteliktedir (Yücel, 2008: 98).

Aynı fikir dünyasına sahip olan, birbirlerine ihtiyaçları olduğunu ve dış dünyaya karşı birbirlerini koruyacaklarını dışünen, genel kültürün çok az sayıdaki değerlerini paylaşan, kendi norm ve değer dünyalarını oluşturan bireyler, meydana getirdikleri bu gruplarla alt kültürleri oluştururlar. İşte alt kültür suç teorileri bu tür alt kültürlerin, kendi bünyelerine yeni dâhil olan bireyleri suçlu kişilere dönüştürdüğünü iddia etmektedir. Çünkü bu tür gruplara girip de o grup içindeki suçu onaylayan ve destekleyen sosyal değerlerle etkileşime giren bireyler, doğal olarak suç işleyeceklerdir. Alt kültür teorileri genel anlamda ergen suçluluğunu anlayabilmek için ortaya konmuş teorilerdir. Buradaki ergen suçluluğu daha çok çete suçlarıyla bağlantılıdır. Bahse konu olan alt kültürlerin çeşitli ihtiyaçlardan doğduğu söylenebilir. Çünkü baskın olan ulusal kültür kişilerin bazı ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Düşük sınıfa mensup ailelerin ergenlik çağındaki çocukları, baskın kültürün onayladı ve teşvik ettiği statü hedeflerine ulaşmadaki engellenmişliklerle karşılaştıklarında ve bu olgunun farkına vardıklarında, baskın kültürün hedef gösterdiği bütün değerlere büyük bir düşmanlık göstererek onları reddederler. Sonuç olarak kendi oluşturdukları kültür dünyalarındaki hedefleri de kendileri belirler. Bu hedefler genellikle baskın kültürün onaylamadığı suça ilişkin davranışları içermektedir (İçli, 2007: 98) .

1.2.4.2 Sosyal Süreç Teorileri

Sosyal süreç teorilerinin odaklandığı nokta, bireylerin veya grupların birbirleriyle olan etkileşimleri sonucunda, nasıl bir değişime uğradıkları ve bu değişimin kişilerin ve grupların davranışlarına ne şekilde yansdığı konusudur (Barlow, 1998'den aktaran Dolu, 2010:68).

Sosyal süreç teorilerini daha iyi ortaya koyabilmek için, Oğrenme Teorileri, Damgalama Teorisi ve Kontrol Teorileri alt başlıkları altında incelenecektir.

1.2.4.2.1 Öğrenme teorileri

Psikolojik ve biyolojik görüşlere göre, suç patolojik sorunları olan bireyler tarafından işlenir. Öğrenme teorileri bu görüşlere katılmayarak, suç işleyen kişilerin normal bir yapıya sahip olduklarını, sürdürdükleri davranışları nasıl öğrendilerse, suç davranışını da aynen diğer davranışlar gibi öğrendiklerini iddia etmektedir. İnsanların sürekli yaptıkları davranışları nasıl kazandıkları, hangi şartlar altında öğrenmenin meydana geldiği gibi genel öğrenme kuralları, suç eylemi içinde geçerlidir (Dolu, 2010:229).

Kişiler ilk doğdukları andan itibaren, en başta anne olmak üzere diğer aile üyeleri, akrabaları, arkadaş çevresi, okul ortamı ve diğer sosyal aktörlerle etkileşime girerek, çeşitli davranış kalıpları kazanırlar. Bu davranış kalıpları, toplumun değer verdiği ve onayladığı davranış kalıpları olabileceği gibi, toplum tarafından kabul görmeyen ve ciddi tepkilerle karşılanan suç eylemleri de olabilir. Öğrenme prensipleri açısından değerlendirildiğinde, davranışların kazanılması noktasında suç olan eylem ile suç olmayan eylem arasında hiçbir farklılık bulunmamaktadır (Dönmezer, 1981:443).

Öğrenme teorileri içinde “taklit” kavramının ayrı bir önemi vardır. İnsanların sürekli tekrar ettikleri davranış kalıpları, diğerlerinin taklit edilmesi ile öğrenilmiştir. Taklit süreci, yetişkinin yetişkini taklit etmesi şeklinde değil de daha çok, çocukların yetişkinleri taklit etmesi sonucunda meydana gelir. Çocuklar yetişkinleri taklit ederek toplum içindeki sosyalleşmelerini tamamlarlar. Tam bu noktada suç olgusuna gelecek olursak, suçlu kişi suç alışkanlığını, kendi sosyalleşme süreci içinde kazanmıştır. Suç işlediği anda aslında daha önce suç işlemiş başka birini taklit etmiştir. Aynı çeşit suçların artması, suçluların birbirinden etkilenerek, taklit etmesi ile oluşmaktadır. İletişim teknolojilerinin hızla gelişerek yaygınlaşmasıyla, kişilerin birbirinden haberdar olması artık saniyeler içinde olmaktadır. Bu durum da bahse konu olan etkileşimin çok hızlı ve yoğun bir şekilde gelişerek suç oranlarına yansımaktadır. Örneğin hapisaneler, suçluların birbirleriyle etkileşim haline girerek, taklit yoluyla yeni suç davranışlarını öğrendiği ve kazandığı yerler haline gelmiş durumdadır (Gölbaşı, 2008:70).

Bandura'nın sosyal öğrenme modeline göre, saldırganlık öğrenilebilir bir davranıştır. Saldırganlık olgusunu deney imlemeden ve bizzat bu olayın içinde olmadan sadece saldırganlık görüntüleri izleyerek dahi kişiler saldırgan davranışları yapabilmektedirler. Bu konuyla ilgili yapılan bir deneyde, çocuklara bir yetişkinin bezden

yapılmış bir oyuncak bebeğe karşı yapmış olduğu saldırganlık içeren eylemleri bir süre seyrettirildikten sonra, ortada bırakılan bu oyuncak bebeğe bu çocuklar tarafından saldırgan davranışlarda bulunulduğu, bu filmi izlemeyen başka bir grup çocuğun ise, saldırgan davranışlarda bulunmayıp bebekle normal bir şekilde oynadıkları görülmüştür. Bu deney sonunda saldırganlık davranışının gerçek kişilere değil, oyuncak bir bebeğe yapıldığı eleştirileri gelmesinin ardından, yapılan başka araştırmalarda aynı sonucu vermiştir. Yapılan diğer bir deneyde, bir grup çocuğa şiddet içeren bir aksiyon filmi izlettirilirken, başka bir grup çocuğa heyecanlı bir spor filmi seyrettirilmiştir. Sonuçta çocuklar serbest bırakıldıklarında, şiddet içerikli filmi seyreden çocuklar, daha fazla saldırgan davranış göstermişlerdir (Kağıtçıbaşı, 2002:351-354).

Sosyal öğrenme sürecinde, taklit eden kişinin bunu yapmasının ilk nedeni, taklit ettiği kişinin davranışlarını uyaran olarak algılar ve bu uyarana bir tepki verir. Kişi taklit ettiği davranış dolayısıyla bir şekilde ödüllendirilse, o davranışı yapmaya devam eder. Aynı şekilde kişi uyaran olarak davranışı yapmadığı içinde ödüllendirilebilir. Kişi bunun farkına vararak bu sefer o davranışı yapmamaya devam eder (Çelen, 1999:116).

1.2.4.2.2 Damgalama teorisi

İkinci dünya savaşından sonra, Avrupa ve Amerika'da yaygın olan kriminolojik görüşlere göre, suçu açıklamak için psikolojik ve biyolojik yorumlamalar yeterli olarak görülüyordu. Bu anlamda suç kavramı hiç de belirsiz bir durumda değildi. Sınırları net ve kesindi. Suçlular ya psikopatolojik problemlere sahiptiler ya da belli bir alt kültürün üyeleri idiler. Bir kısım bilim adamı, bu Ortodoks kriminolojik görüşlere karşı çıkarak, yapılan suç tanımlarının yanlı ve mevcut otoritenin dikta ettirdiği tanımlar olduğunu savunmuşlardır. Ortodoks görüş suçla ilgili daha çok şu soruların cevabını aramışlardır: Neden bu insanlar suç işlemektedirler? Suç işleyen insanlar nasıl engellenebilir? Damgalama teorisine göre ise sorulması gereken sorular şunlardır: Neden belli bir davranış suç olarak tanımlanır? Suçlu olarak etiketlenen kişi gerçekten de suçludur? Yoksa o kişinin davranışı daha önceden suç olarak tanımlandığı için mi, kişi suçlu olmaktadır? Suç olarak belirlenen davranış neden suç olarak belirlenmiştir? Bir davranış suçtur diye tanımlanırken hangi süreçlerden geçmektedir? (Marshall, 1999:212).

Damgalama teorisine göre sapkınlık, toplumda bazı gruplar tarafından, çiğnenmesi durumunda suçun meydana geleceği kabul edilen kuralların konulmasıyla meydana gelir. Bu kuralların ihlal edilmesi durumunda, kişilerin bu davranışları suç olarak kabul edildiği için suç meydana gelmiş sayılır. Gerçekte kişilerin o davranışları suç değildir. Başka bir zaman ve yerde bu kurallar değiştiğinde aynı davranışlar suç olarak kabul edilmeyecektir. Dolayısıyla suçu suç yapan şey bazı toplumsal grupların tanımlamalarıdır. Kişiler sapkın olarak damgalandığı müddetçe, sapkın olarak kabul edilen bu davranışları daha çok yapma eğiliminde olacaklardır. Çünkü bu kişiler bir şekilde etiketlendiklerinde, kendilerini toplum tarafından dışlanmış olarak hissedeceklerinden, tepki olarak veya bir savunma enstrümanı olarak bu etiketleri kimliklerinin bir parçası olarak kabul edeceklerdir. Sapkın olarak kabul edilen kişiler kendilerini rahatlatmak amacıyla üzerlerine yapıştırılan etiketin daha fazla kişiye yapıştırılması ve etiketli grubun daha da genişlemesi için ellerinden gelen her şeyi yapacaklardır. Tüm bunların sonucu olarak uyumlu olan grup sapkın kabul edilen daha fazla kişiye yaptırım uygulamaya devam ederek bir kısır döngüye sebep olacaklardır. Bu yaklaşıma getirilmiş ciddi eleştiriler de bulunmaktadır. En önemlisi, kuramın sadece kurbanı olmayan çok kısıtlı suç çeşitleri için geçerli olabileceği eleştirisidir. Ayrıca suçu açıklamaktan çok sadece suç olgusunu ortaya çıkması ile ilgili gerekçeler bulmayı amaçlamakla suçlanmıştır (Marshall, 1999: 214).

Bilindiği üzere, toplum farklı sınıfsal ve sosyal katmanlardan oluşmaktadır. Üst sınıfta bulunan ve yüksek statülü mevkileri işgal eden, kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik dünyaya etki etmekte ve şekillendirmekte olan bir elit grup, yaşadıkları toplum içinde neyin yanlış neyin doğru, hangi hareketlerin sapmış hangilerinin sapmamış olduğunu belirleyebilecek güce sahiptirler. Suç kabul edilen davranışlar bu egemen grupların, tanımlamasıyla suç haline gelmektedirler, yoksa bizatihi özleri itibarıyla suç değildirler (Dönmezer, 1981:452).

İnsanların nesne ile olan ilişkilerinde, dış dünyayı tanımlayabilmek için kullandığı metotlardan biride sınıflandırma metodudur. İnsanların öğrenme süreçlerinde bu gayet doğal karşılanabilir. Fakat insanları yargılamak adına onlar hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadan, farklı ön yargılarla onları bazı kategorilerin içine sokmak ne kadar mantıklı ve insani olduğu tartışılması gereken bir noktadır. Bazı insanları çeşitli etiketlerle damgaladığımız anda, onlar hakkında önyargılar oluşturarak, bu kişilerin gerçek bilgilerine ulaşmamız mümkün görülmemektedir. Aynı zamanda insani olarak da büyük bir

haksızlığın içine düşmekten kurtulmaktan kaçınılamaz. Suçluları suçlu diye etiketlemenin benzer bir şekli, tarihe baktığımızda karşımıza çıkmaktadır. Kirlilik damgası eski dönemlerden beri suçlulara vurulan bir damgadır. Aslında bu damgalama, kişiye verilen cezanın dışında bizatihi kendisi cezadır. 18. Yüzyılda Avrupa’da suçluların fiziki olarak damgalanması bile uygulanmıştır (Yücel, 2008: 48-49).

1.2.4.2.3 Kontrol teorileri

Kontrol teorilerine göre, insanların doğuştan getirdikleri özelliklerinden biride fırsat buldukları her anda suç işleyecek olmalarıdır. Bu fikir bütün insanlar için evrensel bir gerçek olarak ele alınırsa, kriminolojideki diğer okulların yaklaşımları temelde yanlış olarak görülebilir. Çünkü diğer yaygın teoriler, insanların suç işleme sebeplerine odaklanmışlardır. Bu bağlamda çıkış noktaları da, insanların neden suç işlediği ile ilgilidir. Fakat kontrol teorileri, bütün insanların fırsat buldukları her anda suç işleme potansiyelleri olduğunu kabul ettiği için, asıl anlaşılması gereken noktanın, insanların neden suç işlemediği noktası olduğunu savunur. Kontrol teorilerine göre, suç araştırmalarının çıkış noktası “insanlar neden suç işlemez?” sorusu olmalıdır. İnsanların neden suç işlemediği anlaşılırsa, doğal olarak suç işleyenlerin durumları da anlaşılacaktır. Fakat burada gidilecek yol suç işleyenler değil de suç işlemeyenler üzerinden olmalıdır. Suç işlemeyen insanları, bu davranıştan alıkoyan şey, insanların sahip oldukları iç ve dış kontrol mekanizmalarıdır. Bu mekanizmaları gelişmemiş ve zayıf olan kişiler suç işlerken, bu mekanizmaları gelişmiş olan kişiler suç işleme davranışından kaçınacaklardır. Bu bağlamda suçla mücadele etmek isteniyorsa, yapılacak en önemli şey, insanların iç ve dış kontrol mekanizmalarının geliştirilmesinin yollarının aranmasıdır (Dolu, 2010:263).

Durkheim’a göre, genelde birey ve toplum arasında sıkı bağlar vardır. Toplum yapısında meydana gelen bozulmalar ve zayıflamalar, bireyin topluma olan bağlılık duygusunda da bir zayıflama meydana getirir. Bunun sonucu olarak kişi toplumun kurallarını tanımaz ve dünyanın merkezine kendi isteklerini, arzularını koyar. Hirshi, Durkheim’dan esinlenerek, kişileri suç işlemekten alıkoyan temel sebebin, onların topluma duydukları bağlılık duygusu olduğunu söyler. Yani bireylerin topluma olan bağlılık duyguları azalırsa, suç işleme ihtimalleri artarken, bağlılık duyguları artarsa suç işleme ihtimalleri de azalır. İnsanın toplumla ilişki kurduğu gruplar ilk olarak, aile, akrabalar ve

yakın arkadaşlardır. Bireylerin ailelerine ve yakın arkadaşlarına hissettikleri bağlılık güçlü olursa, bu kişilerin suç işleme olasılıkları da çok düşük olurken, hissedilen bağlılık yoksa veya çok zayıfsa, bu kişilerin suç işleme ihtimalleri de çok yüksek olacaktır (İçli, 2007: 128).

1.2.4.3 Sosyal Çatışma Teorileri

Sosyal çatışma teorilerinin fikir mimarı, bilimsel sosyalizmin kurucusu aynı zamanda 19. yy da sosyalist akımların örgütlenmelerine büyük destekleri olmuş olan Karl Marx'dır (Gökberk, 2007:411).

Marx'a göre, suç problemi de dâhil olmak üzere bütün sosyal problemlerin temelinde, sosyal adaletsizlikler yatmaktadır. Sosyal adaletsizliği oluşturan temel sebep ise, dünyada hâkim olan kapitalist ekonomik sistemdeki, üretim araçlarının özel mülkiyetinin olmasıdır. Bunun sonucu olarak, üretim araçlarını elinde bulunduran burjuvazi, mevcut rekabet ortamında daha çok kazanabilmek için işçi sınıfının emeğinin karşılığı olan ücretlerinde sürekli bir kısıtlamaya giderek, daha çok zenginleşirken, işçi sınıfı da daha çok fakirleşmektedir. Burjuvazi daha çok kazanarak güçlendikçe, yapmış olduğu sömürüyü daha da çok arttıracaktır. Fakat bu adaletsiz ve çatışma durumu sonsuza kadar devam etmeyecektir. Marx, tarihsel olarak toplumun bu yapısının mutlaka değişeceğini söyler. Bu değişim, ya yavaş bir şekilde evrim yoluyla olacaktır ya da büyük bir şiddet kullanarak devrim yoluyla olacaktır. Bu büyük devrimi yapacak olan, mevcut ekonomik sistemi yıkararak, sınıfsız bir toplum yaratacak olan proletarya sınıfı olacaktır (İçli, 2007: 131).

Marksist bir bakış açısıyla, toplumda var çatışma olgusunu temel alarak suç olgusunu açıklamaya çalışan kriminologların bu yaklaşımları, radikal kriminoloji olarak da adlandırılmaktadır. Radikal kriminolojiye göre, suç tamamen sosyal yapıdaki adaletsizliğin bir sonucudur. Toplumun fakir sınıfını oluşturan insanların, zenginlerin sahip oldukları imkânlarla sahip olabilmek, aynı lüks tüketim biçimlerini yaşayabilmek için suç işlemekten başka çarelerinin olmadığını düşünerek, suç işleme ihtimalleri artar. Zenginlerde daha çok kazanabilmek ve sahip olduklarını korumak için daha farklı suç çeşitlerini işleyebilirler. Zengin sınıf toplum içinde çok daha fazla güce sahip olduğu için, hukuk sisteminin oluşumunda ve yürütülmesinde ciddi etkilere sahiptirler. Bu noktada suç tanımlamaları

yapılırken, neyin suç oluşturup neyin suç olmadığına karar verilirken, zengin sınıf kendi çıkarları doğrultusunda etkiye bulunur. Bu şekilde oluşturulmuş bir hukuk sisteminde, fakirler daha çok suç işleyen kişiler olarak tanımlanmaktadır. Radikal kriminolojiye göre, toplumdaki suç ile mücadele edebilmek için yapılması gerekenler, sosyal, ekonomik ve siyasi alanda mevcut olan adaletsizliklerin giderilmesi olmalıdır. Bu değişiklikler yapıldığı takdirde, patolojik bozukluklardan kaynaklanan suçlar dışında, toplum içinde olan suç olgusu en alt düzeye inecektir (Yücel, 2008:70-71).

Marx toplumda var olan sınıfsal farklılıkların ve çatışmaların, sosyal problemlerin temel kaynağı olduğunu söyleyerek, dolaylı olarak suç olgusuna değinmiş olsa da, suç ile ilgili doğrudan yapılmış bir çalışması bulunmamaktadır. Engels ise, işçi sınıfındaki suç işleme davranışları ile ilgili çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur. Ona göre, işçi sınıfının içinde bulunduğu çok ağır yaşam koşulları, onların ruh ve beden sağlıklarını bozmaktadır. Bu temel rahatsızlıklardan türeyen birçok problemin yanında, bu problemlerle bağlantılı olarak suç işleme davranışı meydana gelmektedir (Gölbaşı, 2008:62-63).

1.3 CEZA KAVRAMI

“Ceza, yasaları bilerek ve isteyerek çiğneyen, belli bir eylemiyle suç işleyen kişiye uygulanan yaptırımdır. Başkalarına bir şekilde, maddi ya da manevi zarar veren, topluma ve toplumsal hayata zararlı eylemlerde bulunan kişinin, özgürlüğünün elinden alınması, bir takım hakların kısıtlanması ve parasal kayba uğratılması suretiyle yoksunluk içinde bulunması durumudur” (Cevizci, 2000:62).

Çok eski çağlarda, toplum haline gelememiş bağımsız bir halde yaşayan insanlar, daha sonraki zamanlarda toplum halinde yaşamaya başladıkça, toplumun düzeni ve devamlılığını sağlayabilmek için, bütün toplum tarafından benimsenmiş yasalar yapmaya başladılar. Herhangi bir toplum meydana getirememiş insanlar, sınırsız özgürlük yaşıyor gibi görünseler de, aslında her an yabancı insanların saldırısıyla hayatlarını kaybetme korkusu ile yaşamaktaydılar. İnsanlar güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak için, çok da faydalı olmayan sınırsız özgürlüklerini bir kısmını feda etmenin daha doğru olduğuna karar verdiler. Feda ettikleri bir kısım özgürlük, oluşturdukları toplumun koyduğu yasalara uymakla kaybedilen özgürlüktü ve bu durum geri kalan özgürlüklerinin tadını çıkararak yaşamak için bir zorunluluktü. Tüm bireylerin toplumun düzeni ve devamı için feda

ettikleri bu özgürlükler, bazı insanlar tarafından kabul edilmeyebilmekte veya geçici olarak ihlal edilmektedirler. Çünkü bazı kişiler, daha fazla özgürlük yaşamaya hakları olduğunu, toplum tarafından feda edilen özgürlüklerden daha fazla pay sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Bu kişileri engelleyebilmek için, konulan yasalara uymayan insanlara cezai yaptırımlar geliştirmek, toplumlar için bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır (Beccaria, 2003:47).

Dünyayı her ülkesinde kanun yapıcılar tarafından konulan kuralları ihlal etmenin bir yaptırımı bulunmaktadır. Bu yaptırımların çok farklı dereceleri vardır. Kuralları ihlallerin niteliğine göre çok hafif yaptırımlar olabileceği gibi, çok ağır yaptırımlar da bulunmakla birlikte toplumdaki topluma da büyük farklılıklar gösterebilmektedirler. Bu yaptırımların amacı genellikle, kuralları ihlal eden kişinin yaptığını toplum vicdanında kınanarak, toplum düzenine karşı oluşan bu tehlikeyi bertaraf etmektir. İşte kanun koyucular tarafından koyulan kuralların ihlal edilmesi sonucunda, uygulanan yaptırıma “ceza” denir (İçli, 2007:42-43).

Dünya tarihine baktığımızda, insanlar toplum halinde yaşamaya başladıklarından beri, toplumun devamı ve düzeni için koydukları kuralları ihlal davranışlarını “suç” olarak tanımlamışlardır. Suç işleyenlere karşıda cezai müeyyideler geliştirmişlerdir. Tarihi süreç içerisinde verilen cezaların niteliklerinde de çok büyük değişimler meydana gelmiştir. Örneğin, Avrupa’da kefarete ve para cezalarının, ceza politikalarının temelini oluşturduğu dönem Orta Çağın başlangıcıdır. Orta çağın sonlarına doğru hâkim olan ceza anlayışı, kişilere fiziksel olarak acı çektirmek şeklinde idi. Bu dönemlerde insanlar suçların nitelikleri ve ağırlıkları göz önünde bulundurulmaksızın, ceza olarak çok çeşitli ve acımasız işkencelere maruz kalmaktaydılar. 17. Yüzyıldan sonra bu insani olamayan cezai yaptırımlardan vazgeçilerek, daha çok hürriyetleri kısıtlayıcı cezalar verilmeye başlanmıştır. Hürriyeti kısıtlayıcı cezaların uygulanabilmesi için cezaevi sistemi geliştirilmiştir. Cezaevleri kurulmadan önce, yukarıda da belirttiğimiz gibi insanlara çok ağır fiziksel işkenceler uygulanıyor veya feci şekillerde idam ediliyorlardı. Aynı zamanda işlenen suçlardan zarar gören insanların mağduriyetini gidermek adına, para cezaları ile birlikte, suç işleyen kişileri köleleştirme gibi cezalarda uygulanmaktaydı. Cezaevi sisteminin geliştirilmesi ile birlikte bu şekildeki vahşi cezai uygulamalardan vazgeçilerek, kişileri hapsedme yolu ile hürriyetlerini sınırlandırma yoluyla cezalandırma anlayışı hâkim olmuştur. Bu cezalandırma anlayışında kişilerin hürriyetleri ellerinden alınırken aynı

zamanda kişilerin sosyalleştirilerek tekrar topluma kazandırılmaları amaçlanmıştır (Kızmaz, 2005).

1.4 CEZA FONKSİYONLARI

İşlenen suçlara karşı verilen cezaların, çeşitli fonksiyonları bulunmaktadır. Zaten verilen ceza sonucunda, amaçlanan şeyde fonksiyonunu gerçekleştirmesidir. Verilen cezaların meşruiyeti de ancak, oluşması düşünülen fonksiyonlar sayesinde meydana gelmektedir. Cezaların temel fonksiyonları dört temel yaklaşımla ele alınabilir. İlk olarak misilleyici ceza anlayışını açıklayacak olursak, işlenen suçtan mağdur olmuş şahsın intikamını almak adına, suçluya verdiği zarar ölçüsünde zarar vermeyi amaçlayan bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. İkinci yaklaşım ıslah edici ceza anlayışıdır. Bu yaklaşıma göre sadece mağdurun intikamını almak üzere amaçlanan bir cezanın insani olmadığı, cezadaki asıl amacın suç işleyen kişinin bu ceza sonucunda davranışlarında ve düşüncelerinde olumlu yönde değişiklik meydana getirerek, genel anlamda cezadan bir fayda elde etmesidir. Üçüncü yaklaşım caydırıcı ceza yaklaşımıdır. Caydırıcı ceza anlayışındaki temel yaklaşım, suç işleyen kişilere verilecek ceza ancak, suç işleyen kişinin tekrar bu suçu işlememesi ile birlikte üçüncü şahısların verilen bu cezaları görerek suç işlemelerini engelleyerek caydırıcı bir etki meydana getirmesi amacıyla verilir. Son olarak yararçı ceza anlayışına göre, eğer verilen cezalar sonucunda suç oranlarında bir azalma meydana gelmiyorsa, yani toplumun genelinin yararı adına suçla yapılan mücadelede bir gelişme meydana getirmiyorsa, verilecek cezaların hiçbir anlamı olmadığı için, kesinlikle işlenen suçlara karşı herhangi bir ceza verilmemelidir. Tüm bunlarla birlikte verilen cezalar sonucunda, suç oranları azalıyor, insanlar suç işlemekten vazgeçiyorlarsa, toplumun genelinin elde edeceği fayda göz önünde bulundurularak cezalar verilebilir (Cevizci, 2000:62).

Bu dört fonksiyonu, konuyu çok daha iyi ortaya koyabilmek için ayrıntılı bir şekilde açıklamakta büyük fayda görülmektedir.

1.4.1 Misillemeci Ceza Anlayışı

İşlenen bir suç sonucunda, bu suçtan zarar gören mağdurun uğramış olduğu haksızlık, toplum vicdanında büyük bir rahatsızlık meydana getirmektedir. Toplumda meydana gelen bu rahatsızlık bir şekilde ortadan kaldırılmazsa, toplumun genel bütünlüğünü ve devamlılığını tehdit eder boyutlara dönüşebilecektir. Misillemeci ceza anlayışına göre, toplumda meydana gelen bu rahatsızlık ve gerilim ancak, suç işleyen kişiye, mağdura çektirdiği acı oranında bir acı çektirmek suretiyle ortadan kaldırılabilir. Aynı zamanda suçluya bu şekilde acı çektirilerek, toplumda suç ve suçluluğa karşı bir bütünleşme meydana gelecektir. Bu anlayışa göre, kısasa kısas yaklaşımı ile adam öldüren kişi, toplumdan aldığı bir cana karşılık, öldürülmek suretiyle kendi canını topluma vermelidir. Mağdura hangi şekilde acı çektirdiyse aynı türden bir acıyla cezalandırılmalıdır. Burada bir tür intikam alındığı söylenebilir. Fakat bu yaklaşımın savunucuları, bu şekilde bir ceza vermenin intikam olmadığını, çünkü intikam duygusunun ancak bireyler tarafından hissedilebileceğini, toplumun bu tip bir duyguyu hissetmesinin mümkün olmadığını belirtmektedirler. Bu yaklaşımı eleştiren kişiler, bu şekilde verilecek olan cezanın kaba ve ilkel bir yöntem olduğunu, aynı zamanda topluma ve suçluya da hiçbir faydasının olmadığını iddia ederken, savunucuları ise, bu yaklaşımın aslında, kısasa kısas düzeyinde basit olmadığını, kin ve nefret duygularıyla yapılmadığını, sadece toplumun vicdanında oluşan gerilimi ve rahatsızlığı ortadan kaldırmak amacıyla yapıldığını söylemektedirler (Kızmaz, 2005:216).

Misillemeci ceza anlayışı daha çok, ilkel toplumlarda hâkim olan bir anlayış olmakla birlikte, 19. Yüzyıla kadar geçerliliğini korumuştur. Bu anlayış ilk başlarda intikamcı bir tarzda ve orantısız bir şekilde uygulanırken, daha sonralarda “dişe diş, göze göz ” mantığıyla orantılı bir şekle dönüşmüştür. Sonrasında, ceza verme işlemi tekeline alan devlet tarafından, intikam duygularını gösteriler şeklinde ifade eden kalabalıkların bu törensel eylemlerine son verilerek daha insani hale getirildiği söylenebilir. 19. Yüzyılda hümanist akımların etkisi ile misillemeci ceza anlayışından vazgeçilerek, ıslah edici ve suçlunun topluma kazandırılması şeklindeki bir ceza anlayışına geçilmiştir (Kale, 1995: 49).

1.4.2 İslah (Rehabilitasyon) Edici Ceza Anlayışı

İslah edici ceza anlayışı, misillemeci ceza anlayışının tam tersi bir nitelik sergilemektedir. Misillemeci ceza anlayışında olduğu gibi, suçluya mağdurun çektiği acıyı çektirmekten ziyade, onu topluma zararlı bir bireyden, topluma faydalı bir kişiye dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Böylece faydalı bir insana dönüşen suçlunun tekrar suç işleme ihtimali de ortadan kalkmış olacaktır. Kriminologlar tarafından, ıslah etme sürecinin cezanın bir parçası mı yoksa cezadan ayrı bir süreç olarak mı değerlendirilmesi, gerektiği konusundaki, tartışmalar devam etmektedir. Bir kısım kriminologlar, ıslah etme sürecinin bir ceza olmadığı dolayısıyla, bu sürecin bir cezalandırma yöntemi olarak ele alınmasının, mümkün olmadığını ileri sürmektedirler. Orta çağdaki ceza sisteminde hakim olan misillemeci ceza anlayışından, 19. Yüzyıldan itibaren hümanist akımların ortaya çıkıp yaygınlaşması ile birlikte vazgeçilerek, ıslah edici ceza anlayışına geçilmiştir. Günümüzdeki ceza infaz sistemi, tamamen ıslah edici ceza anlayışına göre şekillenmiştir. Ceza evlerinde ıslah edici ceza anlayışını uygulayabilmek için, çeşitli sistemler geliştirilmiştir. Bu sistemlerden biri, danışma ve terapi uygulamalarıdır. Bir diğeri eğitim ve öğretimdir. Bu iki sistemdeki temel amaç, suçluların psikoloji ve zihinsel rahatsızlıklarının veya problemlerinin çözüme kavuşturularak, moral değerlerinin geliştirilmesidir. Son olarak, suçluların ceza çekme süreleri bittikten sonra, toplum içinde onları tekrar suç işlemekten korumak adına, ekonomik bağımsızlıklarını kazanabilmeleri için, mesleki çalışmalar yapılmaktadır (Kızmaz, 2005:219).

1.4.3 Yararcı Ceza Anlayışı

Yararcı ceza anlayışının merkezinde “fayda” kavramı bulunmaktadır. Eğer verilecek olan cezadan, toplumun çoğunlu bir fayda elde edebiliyorsa, bu cezanın uygulanması mantıklıdır. Fakat verilecek cezadan beklenen bu fayda ortaya çıkmayacaksa, suç işlemiş olan kişiye herhangi bir ceza vermenin de hiçbir anlamı olmayacaktır. Böyle bir durum öngörülüyorsa, suçluya ceza vermek yerine, toplumun çoğunluğunun fayda görebileceği başka uygulamalar araştırılıp bulunmalıdır. Eğer toplumun geneli bir fayda görmeyecekse hangi suçu işlemiş olursa olsun, herhangi bir insana ceza uygulamanın özünde kötü bir yöntem olmasının sebebi, evrensel insani değerlere aykırı olmasıdır (Cevizci, 2000:62).

1.4.4 Onarıcı Adalet Anlayışı

Son yıllarda dünya genelinde, devletlerin yürürlükteki ceza sistemleri, vatandaşlar tarafından, birçok açıdan yetersiz ve adaletsiz olarak kabul edilmeye başlanmıştır. İnsanların adalet duygularının tatmin edilmemesi, büyük toplumsal düzensizliklere ve kargaşalara sebep olabileceğinden ötürü, hükümetler yeni adalet sistemlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Onarıcı adalet anlayışı, ihtiyaç duyulan bu sistemlerin en başında gelmektedir. Toplumda var olan, bireysel veya toplumsal düzeyde yaşanan çatışmalar, toplumların bütünlüğünü tehdit etmektedirler. Onarıcı adalet programları, bir çatışmanın taraflarının, içinde buldukları çatışma ortamının etkisiyle oluşan gerilimden kaynaklanan olumsuz durumların etkilerini azaltmayı amaçlamaktadır. Buradaki etkilerin azalması ancak, tarafların, çözüme aktif bir şekilde katılımları ile meydana gelebilmektedir. Burada meydana gelen aktif katılımın yöntemi, çoğulcu, hoşgörülü ve barışçıl olmalıdır. Ancak bu şekilde taraflar birbirlerini anlayabileceklerdir. Onarıcı adaletteki önemli noktalardan biri, programa katılanların, ortadaki çatışmadan doğrudan etkilenen kişiler olmasıdır. Çatışmadan etkilenmeyen ilgisiz kişilerin, programa katılımları çok anlamlı görülmemektedir. Katılım ortamının olmazsa olmaz çeşitli özelliklerinin olması gereklidir. Bunlardan ilki, katılımcıların bu programın faydasına inanıp, isteyerek katılmalarıdır. İkinci olarak, katılım ortamının kişilerin kendilerini çok rahat olarak ifade edebilecekleri güvenlik ortamının oluşturulması gerekliliğidir. Son olarak katılımlar dolaylı ve soyut bir şekilde değil de, doğrudan fiziki olarak ve somut olmalıdır (Dandurand ve Griffiths, 2006: 5).

Onarıcı adalet programlarının uygulandığı birçok ülkede, toplumsal katılımın olması gerekliliği konusunda, mutabakat bulunmaktadır. Onarıcı adalet programları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı şekillerde uygulanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, o ülkelerin örf, adet ve gelenekleri göz önünde bulundurularak, onarıcı adalet programları uygulanmaktadır. Bu programlar, yürürlükte olan ceza adalet sistemine bir alternatif olarak düşünülmemelidir. Onarıcı adalet programları, mevcut adalet sistemini güçlendirmeye yönelik olarak kullanılmaktadır. Onarıcı adalet programlarında, her ne kadar çatışmadan direkt etkilenen tarafların katılımı esas olsa da, adalet organları ve toplumun diğer kesimlerinin de dolaylı katılımlarının gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu programlardaki diğer önemli bir amaç, mağdurların mağduriyetinin giderilmeye çalışılıp, suçlunun suçunun farkına varmasını sağlamaktır. Uygulanan programlar sonucunda, mağdur, suçlu ve toplumun hissettikleri gerilim ortadan kalkıp tekrardan uzlaşma meydana gelecektir. Onarıcı adalet programlarının, ülkeden ülkeye farklılık gösteren kültür ortamları göz önünde bulundurarak uygulanma imkânları her zaman vardır (Dandurand ve Griffiths, 2006: 6).

Onarıcı adalet anlayışı, suçun faili ile ilgili yeni yaklaşımlar getirmiştir. Yaygın olan ceza adalet sistemlerinde, suçlu damgalanarak toplumdan soyutlanıp, sebep olduğu zararın telafisi yönünde, herhangi bir gayrette bulunmasına imkan verilmemiştir. Onarıcı adalet anlayışında, mağdurun uğramış olduğu zararı gidermek amaçlandığı kadar, suçlunun hissettiği gerilimi ve problemi de çözmeyi amaçlamaktadır. Bu süreç tamamen mevcut hukuk düzeni ve sistemi içinde gerçekleşmektedir. Onarıcı adalet anlayışına göre, toplumun tam olarak menfaati ancak mağdur ve suçlunun bir şekilde anlaşması ile mümkün olabilir. Tarafların uzlaşabilmesi için, kolluk kuvvetlerinin ve yargı aktörlerinin gerekli davranış kalıplarını geliştirmeleri bir gereklilik olmakla birlikte, bunun için uygun zeminin hazırlanması adına da, ihtiyaç duyulan yasal düzenlemelerin de yapılması bir şart olarak ortadadır. Toplumdaki sosyal hayata baktığımızda, hayatın genel akışı içinde ve birçok farklı alanda uyuşmazlıklar bulunmaktadır. İş hayatında, okul hayatında, aile hayatında ve daha birçok hayat alanında bulunan uyuşmazlıklar, amatörce veya profesyonelce yöntemlerle, taraflar arasında uzlaşarak çözülmeye çalışılmaktadır. Bir suç olayında da bir uyuşmazlığın meydana olduğu ortadadır. Diğer alanlarda olduğu gibi, suç olayında da sadece ceza verilmesi yerine, uzlaşma sürecinin başlatılarak başarılı bir şekilde sonlandırılması gereklidir. Mağdur ve fail arasında bir uzlaşmanın olabilmesi için, planlı bir müzakere süreci meydana getirilmelidir. Müzakere sürecinde kişiler fiziki olarak karşı karşıya gelmelidirler. Böyle bir ortamda kişilerin kendilerini tam ve rahat bir şekilde ifade edebilmeleri için, güvenli bir ortamın sağlanması en önemli şarttır (Özbek,2007: 134-135).

1.4.5 Caydırıcı Ceza Anlayışı

İnsanların, acıdan kaçıp zevke ulaşmak istedikleri ve bu doğrultuda rasyonel bir şekilde davranış sergiledikleri düşüncesini temel alan klasik kuramcılar, aynı mekanizmanın suç davranışı içinde geçerli olduğunu iddia etmektedirler. Caydırıcılık

teorisine göre, insanlar az maliyetle çok fayda elde etmeyi amaçlamaktadırlar. İşte tam bu noktada, suç işlemleri sonucunda ceza almayacakları veya çok az ceza alacaklarını düşünen insanlar, suç sonrası da elde edecekleri faydanın da çok olacağını gördüklerinde, suç işleyeceklerdir. Bu durumda insanları suç işlemekten caydırmak için, maliyetlerini arttırmak gerekmektedir. Maliyetin artırılması da ancak, verilecek cezanın artırılması ile mümkündür. Klasik kuramcılara göre insanlara işledikleri suç sonucunda çok maliyetli bir ceza verildiğinde, iki türlü caydırıcılık meydana gelecektir. Bunlardan biri genel caydırıcılık, diğeri ise özel caydırıcılıktır. Özel caydırıcılıkta, suç işleyen kişiye bu suçundan ötürü ceza verildiğinde, bu kişi maliyetinin elde edeceği faydadan daha fazla olduğunu bizzat tecrübe ederek öğreneceğinden, tekrar suç işlemeyi düşünmeyecektir. Genel caydırıcılıkta ise, işlenen bir suç sonucunda maliyetli bir ceza verildiğine şahit olan üçüncü kişiler suç işleme fikrinden vazgeçeceklerdir (Paternoster ve Piquero,1995:255).

Caydırıcılığın tam anlamı ile meydana gelebilmesi için üç temel özelliğın verilecek olan cezada bulunması gerekmektedir. Bu özellikler cezaların kesinliğı, cezaların ağırlığı ve son olarak da cezaların çabukluğudur. Bu özelliklerin içinde en önemlisi cezaların kesinliğıdir. Cezaların kesinliğı, insanların suç işledikleri takdirde, bu suçtan dolayı alacakları cezadan hiçbir şekilde kaçamayacakları, eninde sonunda bu cezayı çekecekleri konusundaki düşünceleridir. Bu düşünce kişilerin, işledikleri suçun etraftaki diğeri insanlar tarafından mutlaka fark edileceğı, eğer fark edilmeseler dahi, polisın araştırması sonucunda mutlaka bu suçun kendisi tarafında işlenmiş olduğunun ortaya çıkarılacağı şeklinde ortaya çıkabilir. Eğer kişiler, işledikleri suç sonucunda etraf tarafından fark edilme veya polis tarafından yakalanma ihtimallerinin çok düşük olduğunu düşünürlerse, bu durumda cezaların kesinlik algıları aynı oranda düşük olacaktır. Sonuç olarak da bu tip kişiler suç işlemekten çekinmeyeceklerdir. Fakat tam tersi olarak, işledikleri suç sonucunda yakalanma ihtimallerinin çok yüksek olduğunu düşünürlerse, aynı oranda cezaların kesinliğı algıları yüksek olacağından, bu kişilerin suç işleme ihtimalleri de çok düşük olacaktır. Caydırıcılığın meydana gelmesi için ikinci önemli özellik, işlenen suçlar sonucunda verilecek olan cezanın, suç ile orantılı olarak ağır olmasıdır. Eğer verilecek ceza yeterince ağır olmazsa, maliyetinin düşük olduğunu gören insanlar, elde etmeyi umdukları faydaya ulaşabilmek için suç işleyeceklerdir. Fakat işledikleri suç sonucunda alacakları cezanın ağır olursa, maliyetin yüksek olduğunu görüp suç işlemekten cayacaklardır. Son olarak verilecek cezanın olabildiğince çabuk olası gerekmektedir. Ceza yeterince ağır olsa

bile, eğer zamanında verilmezse cezanın etkisi azalacağından, cezanın caydırıcılığı da azalacaktır. Tam tersi olarak, verilecek ceza ne kadar çabuk verilirse o kadar etkili olacağından, cezanın caydırıcılığı da o kadar artacaktır (Beccaria, 2003:47).

Caydırıcılık yaklaşımının son 20 yılda tekrar büyük oranda kabul görmesiyle birlikte, Avrupa ve Amerika'daki ceza adalet sistemi bu yaklaşım üzerine bina edilmiştir. Bir çok araştırmacı bu sistemi sorgulamak adına caydırıcılık yaklaşımının ne kadar işe yarayıp, yaramadığını öğrenmek için sayısız teorik ve ampirik çalışma yapmışlardır. Bununla birlikte bu yaklaşımla ilgili ülkemizde yapılmış olan ampirik çalışma yoktur denebilir. Bundan sonrasında bu çalışmada, caydırıcılık yaklaşımı, daha önce yapılmış olan çalışmaların ışığında altında, teorik olarak derinlemesine ele alındıktan sonra, daha önceden hazırlanıp, uygulanmış olan anketlerden elde ettiğimiz veriler sayesinde caydırıcılık teorisini test etme imkânı elde edilecektir.

2. BÖLÜM

CAYDIRICILIK YAKLAŞIMI

2.1 CAYDIRICILIK YAKLAŞIMININ KÖKENLERİ

Bilimsel yöntemin hâkim olmadığı Orta Çağda, insanlar sebeplerini anlayamadıkları her konuyu, metafizik ve tabiatüstü güçlerin meydana getirdiğine inanıyorlardı. O zamandaki insanların sahip oldukları bu inanışlar, suç davranışı içinde geçerliydi. İnsanların neden suç işledikleri sorusunu şu şekilde açıklıyorlardı: suç işleyen insanların içine şeytan girdiğinden dolayı, onlar lanetlenmiş insanlardı. Bu insanlar şeytanla işbirliği yapan cadılardı. Orta çağ Avrupa'sında sırf cadılık suçlaması ile yüz binlerce insan ağır işkenceler eşliğinde idam edilmiştir. Orta çağda belli başlı güç odakları bulunmaktaydı. Kilise, feodal beyler, soylular ve krallar, bu güç odaklarının en başında gelenleriydi. O zamanlar evrensel hukuk ve kanun kuralları bulunmadığından, belli bir ceza adalet sistemi de yoktu. İşlenen suçlara karşı verilen cezalar tamamen, yukarıda bahsettiğimiz güç odakları tarafından keyfi bir şekilde uygulanmaktaydılar. Suçların ve cezaların belli bir tanımı olmadığından, aynı eylemi gerçekleştiren iki insandan biri suçlu kabul edilip, idama kadar cezalandırılabilirken, bir diğeri suçlu olarak edilmeyip, hiçbir ceza görmemekteydi. Verilen cezalarda hiçbir oran yoktu, bazen basit bir hırsızlık suçu için insanlar idam edilebiliyorken, cinayet işleyen bir kişi basit bir ceza ile bu işten yakasını sıyrabiliyordu. Cezalar tamamen barbarca şekillerde veriliyordu. İnsanlar basit bir suçtan ötürü günlerce işkence görebiliyorlardı. Tam anlamıyla adaletsiz bir dönem yaşanmaktaydı. Orta çağdan sonra gelen aydınlanma ile birlikte, insanı merkez alan hümanist akımların hakim olamaya başlamıştır. Böylece insanların sırf insan olduklarından dolayı değerli oldukları düşüncesiyle, ceza adalet sistemlerinde çok büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Aydınlanma çağının önemli düşünürlerinden Cesare Beccaria, suçların ve cezaların, duruma göre değişmeyen kesin tanımlarının yapılmasını, bu tanımlamaların bütün halk tarafından anlaşılacak açıklıkta olması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca verilecek cezaların işkence ve şiddet unsurlarını içermeyip daha insani cezaların olması gerektiği, yargılamaların hızlı ve adil bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini söylemiştir (Dolu, 2010:82-83).

Aydınlanmacı düşünürler, Orta çağın karanlık uygulamalarının sonlandırılıp, yeni düzene geçilmesi ile birlikte, toplumsal düzenin sağlanması adına, toplum tarafından “sosyal sözleşme” yapılması gerektiğini, sanılan aksine sınırsız bir özgürlüğü savunmadıklarını söylerler. İnsanlar geri kalan özgürlüklerini güvenli bir ortamda yaşabilmeleri için, özgürlüklerinin küçük bir kısmından fedakârlık etmek zorundadırlar. Buradaki fedakârlık, toplum tarafından üzerinde mutabakat sağlanan “sosyal sözleşmeye” uyulmasıdır. İnsanların suç işlemeleri, sosyal sözleşmenin ihlali anlamına geldiğinden dolayı kesinlikle cezalandırılmalydılar. Fakat buradaki sorulması gereken soru şu olmalıydı; suç işleyen bu kişilere hangi şekilde ceza verilmeliydi. Orta çağda olduğu gibi kaba ve acımasız cezaların verilmesi düşünülemezdi. Aydınlanma çağı ile birlikte suç ve ceza konularında nasıl bir sistem getirilmesi gerektiğini, Klasik ekol ortaya koymuştur. Klasik ekol, Orta çağda hakim olan, suça sebep olan şeyin tabiat üstü güçler olduğu fikrine tepki olarak gelişmiştir. Bilimsel yöntemin kendini kabul ettirmesi ile birlikte, çeşitli sosyal olguların sebebinin metafizik etkilerin olamayacağı ortaya çıkmıştır. Klasik ekole göre, suç olgusunu anlayabilmek için temel basamak insanın tabiatını anlamaktır. İnsanların doğuştan getirdikleri özelliklerin içinde, insanların hedonist olmaları vardır. Yani insanlar acıdan kaçıp zevke ulaşmaya çalışırlar. Zevke ulaşabilme bir faydadır ve insanlar kendi faydalarını düşünen bencil varlıklardır. Aynı zamanda insanlar sahip oldukları akıl sayesinde, amaçlamış oldukları acıdan kaçıp zevke ulaşma işlemini en mantıklı şekilde gerçekleştirmeye çalıştıkları için rasyoneldirler. İnsanların bu temel özelliklerinin, bütün davranışlarına yön verebildiği gibi, işleyebilecekleri suç davranışlarının da sebepleri olması muhtemeldir. İnsanlar rasyonel olarak, kar zarar hesapları yaparlar, suç işleyerek ulaşabilecekleri fayda, suç işlemeleri sonucunda karşı karşıya kalacakları zarardan daha fazla olursa suç işleyeceklerdir (Dolu, 2010:85-86).

2.2 CAYDIRICILIK YAKLAŞIMI VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Kriminolojideki Klasik Okulun merkezinde olan “insanın rasyonel bir varlık olup, ortaya koyduğu davranışları, kar ve zarar hesabı yaparak, bu davranışların ardından karşılaşılabileceği sonuçları belli bir mantık süzgecinden geçirerek yapacağı” fikri, batı dünyasında son 20-30 yıldır tekrar kabul görmeye başlayarak, aynı zamanda ceza adalet sistemlerini de etkilemeye devam etmektedir.

Bu süreçle birlikte, Beccaria'nın 1764 yılında temellerini attığı Caydırıcılık yaklaşımı, kriminolojideki en çok çalışma yapılan alanlar arasında yerini almıştır. Bu yaklaşıma göre; bireyler az maliyetle çok getiri elde etmek amacıyla hareket edip davranışlarını bu doğrultuda oluştururlar ve bu kural suç davranışı içinde geçerlidir. Burada yapılması gereken, suç işleyen kişinin maliyetini arttırmak yani yaptığı davranış sonucunda göreceği cezayı arttırmaktır. Kişi alacağı cezanın elde edeceği faydadan daha fazla olduğunu görünce, suç işlemekten vazgeçecektir. Yani caydırıcılık meydana gelecektir. Beccaria (2003:47) caydırıcılığın meydana gelmesi için verilecek cezanın üç temel özelliğinin olması gerektiğini söyleyerek, bunları kesinlik, hızlılık ve ağırlık olarak sıralamıştır. Cezaların kesinliği, verilecek cezanın sınırlarının tam olarak belirlenip, tam bir açıklık ve netlik içinde olup, suç işleyen kişinin de hiçbir şekilde verilecek cezadan kaçamayıp eninde sonunda bu cezayı çekeceği fikrine sahip olması şeklinde tanımlanmıştır. Cezaların hızlılığı, suç işleyen kişinin cezayı çekmeye başlama süreci ne kadar çabuk başlarsa cezanın etkisi de o kadar artacağı şeklinde açıklanmıştır. Cezanın ağırlığı ise, işlenen suça karşı verilen ceza, işlenen suçun ağırlığı oranında olmalıdır. Yani ceza ne çok ağır nede çok hafif olmalıdır. Aksi takdirde cezanın beklenen etkisi meydana gelmeyecektir.

Daha sonrasında caydırıcılık yaklaşımı birçok araştırmacı (Waldo ve Chiricos, 1972; Bailey, 1976; Paternoster ve arkadaşları, 1982; Greenberg ve Kessler, 1982; Biridges ve Stone, 1986) tarafından genel ve özel caydırıcılık şeklinde ele alınıp araştırılmasına rağmen, ilk olarak 1993 yılında Stafford ve Warr tarafından özel ve genel caydırıcılık yeniden kavramlaştırılmıştır. Genel caydırıcılık, suç işleyen başkalarının, işledikleri bu suçların akabinde kesin, hızlı ve ağır bir şekilde cezaya çarptırılmalarının veya bu cezadan kaçınmalarının, buna şahit olan diğer insanlarda bu suçlara karşı caydırıcı bir etki meydana getirmesi veya getirmemesi şeklinde tanımlanmıştır. Kişilerin bizzat bir suçtan dolayı ceza almaları veya almamaları sonucunda, tekrar suç işleyip işlememeleri sonucunda ise özel caydırıcılık meydana gelir veya meydana gelmez (Paternoster ve Piquero,1995:255).

Caydırıcılık teorisi birçok araştırmacı tarafından test edilmiştir. Özellikle caydırıcılık doktrini temelde algısal bir teori olarak, yani cezaların kesinliğinin algısı, ağırlığının algısı ve çabukluğunun algısı, kişinin ceza tehdit algısını oluşturarak, onları yasaklanan davranışları yapmaktan alıkoyma şeklinde kabul edildikten (Waldo ve Chiricos,

1972:522) sonra, cezaların kesinliği algısı, (Bailey, 1976; Teevan, 1976; Erickson ve arkadaşları, 1977; Logan, 1979; Greenberg ve Kessler, 1982; Paternoster ve arkadaşları, 1985; Horney ve Marshall, 1992; Lewis, 2006) cezaların ağırlığı algısı, (Teevan, 1976; Grasmick ve Brayjark, 1980; Paternoster ve Iovanni, 1986; Lewis, 2006) ve cezaların hızlılığı algısı (Nagin ve Pogarsky, 2001) ayrı ayrı ele alınarak test edilmiştir. Bu çalışmalardaki genel varsayım, kişilerin cezaların kesinlik, ağırlık ve hızlılık algıları arttıkça suça bulaşma oranları azalacaktır şeklindedir.

Bridge (1981) yaptığı araştırmalarda, ceza tehdit algısının daha çok suça karışmakla yani suçla ilgili olmakla bağlantılı olduğunu iddia etmiştir. Suçla alakalı olarak ceza tehdit algısı yüksek olanların suç işleme olasılıkları olmayanlara göre daha düşüktür. Yani başka bir deyişle de, suçu meslek haline getirmiş bu konuda uzmanlaşarak belli bir dereceye gelmiş, geçmişinde suç tecrübesi bulunan kişilerin ceza tehdit algıları daha düşük olduğu iddia edilmiştir (peterson ve arkadaşları, 1980 ; Chaiken ve Chaiken, 1982).

Bu çalışmalar yapılırken ortaya çıkan algının sabitliği problemi, yani kesitsel desenle yapılan ampirik çalışmalarda, kişilerin o andaki algıları tespit edilirken geçmişteki işlemiş oldukları suç anındaki algıları tespit edilemediğinden, bu çalışmalarda algı değişmemiş ve sabit olarak kabul edilmiştir. Burada ortaya çıkan problemi aşmak için ayrıca birçok çalışma yapılmıştır (Saltzman ve arkadaşları, 1982; Paternoster ve arkadaşları, 1983; Pogarsky ve Paternoster, 2004; Pogarsky ve arkadaşları, 2005). Ayrıca ortaya çıkan diğer bir problem olan, algı ve davranış ikilemi, yani yapılan ilk araştırmalarda algının davranışı meydana getirdiği varsayımıyla hareket edilirken, davranışında algıyı meydana getirebileceği ihtimali göz ardı edilmiştir. Burada ki problem de yapılan birçok ampirik araştırmalarla (Paternoster ve arkadaşları, 1983; Paternoster ve arkadaşları, 1985) aşılmaya çalışılmıştır.

Caydırıcılık çalışmaları süreç içerisinde artarak devam ederken, bazı araştırmacılar sosyal etki (Meier ve Johnson, 1977; Paternoster ve arkadaşları, 1983; Williams ve Hawkins, 1986; Nagin ve Paternoster, 1991), sosyoekonomik düzey (Richard ve Tittle, 1982) ve cinsiyet farklılığı (Richard ve Tittle, 1981) gibi faktörlerin göz ardı edildiğini düşünerek bu noktalara yoğunlaşmışlardır.

2.2.1 Cezaların Kesinliği

Caydırıcılığın meydana gelebilmesi için, verilecek cezalarda olması gereken özellikler içinde en önemli özellik, birçok araştırmacı (Waldo ve Chiricos, 1972; Bailey, 1976; Teevan, 1976; Erickson ve arkadaşları, 1977; Blumstein, Cohen, and Nagin 1978; Cook 1980; Nagin 1998; Paternoster 1987; Williams and Hawkins 1986) tarafından, “kesinlik” olarak kabul edilmiştir. Eğer bir kişide cezaların kesinliği algısı düşükse, o kişide cezaların ağırlığı ve çabukluğu algısının yüksek olmasının bir anlamı olmayacaktır. Çünkü yakalanmayacağını düşünen kişi cezada görmeyeceğinden emindir. Yani bir kişide cezaların ağırlığı ve hızlılığı algısı ne kadar yüksek olursa olsun kesinlik algısı oluşmadan caydırıcılık da meydana gelmeyecektir (Grasmick ve Brayjark, 1980:475). Caydırıcılık yaklaşımı üzerinde çalışan bir çok araştırmacı, cezaların sahip olması gereken özellikler içinden en çok cezaların kesinliği algısına önem verildiğinden en çok bu özelliği ampirik çalışmalarına konu etmişlerdir. Bu çalışmaların çoğunluğuunda (Waldo ve Chiricos, 1972; Tittle ve Rowe, 1974; Bailey, 1976; Teevan, 1976; Erickson ve arkadaşları, 1977; Paternoster ve arkadaşları, 1983; Paternoster ve arkadaşları, 1985; Horney ve Marshall, 1992)cezaların kesinliği algısı ile suç işleme arasında negatif bir korelasyon bulunmuştur. Yani cezaların kesinliği algısı arttıka suç işleme oranı azalmaktadır. Buna karşılık bazı araştırmalarda (Logan, 1979; Greenberg ve Kessler, 1982; Lewis, 2006) ise bu anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır.

2.2.2 Cezaların Ağırlığı

Yukarıda Cezanın ağırlığını” işlenen suça karşı verilen ceza, işlenen suçun ağırlığı oranında olmalıdır. Yani ne çok ağır nede çok hafif olmamalıdır. Aksi takdirde cezanın beklenen etkisi meydana gelmeyecektir (Beccaria 2003:47)” şeklinde tanımlamıştık.

Cezaların ağırlığı ile ilgili alkollü motorlu taşıt kullanımını örnek olarak ele alındığında, Amerika birleşik devletlerinde son 15 yılda yapılan çalışmalara bakıldığında, alkollü araç kullanımını engellemek için alınan caydırıcı önlemlerin büyük oranda işe yaradığı görülmüştür. Özellikle kuzey Amerika bölgesinde, alkollü araç kullanımı engelleyen en caydırıcı yaptırımın “sürücü lisansına belli bir periyot için el konulması” olduğu anlaşılmıştır (Nichols ve Ross, 1990). Bununla birlikte bu eylemi alışkanlık haline getirenler için bahse konu olan yaptırımların çok da kalıcı bir etkisi olduğu söylenemez

(Homel, 1988). Bu suçu alışkanlık haline getirenleri etkilemek için genelde çoğu ülkede yapılan uygulama, cezanın ağırlığını arttırma yoluna gitmektir. Yani bu şahıslara her yakalanmalarında cezalar arttırılarak uygulanmaktadır. Fakat yapılan bazı çalışmalarda cezaların ağırlığını her ne kadar arttırsak da bu tip şahısların hala aynı suçu işlemeye devam ettikleri görülmüştür (Weinrath ve Gartell, 2001; Yu ve Wilford, 1991).

Grasmick ve Brayjark (1980:475) cezaların ağırlığının algısı ile kapsamlı bir çalışma yapmışlardır. Caydırıcılığın ağırlığı ile ilgi literatüre baktıklarında 20 çalışma içinde, kraut ve Teevan'nın çalışmaları hariç hiçbirinin, caydırıcılığın ağırlığı hipotezini desteklemediğini görmüşlerdir. Fakat bu sonuç caydırıcılık teorisinin de felsefi temellerini oluşturan “insanın acıdan kaçıp hazza ulaşmaya çalışan rasyonel bir varlık” olduğu fikri ile oldukça çelişmektedir. Onlara göre bu olumsuz sonuca ulaşan araştırmacıların iki temel yanılığı vardır. Birincisi; caydırıcılık teorisine göre cezanın ağırlığından önce cezanın kesinliği algısı yeterince yüksek değilse cezanın ağırlığı algısının zaten yüksek olması mümkün değildir. Çünkü yakalanmayan bir suçlu için cezanın ağırlığının ne miktarda olduğu önemli değildir, yakalanmadığından o ceza ona uygulanamayacaktır. İkincisi ise; kullanılan ölçek geçersizdir. Çünkü sorulara cevap veren kişiler yakalanmayacaklarına inandıkları için cezanın ağırlığı ile ilgili sorulara kendilerini konu dışı bırakıp başkalarıyla ilgili düşünüp de cevap vereceklerdir. Dolayısıyla kendilerinin çekeceği bir acıyı düşünmeyeceklerdir.

Grasmick ve Brayjark yukarıdaki yanılığardan kurtulmak için yeni bir araştırma sorusu oluşturmuşlardır. Katılımcıların cezaların ağırlığı algısı ölçülürken, kesinlik algısı ile bağlantılı olarak “x suçunan ötürü yakalanmış olsanız, ceza evine girme ihtimaliniz ne kadardır?” gibi yeni sorular oluşturulduğunda, gerçekten de katılımcılardan elde edilen verilerin analizi sonucunda cezaların ağırlığının algısı ile suç işleme arasında negatif olan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Grasmick ve Brayjark'ın (1980) yanında aynı sonuca, Teevan (1976), Paternoster ve Iovanni (1986) gibi araştırmacılar da ulaşmışlardır. Fakat bu sonuçlarının yanında, yapılan bazı araştırmalarda da (Waldo ve Chiricos, 1972; Lewis, 2006) cezaların ağırlığı algısı ile suç işleme arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

2.2.3 Cezaların Çabukluğu

Son otuz yıldır yapılan caydırıcılık çalışmalarının büyük çoğunluğu(Bailey, 1976; Teevan, 1976; Erickson ve arkadaşları, 1977; Logan, 1979; Grasmick ve Brayjark, 1980; Greenberg ve Kessler, 1982; Paternoster ve arkadaşları, 1985; Paternoster ve Iovanni, 1986; Horney ve Marshall, 1992; Lewis, 2006), cezaların kesinliği ve ağırlığı ile ilgilidir. Cezaların caydırıcılığı konusunda kesinliğin, ağırlığa göre daha etkili olduğu da yapılan bu çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Beccaria'nın (2003) caydırıcılık teorisine dönüp baktığımızda, caydırıcılığın üç temel bileşeni olan kesinlik, ağırlık ve çabukluğa aynı derecede önem verdiği görülmektedir. Bununla birlikte yukarıda da bahsettiğimiz gibi, araştırmacılar tarafından “kesinlik” ve “ağırlığa” önem verilirken “çabukluğa” gerekli önem verilmeyerek ihmal edilmiştir. Yapılan çalışmaların genelinde, cezanın kesinliği konusunda caydırıcılık teorisine tutarlı sonuçlar elde edilirken(Waldo ve Chiricos, 1972; Bailey, 1976; Teevan, 1976; Erickson ve arkadaşları, 1977 ;Paternoster ve arkadaşları, 1985; Horney ve Marshall, 1992) cezaların ağırlığı konusunda(Waldo ve Chiricos, 1972; Lewis, 2006) ve cezaların çabukluğu(Nagin ve Pogarsky, 2001) konusunda elde edilen sonuçlar genelde caydırıcılık teorisini çok da desteklemeyen, yeterli olmayan ve tutarsız olarak ortaya konmuştur.

2.3 GENEL VE ÖZEL CAYDIRICILIK

Beccaria'nın ilk olarak 1764 yılında caydırıcılık yaklaşımını ortaya koyduktan sonra, bu teori farklı şekillerde formüle edilmeye çalışılmıştır. Caydırıcılık yaklaşımı, birçok araştırmacı (Waldo ve Chiricos, 1972; Bailey, 1976; Paternoster ve arkadaşları, 1982; Greenberg ve Kessler, 1982; Biridges ve Stone, 1986) tarafından genel ve özel caydırıcılık şeklinde ele alınarak çalışılmıştır. Genel caydırıcılık, başkalarının suç işledikten sonra kesin, ağır ve hızlı bir şekilde ceza almaları sonucunda, bunu gören diğerlerinin suç işleme konusunda engellenecekleri şeklinde tanımlanırken, özel caydırıcılık da, suç işleyen bir kişiyi bu suçtan dolayı ceza alması sonucunda tekrar suç işlemekten cayacaktır şeklinde tanımlanmıştır.

Bir suçtan dolayı ceza çekme deneyiminin, ceza tehdidi algısının yükseltip yükseltmediği konusu da çok fazla çalışılmış bir konu değildir. Fakat “ özel caydırıcılık” alanına giren bu konu, cezayı deneyimle menin ceza algısı üzerinde nasıl bir etki yaptığının

öğrenilmesi açısından da oldukça önemlidir (Gibbs, 1977). Paternoster ve arkadaşları (1982) gibi bazı araştırmacılar, yaptıkları çalışmalarla özel caydırıcılığın genel caydırıcılığa göre çok daha etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Biridge ve Stone (1986) da, ceza çekmiş bir şahsın daha sonrasında ceza konusundaki korku düzeyinin artmasının oldukça doğal olduğunu, yasadan gelen soyut bir kavramın hayatına girerek gerçekleşmesiyle, yapmayı düşündüğü suç davranışının sonuçlarını yapmadan önce diğer insanlara göre çok daha açık bir şekilde görebileceğini söylemiştir. Bütün bunların sonucu olarak da özel caydırıcılık kişinin ceza korku düzeyini yükseltecektir. Fakat aynı zamanda, bazı suç işleyen kişilerde, işledikleri suçların tespit edilememesi, edilse bile yakalanamaması ve suç konusunda deneyimli uzmanlaşmış kişilerin tecrübelerinden faydalanarak, cezalardan kaçabilen kişilerinde ceza korkuları eriyip gidecektir (Zimring ve Hawkins, 1973: 165).

Biridge ve Stone (1986) gibi bazı araştırmacılar özel caydırıcılık yaklaşımını derinlemesine araştırmışlardır. Onlar 1986 yılında yaptıkları bir çalışmada, ceza almış kişilerin cezalandırılmaları sonucunda, cezaların kesinliği algısında nasıl bir değişiklik meydana geldiğini anlamaya çalışmışlardır. Ceza kanunları için, verilen cezaların, cezaların tehdit i algısını arttırıp, arttırmadığı temel bir öneme sahiptir. Çünkü cezaların önemli fonksiyonlarından biri olan, kişilerin tekrar suç işlemesini önlemesinin meydana gelip gelmemesi bu tehdit algısının artmasıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Biridge ve Stone (1986) bu çalışma için gerekli olan verileri, ülke genelindeki bütün federal mahkûmları, demografik özellikler açısından temsil edebileceği düşünülen toplam 8 federal hapisane seçilerek, burada cezalarını çekmekte olan toplam 550 mahkûma hazırlanan anket soruları yöneltilmiştir. Daha sonrasında buradan elde edilen verilerin analizi sonucunda, birden çok suç işleyip ceza almış kişilerde, aldıkları cezalar sonucunda ceza tehdit algılarında bir yükseliş olmayıp beklentinin tam tersine bir düşüş meydana gelmiştir. Fakat ilk defa suç işleyenlerde beklendiği gibi, aldıkları cezalar bu kişilerin ceza tehdit algılarını yükseltmiştir.

Stafford ve Warr 1993 yılında caydırıcılık teorisini tekrar kavramlaştırmışlardır. Onlara göre bireyler hem özel caydırıcılık hem de genel caydırıcılıktan aynı anda etkilenmektedirler. Ayrıca Stafford ve Warr, özel ve genel caydırıcılığın dört farklı boyutundan bahsetmişlerdir. İlki, genel caydırıcılıkta diğer insanların cezalandırıldığını gören insanlar aynı suçu işleme konusunda caydırılmış olacaklardır, ikincisi ise tam tersi

olarak suç işleyip de yakalanmayan diğerlerini gören kişilerin bu suç için algılarındaki kesinlik düzeyi düşecektir. Üçüncüsü, herhangi bir suçtan dolayı ceza çeken kişi, tekrar suç işleme konusunda caydırılmış olacaktır. Fakat dördüncü olarak, aynı kişi eğer suç işlediği halde cezadan kaçınılabirirse caydırıcılık meydana gelmediğinden, rahat bir şekilde tekrar suç işleyebilecektir (Stafford ve Warr, 1993'den akt. Paternoster ve Piquero,1995:260).

Pogarsky ve Piquero (2003:98), Özel caydırıcılık hipotezine göre, kişiler bizzat ceza çektikleri takdirde tekrar suç işleme eğilimleri azalacaktır. Batı ceza sisteminde bu hipotez önemli bir rehber olarak ele alınmıştır. Ve geçmişte yapılmış bir çok ampirik çalışmada bu hipotezi destekler niteliktedir. Fakat son yıllarda yapılan bazı çalışmalarda (Paternoster and Piquero 1995; Piquero and Paternoster 1998; Piquero and Pogarsky2002; Sherman 1993) bu hipotezin tam tersi sonuçlar bulunmaya başlanmıştır. Şeklinde fikirlerini beyan ettikten sonra yukarıdaki çelişkili durumu şu şekilde açıklamaya çalışmışlardır; İlk durum, İnsanlar ne kadar çok suça bulaşırlarsa o kadar suç takibatlarıyla karşı karşıya kalacaklardır. Yani devletin kurmuş olduğu suç tespiti sistemine yakalanma olasılıkları çok daha fazla olduğundan bu baskıyı algılarında, suça bulaşmayan diğer insanlara göre daha çok hissedeceklerdir.

İkinci durum yani suça bulaşıp da yakalanan insanların cezalardaki kesinlik algısındaki düşüş ise şu şekilde açıklamışlardır; “ kumarbaz yanılıgısı” denen kavrama göre, üst üste en az üç ya da dört kere kaybeden kumarbaz daha sonra oynayacağı oyunda çok büyük bir ihtimalle kazanacağını düşünerek tekrar oynar. Yani şansızlığını sıfırladığını düşünerek tekrar şansın kendisine döndüğünü düşünür. Aynen suç işleyip de yakalanan kişilerde bu yakalanmalarının onlara bir ayrıcalık sağladığını düşünerek tekrar yakalanma olasılıklarının çok az olduğunu düşünmeye başlarlar

2.4 MUTLAK VE KISMİ CAYDIRICILIK

İşlenen suçlar sonucunda kişilere verilen cezaların etkileri, farklı biçimlerde meydana gelmektedir. Kimi araştırmacılar tarafından, cezaların caydırıcı etkisi, mutlak olarak kabul edilmektedir. Mutlak caydırıcılıkta, kişiler alacakları cezadan çekindikleri için hiçbir şekilde suç işlemezler. Fakat bu yaklaşım çok da gerçekçi bulunmamaktadır. Çünkü suç işlemeyen bir insanın sadece cezadan korktuğu için suç işlemediğini iddia edip, kişilerin davranışlarını etkileyen, moral ve ahlaki değerler gibi diğer faktörlerin göz ardı

edilmesi çok da mantıklı bulunmamaktadır. İnsanların işlemeyi düşündükleri suçlardan ötürü alabilecekleri cezayı en aza indirebilmek amacıyla, ihlal etmeyi planladıkları kanunun bir kısmını çiğnemelerine, kısmi caydırıcılık adı verilmektedir. Kişilerin kanunları kısmi ihlallerinde, işledikleri suçun varlığından genellikle kimsenin haberi olmaz. Ayrıca bu kişiler, işlemeyi düşündükleri suçları çok sık olarak işlemezler. Buradan anlaşılacağı üzere, suç işlemeyi düşünen kişilerin alabileceği cezalar bu kişileri suç işlemekten tamamen alıkoymaz. Son olarak cezaların marjinal caydırıcılığı, verilecek cezanın kesinliğinin, ağırlığının ve çabukluğunun artması oranında, suç oranlarında meydana gelen değişimlerdir. Örneğin bir bölgede, polisin suç işleyenleri yakalama oranı eski oranların 2 ya da 3 katı şeklinde bir artış gösterdiyse, cezaların caydırıcılığı da o oranda artacaktır. Fakat bu artış 2 ya da 3 katı şeklinde değil de, çok az bir artış olduysa, caydırıcılık oranında çok az bir artış meydana gelecektir (Conklin, 1989'den aktaran Kızmaz, 2005:223).

2.5 SOSYAL ETKİ VE CAYDIRICILIK

Kriminolojide caydırıcılık konsepti, legal yaptırımlar vasıtasıyla konusu suç teşkil eden davranışı engelleyen bir kavram olarak kabul edilir. Mevcut ceza yasaları da içeriğinde bulunan kısıtlamalar ve yasaklamalarla, yapılması durumunda legal yaptırımlarla suç davranışlarını engellemek için oluşturulmuştur. Böylece caydırıcılık meydana gelir ve devamı sağlanır. Burada caydırıcılığı oluşturabilecek diğer kaynaklar göz ardı edilerek sadece ceza kanunlarından kaynaklanan bir caydırıcılık konsepti ortaya konması yaygın bir durumdur (Andenaes, 1974). Caydırıcılık yaklaşımı mevcut legal yaptırımlar veya algısal legal yaptırımlar ile sonrasında meydana gelen davranış arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Yani caydırıcılık sadece direkt olarak yaptırım veya davranış kavramına değil de bu iki kavram arasındaki muhtemel ilişkiye vurgu yapmaktadır. Bu ilişki sayesinde suç davranışı engellenir ya da yaptırım düşüncesi bu davranışın meydana gelme olasılığını düşürür.

Bütün bunlarla birlikte, kanuni yaptırımların dışında caydırıcılığın kaynakları arasında “sosyal kontrol” ve “sosyal etki” kavramlarının olabileceği gerçeği unutulmamalıdır. Sosyal kontrolde sosyal düzeni koruyan ve sosyal organizasyonu devam ettiren bir “mekanizma” vardır. Sosyal kontrol kavramını bazıları sosyalleşme kavramı ile

bağlantılı olarak kullanırken bazıları da ödüllendirme ve cezalandırmayı da içeren içsel dışsal mekanizmalar şeklinde kullanmışlardır. Şu da bir gerçek ki, caydırıcılık yaklaşımı sosyal mekanizmalar ile davranış arasındaki ilişkiyi göz ardı etmiştir. Uyum davranışı üzerindeki etkiyi anlamak için sadece legal yaptırımla olan ilişkisini değil aynı zamanda sosyal kontroller sonucunda oluşan yaptırımlarla olan ilişkisi de aydınlığa kavuşturulmalıdır. Çünkü tavırlarımızı ve davranışlarımızı şekillendiren birçok faktör ile kanunlar arasında sürekli karışık bir etkileşim mevcuttur (Andenaes, 1974).

Meier ve Johnson (1977) yukarıdaki bilgiler ışığında yaptıkları bir çalışmada, daha önce caydırıcılıkla ilgili yapılmış olan çalışmaların sosyolojik konteks yönünden eksik olduğu düşünülerek, kanuni yaptırımların dışında sosyal etki ve sosyal kontrol olgularının da caydırıcılık üzerinde etkisinin büyük olduğu kabul edilerek, sosyal yaptırımların caydırıcılık üzerinde kanuni yaptırımlardan daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Grasmick ve Green 1980 yılında caydırıcılıkla ilgili yaptıkları çalışmada, daha önce yapılan çalışmalara ek olarak, kanuni cezaların dışında, ahlaksal engellemeler ve sosyal olarak kabullenilmeme etkenlerini de araştırmalarına dâhil etmişlerdir. Kanuni cezaların caydırıcılık etkilerini daha net anlayabilmek adına, kişilerin suç işlememe davranışlarını etkilemesi en muhtemel iki faktör olan ahlaki kaygılar ve sosyal olarak kabullenilmemelerini istatistikî olarak sabit tuttuğunda kanuni cezaların caydırıcılık etkisinin hala devam ettiğini bulmuşlardır (Grasmick ve Green, 1980'den aktaran Paternoster ve arkadaşları, 1983:275).

Caydırıcılık çalışmalarında sosyal etkinin göz ardı edildiğini düşünen diğer iki araştırmacı ise Williams ve Hawkins (1986:550) dir. Onlara göre genel caydırıcılık çalışmaları, caydırıcılığın sadece kanuni yaptırımların sonucunda oluşan bir olgu olduğu yönündeki değerlendirmelerle sınırlanmaktadır. Halbuki yaptırımlar, sadece kanuni olanlarla sınırlandırılmaz. Genel caydırıcılık oluşurken bunun temel etkeni kanuni yaptırımlar olarak kabul edilip kavramlaştırılmaktadır. Fakat sosyal etkiler, sosyal yaptırımlar ve moral engellemelerde diğer temel yaptırımlar olarak kabul edilip, caydırıcılık süreci kavramlaştırılırken göz önünde bulundurulmaması büyük bir eksiklik olarak görülmelidir. Yani önceki genel caydırıcılık çalışmalarında, sosyal etki ve sosyal yaptırımlar “sabit değişkenler” olarak kabul edilerek, kanuni yaptırımların suç davranışın

önlemedeki etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Williams ve Hawkins (1986) de bu noktada itiraz ederek sosyal etki ve sosyal yaptırımların sabit değişken olarak düşünülmemeyeceğini söyleyerek, araştırma yöntemi olarak da teknik hataların yapıldığını iddia etmektedirler. Onlara göre, sosyal olarak görülecek zarar arttıkça, ya da sosyal anlamda ödenecek bedel arttıkça caydırıcılık da maksimum düzeye çıkacaktır.

Williams ve Hawkins'in (1986:550) iddia ettikleri bu varsayımlar sonrasında, Nagin ve Paternoster (1991), tarafından test edilmiştir. İlk etapta sosyal anlamda ödenecek bedel etkenleri sabit düşünülerek, kanuni cezaların yaptırımı ölçüldüğünde önceki çalışmalarda olduğu gibi, kanuni cezaların kesinliği algısı ile suça karışma arasında negatif bir korelasyon bulunmuştur. Çalışmanın ikinci aşamasında, sosyal anlamda ödenebilecek bedel etkenleri de işin içine katıldığında, katılımcıların caydırıcılık algısında beklendiği gibi çok büyük bir değişim meydana gelmemiş olmakla birlikte medya gelen etkinin çok küçük bir etki olduğu bulunmuştur.

2.6 ALGININ SABİTLİĞİ PROBLEMİ VE CAYDIRICILIK

Saltzman ve arkadaşları (1982:175), daha önce yapılmış caydırıcılık çalışmalarının ciddi bir problemi olduğunu kabul ederek, bu problemi aşmaya çalışmışlardır. Onlara göre problem şudur; kişilerin caydırıcılık algıları anlaşılmaya çalışılırken sorulan sorular genellikle “ x suçunu işlediğin takdirde yakalanma ihtimalin ne kadardır?” ve arkasından da “ daha önce böyle bir suç işledin mi?” şeklinde oluyor. Burada kişinin o andaki ceza algısı öğreniliyor fakat suç işlenmiş olsa bile geçmişte işlenmiş olacağından suç işlenmeden önceki geçmişteki algısı öğrenilemiyor. Buradan da, “nedensellik” problemi ortaya çıkıyor. Öngörülen fikir genellikle, cezaların algısının, sonrasında davranışı etkileyeceğidir. Fakat daha önce işlemiş olduğu suçun o andaki algısını etkileme ihtimali gözden kaçırılıyor. Saltzman ve arkadaşları (1982:177) bu problemi aşmak için, daha önce yapılan kesitsel desen araştırmalarının aksine boylamsal bir desen geliştirmişlerdir. 1974-1975 öğretim yılında büyük devlet üniversiteleri içinden rastgele seçilen bir üniversitede yine rastgele seçilen yüzde 49 u erkek yüzde 51 i kız olan 300 öğrenciye, hırsızlık, esrar kullanma ve geçersiz çek yazma suçları üzerinden cezaların kesinliği algısını ölçen anket uygulanmıştır. Anket tam 1 yıl sonra aynı kişilere tekrar uygulanmıştır. Bu noktada, iki zaman dilimi arasında, katılımcıların cezaların kesinliği algıları düzeylerinde herhangi bir

değişikliğin olup olmadığına bakma imkânı doğmuştur. Elde edilen veriler analiz edildiğinde, beklendiği gibi, katılımcıların algılarının sabit olmadığı ve anlamlı bir şekilde değişime uğradığı tespit edilmiştir.

Caydırıcılık çalışmalarına baktığımızda, algıyı davranışı etkiler? Yoksa davranış mı algıyı etkiler? Soruları tartışıla gelmiştir (Saltzman ve arkadaşları, 1982; Minor ve Harry, 1982; Paternoster ve arkadaşları, 1983; Paternoster ve arkadaşları, 1985). Daha sonraki yıllarda, Pogarsky ve Paternoster (2004), bu iki yaklaşımdan farklı bir model önermişlerdir. Bu modele göre, yaptırımların tehdit algısı, bireylerin deneyimleri sonucu meydana gelen tepkiler tarafından sürekli olarak değişime uğramaktadırlar. Burada kişinin sahip olduğu bilinç sürekli olarak güncellenmektedir. Yani yaptırımların tehdit algısı, statik olmaktan çok dinamik bir şekilde, kişilerin bir süreç içinde çok çeşitli olarak yaşadıkları deneyimlerin sonucunda oluşan tepkilere göre devamlı olarak değişikliğe uğramaktadır. Kişilerin ceza tehdit algılarının modifikasyonu ve dönüşümü, bir suça karışıp karışmamalarından bağımsız olarak etkiye maruz kalmaktadırlar. Bu etki halk arasındaki enformasyon akışından gelebileceği gibi, akran çevresindeki bilgilendirmeler sonucundan da gelebilir. Burada caydırıcılık çalışmalarındaki, algısal ve deneyimsel yaklaşımdaki, algı davranış veya davranış algı sıralamasında, doğrusal bir sıralamadan ziyade dönüşümsel yani enteraktif bir etkileşim söz konusudur.

Eğer caydırıcılık algısı değişmez sabit ve dalgalı olmayan bir yapıya sahip olsaydı, çok sayıda yapılan caydırıcılık çalışmalarındaki nedensel sıralama problemini görmezden gelinebilirdi. Fakat insanların algıları sabit ve değişmez değil, zamanla değişebilen dalgalı bir yapıya sahiptir. Giderek artan miktardaki yapılan araştırmalar göstermiştir ki, birçok araştırmacı bu problemin farkına vararak çeşitli farklı tekniklerle çözüm yolları aramışlardır. Teevan (1976) gibi bazı araştırmacılar geçmişe dönük algı soruları hazırlarken, Title (1977) gibi diğer araştırmacılar da gelecek yönelimli davranışlar konusunda sorular hazırlamışlardır. Fakat bu çalışmalar “niyet ve arkadan gelen davranış” problemini aşamamıştır. Nedensel sıralama problemini çözmek için, bu tekniklere alternatif olarak, boylamsal desen araştırmaları ve yaptırımların mevcut risk algısı ile sonrasında meydana gelen davranış arasındaki ilişkileri inceleyen, yani zaman içinde algının dalgalı bir seyir izlediği konusunda çalışmalar yapılmıştır (Saltzman ve arkadaşları, 1982). Bu çalışmaların miktarı oldukça az olmakla birlikte çıkan sonuçlar ise ilginçtir; şimdiki algı ile gelecekteki davranışlar arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Minor ve Harry'nin (1982) kolej öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada küçük çapta hırsızlık yapan öğrencilerin ilk andaki kesinlik algıları yüksek olsa da zaman geçtikçe bu kesinlik algılarının düştüğü görülmüştür. Aynı şekilde Homel'da (1988) alkollü araç kullananlarda yaptığı araştırmada suç işlendikten sonra zamanın geçmesiyle kesinlik algılarında düşüş gözlenmiştir. Sonuç olarak bu araştırmalar deneyimsel etkinin caydırıcılığın algısal etkisinden çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Minor ve Harry, 1982).

2.7 CİNSİYET VE CAYDIRICILIK

Sosyal bilimlerde son yıllarda yapılan çalışmalar, suç davranışı konusunda cinsiyet farklılığı üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Özellikle cezaların caydırıcılık algısı üzerinde cinsiyet farklılığının etkili olduğu kabul edilmiştir. Bu kabule göre, kadınların ceza tehdit algılamaları erkeklere göre daha yüksektir (Anderson ve arkadaşları, 1977; Burkett ve Jensen, 1975; Silberman, 1976; Tittle, 1977).

Bu iddia çeşitli şekillerde açıklanmaya çalışılmıştır. İlki; bir cezayla karşılaşıldığında kadınlar erkeklere göre daha fazla zarar görmektedirler. Çünkü kadınların prestiji, toplum içinde var olan geleneksel onaylanmış davranışlara erkeklere nazaran daha çok bağımlıdır. Bazen erkekler suç işlendiğinde, toplum tarafından bu o kişinin erkeklik rolünü güçlendiren cesaret ve otonomi göstergesi kabul edilebiliyor. Yani erkek hata yapabilir ama statüsünü kadın gibi tehlikeye atmış olmuyor. Kadında suç işlemekle sadece bir yanlış yapmış olmuyor aynı zamanda kadınlık statüsüne ve kadınlık rolüne de zarar vermiş oluyor. Böylece kadın işlemeyi düşünebileceği herhangi bir suç davranışı sonucunda erkeğe göre çok daha fazla tehdit algılıyor (Miller, 1958).

İkincisi ise ilk açıklama ile bağlantılı olarak, erkekler kendilerinden beklenen toplum içindeki erkeklik rollerini gerçekleştirmek için, davranışlarını daha agresif ve gözü kara aynı zamanda otonomilerini gösterecek şekilde oluşturmaktadırlar. Burada ki agresiflik, gözü karalık ve otonomi kavramları tamda suç davranışını tarif etmek için kullanılmaktadır. Fakat aynı zamanda erkelerin ceza tehdit algılarını yüksek olarak kabul etmiş olsak bile, bir tarafta onlardan beklenen erkeklik rolleri diğer tarafta ceza tehdit algılaması sonucunda bir çelişki hissedeceklerinden, bu çelişkiyi ortadan kaldırmak için de

bilişsel olarak ceza tehdit algılarını düşüreceklerdir. Kadınlarda ise sosyal rolleri gereği böyle bir çelişki ile karşı karşıya kalmayacakları için ceza tehdit algılamasını da düşürmek zorunda kalmadıklarından, ceza tehdit algıları da erkeklere göre daha yüksek olacaktır (Richards ve Tittle, 1981: 1186).

Üçüncüsü, kadınların tavır ve davranışları, toplum tarafından erkelere göre daha fazla takip edilmektedir, böylece kadınlar daha görünür hale geldiklerinden, daha fazla kontrole maruz kalmaktadırlar. Bunların sonucu olarak da, kadınların diğer insanlar tarafından yanlış değerlendirilebilme hassasiyeti artarak, bununla paralel olarak ceza tehdit algıları da artmaktadır (Jensen ve Eve, 1976:427)

Son olarak, kadınlar çocukluklarından beri, sosyalleşme süreçleri içerisinde kurallara uyma konusunda daha muhafazakâr ve daha uyumlu olarak yetiştirilirler. Bu süreç içerisinde uymama davranışına ya da suça karşı bilişsel olarak daha tepkili bir durumda olduklarından ceza tehdit algıları da daha yüksek olarak oluşmaktadır (Jensen ve arkadaşları, 1978: 57-78).

2.8 SOSYOEKONOMİK DURUM VE CAYDIRICILIK

Suçu etkileyen çok çeşitli faktörlerin bulunduğu, sosyal bilimcilerin kabul ede geldiği yaygın bir kanaattir (Henshel ve Carey, 1975:54-73). Bu faktörler içinde kişilerin sosyoekonomik düzeyleri en belirgin olanlarındandır (Braithwaite, 1981:36-57; Clelland and Carter, 1980:319-336; Hindelang ve arkadaşları, 1979:995-1014; Kleck, 1982:427-433). Konuyu caydırıcılık yaklaşımına getirecek olursak, birçok araştırmacının iddiasına göre, yüksek statülü insanlar, düşük statülü insanlara göre cezaların caydırıcılığından daha fazla etkilenmektedirler (Geerken ve Gove, 1975; Tittle, 1969). Faydacı bir anlayışla bakıldığında, rasyonel bir varlık olan insan bir davranışının sonucundaki getiriyi ve zararı doğru olarak değerlendirir. Acaba burada ortaya konan yargı, bütün insanlar için aynı şekilde geçerlimi? Yapılan bir çok sosyal psikolojik araştırma bunun böyle olmadığını gösteriyor. Yani sosyoekonomik düzeyi yüksek insanların, cezaların sonuçlarını rasyonel bir şekilde doğru olarak değerlendirmeleri ve sosyoekonomik düzeyi düşük insanların bu sonuçları doğru olarak değerlendirememeleri, acaba onların sahip oldukları

sosyoekonomik düzeyden mi kaynaklanıyor ya da sahip oldukları başka bir özellik bu durumu etkileyemez mi? Şüphesiz ki sahip olunan başka bir özellik bu sonuç değerlendirmesini etkileyebilir ve bunu ayırt etmek oldukça zordur (Richard ve Title, 1982:332)

Richard ve Title (1982) yaptıkları bir çalışmada, kişilerin ceza kesinliği algıları ile sosyoekonomik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Onların beklentisi sosyoekonomik düzey arttıkça cezaların kesinlik algısının da artması yönündedir. Burada kişilerin sosyoekonomik düzeyleri aile geliri, eğitim düzeyleri ve sahip oldukları meslekler baz alınarak kodlanmıştır. Elde edilen verilerin analizleri sonucunda, beklentilerin tamda tersine sosyoekonomik düzeyleri yüksek olanların cezaların kesinliği algısı, sosyoekonomik düzeyi düşük olanlara göre daha düşük çıkmıştır.

2.9 CAYDIRICILIK TEORİSİNİN ELEŞTİRİSİ

Kriminolojideki genel suç kuramlarına, bakıldığında görülecektir ki, suça etki eden psikolojik, sosyolojik ve fizyolojik pek çok faktör vardır. Bu konularla ilgili sayısız araştırmalar yapılarak, bahse konu etkiler bilimsel olarak da ortaya konmuştur. Tüm bu faktörler göz ardı edilerek, klasik ekol mensupları, kişilerin rasyonel bir şekilde akıl yürüteceklerini varsayarak, suç işleyip işlemeyeceklerine karar vereceklerini iddia etmektedirler. İleri sürülen bu iddiayla birlikte, kişilerin yetiştikleri aile ortamları, ekonomik durumları, kültürel farklılıkları, biyolojik ve fizyolojik farklılıklarının, suç işleme davranışına etkileri tamamen görmezden gelinmektedir (Dolu, 2010: 108).

Caydırıcılık teorisi, insanların suç işleyip işlemeyeceklerine, rasyonel bir şekilde akıl yürütmeleri sonucunda karar vereceklerini iddia etmektedir. Buradaki kişilerin rasyonel bir şekilde davranacaklarını söylemek bir ön kabuldür. Bu noktada sorulması gereken soru, insanlar gerçekten her şart altında rasyonel kararlar alabilirler mi? Bu soruya evet şeklinde cevap verebilmek pek de mümkün görülmemektedir. Örneğin herhangi bir uyuşturucu veya uyarıcı madde alan bir kişinin, olayları değerlendirme melekesi mutlaka zarar görecektir. Ayrıca kişinin doğru bir karar alabilmesi için gerekli olan bilgilere ulaşamayabileceği gibi, sahip olduğu bilgilerin yanlış olma ihtimali de unutulmamalıdır.

İnsanların muhakeme gücünü sağlıklı bir şekilde kullanabilmeleri için gerekli olan nörofizyolojik mekanizmalarının da tam olarak çalışması gerekmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz gereklilikler olmadığı takdirde, bireylerin tam anlamıyla rasyonel kararlar alabileceklerini söylemek doğru bir yargı olmayacaktır (Dolu, 2010: 108).

Caydırıcılık teorisindeki özel caydırıcılığa göre, suç işleyen bir kişiye, işlemiş olduğu bu suça karşılık olarak, kesin, ağır ve çabuk bir ceza verilirse, verilen bu cezayı bizzat deneyimleyen kişi, işlemiş olduğu suç sonucunda uğramış olduğu maliyetinin çok fazla olduğunu anlayarak tekrar suç işlemekten vazgeçecektir. Bu iddiayı doğru olarak kabul edecek olursak, ceza evinde cezalarını çeken kişilerin, çektikleri cezanın sonunda tekrar suç işlememeleri gerekmektedir. Fakat yapılan birçok araştırma göstermiştir ki, ceza evinde cezalarını çeken mahkûmların birçoğu, cezalarının bitiminde tekrar suç işlemektedirler. Hatta hasbelkader ceza evine düşmüş acemi suçlular, farklı suçları işlemiş diğer mahkûmlardan çok çeşitli suçları öğrenerek, profesyonel suçlular haline gelerek tekrar suç işleyebilmektedirler (Kızmaz, 2007: 45).

Ayrıca insanlar işledikleri bir suçtan ötürü sert bir şekilde cezalandırılırsalar dahi, hapisteki cezalarını çektikten sonra, tekrar aynı suçu işledikleri görülmektedir. Kişilerin deneyimledikleri cezalar ağır dahi olsalar, cezaların bu kişilerin caydırıcılık algılarında hiçbir değişik meydana getirmediği görülmektedir. Bu sonuçlar bize, suçları engelleyebilmek için, çok daha yeni yöntemlere ihtiyacımızın olduğunu göstermektedir (Zulgiler, 2000:6).

2.10 YURT İÇİNDE CAYDIRICILIK TEORİSİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Ülkemizde, caydırıcılık teorisi ile ilgili yapılmış olan ampirik çalışma bulunmamakla birlikte, teorik olarak yapılan toplam dört çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan ilki, “ Rasyonel Bir Tercih Olarak Suç: Klasik Okul Düşüncelerinin Suçu Açıklama ve Önleme Kapasitesinin Değerlendirilmesi” isimli, Dolu (2009) tarafından kaleme alınan makaledir. Dolu (2009) bu makalesinde, klasik okulun suçlu davranışı açıklamak için geliştirmiş olduğu, caydırıcılık teorisinden ve sınırlarından bahsetmiştir. Caydırıcılık teorisinin çıkış noktasını ve kökenlerini ortaya koyabilmek adına, ilk olarak, Orta Çağdaki suç ve suçluya bakış açısının nasıl olduğunu açıkladıktan sonra, 19.

Yüzyıldaki aydınlatma hareketi ile birlikte, suç ve suçluya bakış açısında meydana gelen değişikliklerin nasıl oluştuğunu, felsefi alt yapısıyla ele alarak ortaya koymuştur. Daha sonrasında, ceza adalet sistemindeki meydana gelen bu büyük değişimdeki en büyük paya sahip olan İtalyan düşünür Beccaria'nın “ Suç ve Ceza Üzerine Bir Deneme” isimli eserindeki, önemli noktaları oluşturan, kanunların temel kaynakları, bu kanunların ne şekilde yorumlanması gerektiği, kanunların dilinin nasıl olması gerektiği, cezaların miktarı, cezaların amacı, cezalarda olması gereken özelliklerle ilgili konularda çeşitli açıklamalarda bulunmuştur. Dolu (2009) makalesinin ilerleyen kısımlarında, klasik okula göre suçun sebeplerinin neler olduğu, klasik okula göre ideal olan cezalandırma şekli olan cezaevi sisteminin nasıl olması gerektiği, 1970 ve 1980 yılları arasında tekrar etkinliğini arttıran neo- klasik okulun ortaya çıkışını, 1993 yılında Stafford ve Warr'ın caydırıcılık teorisini yeniden formüle etmelerini, ayrıntılı olarak ortaya koymuştur.

Dolu'nun (2009) diğer bir çalışması Büker ile birlikte kaleme aldığı, “Caydırıcılığın Sınırları: Caydırıcılık Eksenli Suç Önleme ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım” isimli makalesidir. Bu çalışmada, son yıllarda dünya genelinde caydırıcılık teorisine ilgili yapılan birçok bilimsel araştırma sonucunda, sadece cezaların arttırılması ile suç oranlarında her hangi bir düşüşün meydana gelme ihtimalinin çok düşük olduğu ortaya çıktığı için, caydırıcılık yaklaşımının oldukça sınırlı olduğu iddia edilmektedir. crasyonelliğin, hayatın genel akışı içinde çok mümkün olarak görülmediği belirtilmiştir. İkinci olarak suçun zaman ve mekân açısından çok çeşitlilik göstermesi, suçun kişisel özelliklere ve farklı durumlara göre de, değişik şekillere bürünebileceğini söylemişlerdir. Dolu ve Büker (2009), caydırıcılık yaklaşımının sınırlılıklarını ayrıntılı bir şekilde ortaya koyduktan sonra, suçu önlemek için asıl yapılması gerekenin, sosyal temelli politikalar oluşturmak olduğunu iddia etmektedirler.

Üçüncü çalışma Kızmaz'ın (2005), “Ceza veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi” isimli makalesidir. Bu çalışmada, suç ve ceza kavramları ile bu iki kavram arasındaki ilişki ele alınarak, cezalandırmanın suç oranlarını azaltıp azaltmadığı konusu irdelenmiştir. Kızmaz (2005), ceza kavramının sosyolojik olarak açıklamasını yaptıktan sonra, ceza fonksiyonlarını; misillemeci, caydırıcı, rehabilitasyon ve bütünleştirici ceza yaklaşımları alt başlıkları altında ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur. Sonrasında hukuki yaptırımların, suçların azaltılması konusunda ne kadar

caydırıcı etkisinin olduğunu ve bu bağlamda ortaya çıkması düşünülen muhtemel sonuçların ardından, ne şekilde bir cezalandırma yönteminin geliştirilebileceği konuları da tek tek ele alınmıştır.

Kızmaz'ın (2007) bir diğer çalışması, “Ceza evinin ve hapsedmenin suçu engellemedeki etkisi” isimli makalesidir. Kızmaz (2007) bu çalışmasında, işlenen suçlara karşı verilen hapsedme cezasının, suçları önleme konusunda ne derece caydırıcı olduğu konusunu araştırmıştır. Araştırmada, caydırıcılık teorisinin öngörüsünün tam tersi bir biçimde, suç işlemiş kişileri hapsederek cezalandırmanın, bu kişileri tekrar suç işlemekten alıkoymadığı ileri sürülmüştür. Ceza evlerinde cezalarını çekmiş suçluların, tekrar suç işlemeleri, “cezaevi alt-kültürü” kavramı ile açıklanmaya çalışılarak, suçlu kişilerin cezaevi alt-kültürünün etkilerinden, ne şekilde korunabilecekleriyle birlikte suç işlemiş kişilerin tekrar suç işlemelerini önleyebilmek adına, rahabilitasyon çalışmalarına çok daha fazla ağırlık verilmesinin gerekliliğinden bahsedilmiştir.

3. BÖLÜM

UYGULAMA

3.1 TEZİN AMACI VE ÖNEMİ

Caydırıcılık teorisine göre; eğer suç işlemeyi düşünen kişi suç işlemesinin sonunda kazanacağı şeylerden çok kaybedeceği şeyler olduğunu görürse, suç işlememeyi, tercih edecektir. Dahası, bu kaybedeceği şeyler ya da çekeceği acı kesin, ağır ve çabuk gerçekleşecekse bireyler yine suç işlemekten kaçınacaktır. Önerilen tezde, caydırıcılık teorisinin bu temel önermelerinin geçerli olup olmadığı lise öğrencilerinin algılaması üzerinden ölçülerek test edilmesi amaçlanmaktadır. Araştırma sonrası bulgulara göre çocukların suç işlemesini önlemek için daha kesin ağır ve çabuk cezalar getirilmesinin bir etkisinin olup olmadığı anlaşılacaktır. Etkili olduğu bulunursa, okulların uyguladığı disiplin cezalarından Türk Ceza Kanunu'nda öngörülen cezalara kadar birçok mevzuat düzenlemesinde değişiklik yapılması önerilebilecektir. Aynı zamanda okul, polis ve toplumun çocuk suçlulara karşı davranışları içinde önerilerde bulunabilecektir. Etkili olmadığı sonucuyla karşılaşırsa, cezaların arttırılmasından çok çocuklara yönelik sosyal program ve eğitimlerin, suç işlemeyi önleyici rollerinin olduğu değerlendirilecektir. Tabii ki böyle bir değerlendirme de ayrı bir bilimsel çalışmayla test edilmelidir. Bu somut çıktıların yanında, literatürde bu konuda yapılan fazla bir çalışma olmadığı için ve ülkemizde bu konuda yapılacak ilk çalışma olacağı için literatürdeki büyük bir boşluğu dolduracaktır.

3.2 PROBLEM

Çalışmadaki temel problem, Cezaların kesinliğinin, ağırlığının ve çabukluğunun algısal olarak arttırılması çocuk suçluluğunu azaltıp azaltmayacağı sorusudur. Bu problemle bağlantılı olarak üç temel hipotez ileri sürülmüştür. Birincisi, eğer cezaların kesinliği artarsa gençler suç işlemekten çekineceklerdir. İkincisi, eğer cezaların ağırlığı artarsa gençler suç işlemekten çekinecektir. Sonuncusu ise, eğer cezaların çabukluğu artarsa gençler suç işlemekten çekinecektir.

3.3 SAYILTILAR

- 1- Araştırmada kullanılan anket araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmeyi sağlayacak yeterli niteliklere sahiptir.
- 2- Veri toplama aracı geçerli ve güvenilirdir.
- 3- Anketi cevaplayan öğrenciler bu cevapları samimi ve iten vermişlerdir.
- 4- Öğrenciler anketi gönüllü ve istekli olarak cevaplamışlardır.
- 5- Araştırma için belirlenen örneklem evreni temsil edecek niteliktedir.
- 6- Araştırmanın kuramsal yapısını oluşturmak amacıyla taranan kaynaklar yeterli bilgiler vermektedir.
- 7- Kullanılan istatistiksel yöntemler araştırmanın amacına uygundur.
- 8- Verilen cevaplar var olan durumu yansıtılmaktadır.

3.4 SINIRLILIKLAR

- 1- Çalışma Bursa ilinde belirlenen dört lisedeki öğrencilerle yapıldığı için dış geçerlilik sorunlarından genellenebilirlik sorununu taşıyacaktır.
- 2- Kesitsel bir çalışma olacağı için zaman içerisinde algılarda meydana gelebilecek değişiklikler kontrol edilemeyecektir.
- 3- Öğrencilerin farklı hayat tecrübeleri olabileceğinden araştırma içerisinde llemeyen değişkenler olacaktır.
- 4- Çalışmada cezaların kesinliği, ağırlığı ve çabukluğu algısal olarak ölçülecek ve çalışmada kontrol grubu kullanılmayacaktır bu da çalışma bulgularından nedensel bir sonuç çıkarılmasını engelleyecektir.

3.5 VERİ TOPLAMA ARACI (ANKET)

Anket sorularımız hazırlanmadan önce ve hazırlanma aşamasında iken, bu konu ile ilgili yapılmış olan daha önceki anket çalışmaları, titizlikle incelenerek bu çalışmalardan

olabildiğince faydalanılmıştır. Ayrıca caydırıcılık teorisi ile ilgili çok sayıda çalışmaları bulunan, bu alanda uzmanlaşmış akademisyenlerle irtibata geçilerek, anketimizin oluşturulmasının her aşamasında, bu uzman kriminologların görüşleri alınarak anketimizdeki sorular oluşturulmuştur.

Anketimiz toplam iki kısımdır. Birinci kısım Sosyal ve Demografik özelliklere ilişkin sorulardan oluşmaktadır. İkinci kısım ise iki bölümdür. Birinci bölümde darp suçu irdelenmiştir. İkinci bölümde ise keyif verici, uyarıcı ve uyuşturucu madde kullanımı suçu irdelenmiştir (Ankette bölümlerin başında bu suçların isimleri itici olabileceği düşüncesiyle yazılmamıştır). Birinci bölüm toplamda 15 sorudan oluşmakta iken ikinci bölüm ise 13 sorudan oluşmaktadır. Her iki bölümdeki 1. soruların amacı, öğrencilerin bahse konu suç konusundaki değer yargılarının anlaşılmasına çalışılmasıdır. Her iki bölümdeki 2. sorular da ise öğrencilerin Lise hayatları boyunca böyle bir suça karışıp karışmadıkları anlaşılmasına çalışılmıştır. Birinci bölümdeki 3.4.5.6.7.10. sorular cezanın kesinliğini anlamaya yönelik sorulardır. Buradaki 9. Soru ile bağlantılı ceza okul disiplin cezası iken 12. ve 13. sorulardaki ceza, Türk Ceza Kanunu ile ilgilidir. İkinci bölümdeki 3.4.5.6.7.10.11. sorular cezanın kesinliğini anlamaya yönelik sorulardır. Buradaki 7. Soru ile bağlantılı ceza okul disiplin cezası iken 11. ve 12. sorulardaki ceza, Türk Ceza Kanunu ile ilgilidir. (Cezaların kesinliği diğer özelliklere göre çok daha önemli olduğu için çeşitli şekillerde anlaşılmasına çalışıldığından bu soruların sayısı fazla tutulmuştur). Birinci bölümdeki 10. ve 14. sorular cezanın ağırlığını anlamaya yönelik sorulardır. Buradaki 10. Soru ile bağlantılı ceza okul disiplin cezası iken 14. sorudaki ceza, Türk Ceza Kanunu ile ilgilidir. İkinci bölümdeki 8. ve 12. sorular ise cezanın ağırlığını anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş sorulardır. Birinci bölümdeki 11. ve 15. sorular cezanın çabukluğunu anlamaya yönelik sorulardır. . Buradaki 11. Soru ile bağlantılı ceza okul disiplin cezası iken 15. sorudaki ceza, Türk Ceza Kanunu ile ilgilidir. İkinci bölümdeki 9. ve 13. sorular ise cezanın çabukluğunu anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş sorulardır. Buradaki 9. Soru ile bağlantılı ceza okul disiplin cezası iken 13. sorudaki ceza, Türk Ceza Kanunu ile ilgilidir. Anket sorularıyla cezaların kesinlik ağırlık ve çabuklukları, öğrencilerin algısal olarak işledikleri, işleyebilecekleri veya işlemekten kaçınacakları suçlar ölçülecektir. Bunların yanı sıra demografik veriler toplanarak bu veriler kontrol değişkenleri olarak istatistikî analizlerde kullanılacaktır.

Anket sorularımız oluşturulduktan sonra 50 kişilik bir öğrenci grubuna, bir deneme uygulaması yapılarak, soruların öğrenciler tarafından aynı şekilde anlaşılıp anlaşılmadığına, anketin genel bütünlüğünde her hangi bir sorunun olup olmadığına bakılmıştır. Bu deneme uygulaması sonucunda herhangi bir olumsuzlukla karşılaşılmamıştır.

Anketimizin genel uygulamasında ise, toplam 500 öğrenci katılımcı olmuştur. 500 öğrencinin doldurmuş olduğu anketlerin hepsinin geri dönüşümlerinin gerçekleşmesi ile birlikte, bazı demografik özelliklere ve ikinci kısımdaki bazı sorulara cevapların verilmediği görülmüştür. Cevap verilmeyen sorular değerlendirmeye alınmadığından, bu sorularla ilgili konulardaki katılımcıların sayısı daha az olarak kaydedilmiştir.

Anketler uygulanmadan önce, anketi uygulayacak olan, okul rehberlik öğretmenleri ile defalarca görüşülerek, gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. En önemli bilgilendirme konusu, öğrencilerin darp ve uyuşturucu kullanma suçunu işleyip işlemedikleri, sorusu ile ilgili olan konu olmuştur. Çünkü çalışmada ilk olarak duyulan kaygı, öğrencilerin deşifre olma korkusu ile bahse konu olan soruya doğru olarak cevap vermeme olasılığıydı. Anket uygulanmadan önce, öğrencilerin rehberlik öğretmenleri tarafından uzun ve ikna edici konuşmalar yapılarak, öğrencilerde olabileceği düşünülen bu korkular ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

3.6 YÖNTEM

Araştırma deseni deneysel olmayan araştırma desenidir. Araştırma yöntemi kesitsel yöntemdir. Veriler deneklerden tek bir seferde alınmıştır. Çalışmanın hedef kitlesi liselerdeki gençlerdir. Evren Bursa'daki liseler olup tüm liselerde veri toplaması yapılması çok mümkün olmadığından, tabakalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak katılımcılar belirlenmiştir. Bu yöntem doğrultusunda Bursa merkez ilçeleri sınırları içindeki her mahallenin suç oranlarının verileri elde edildikten sonra bu mahalleler yüksek, orta ve düşük düzey suç oranlarına göre üç gruba ayrıldı. Daha sonrasında orta düzey suç oranına sahip mahalle sayıları fazla olması sebebiyle orta düzey grup, yüksek orana ve düşük orana yakınlıklarına göre iki gruba ayrılarak toplamda 4 farklı grup elde edildi. Sonrasında mahallerdeki bütün liseler tespit edilerek 4 farklı lise grubu oluşturulmuş oldu. Bu adımların ardından her gruptan rastgele bir lise seçilerek uygulama yapılacak okullar

belirlendi. Böylece okullarımızdan birincisi suç oranının en yüksek olduğu yerden ikincisi suç oranının en düşük olduğu yerden üçüncüsü ve dördüncüsü orta düzey suç oranlarının olduğu yerden seçilmiş olmakla birlikte, bunlardan biri yüksek orana yakınken diğeri düşük oran yakın olarak konumlanmıştır. Ayrıca her okuldan 9.10.11. ve 12. Sınıflara ve bu sınıflardan rastgele seçilen sadece birer şubeye, 8'i cinsiyet belirtmeyen 215'i erkek 277'si kız olmak üzere toplamda 500 öğrenciye geliştirilmiş olan bu anket, okul rehberlik öğretmenlerinin nezaretinde uygulanmıştır. Bütün bunlarla birlikte, aşağıda sıralanan araştırma sorularına cevap verebilmek için, istatistik yöntemlerinden Bağımsız Örneklem “t” testi, Pearson Ki-kare testi ve Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

3.7 ARAŞTIRMA SORULARI

1. Darp suçunu işlemiş öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

2. Darp suçunu işlemiş öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyleri ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3. Darp suçunu işlemiş öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyleri ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

4. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmış öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri ile uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmamış öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

5. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmış öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyleri ile uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmamış öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

6. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmış öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyleri ile uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmamış öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

7. Darp suçunu işlemiş öğrencilerin ekonomik durumları ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin ekonomik durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

8. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmış öğrencilerin ekonomik durumları ile uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmamış öğrencilerin ekonomik durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

9. Darp suçu ile ilgili olarak, kız öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyi ile erkek öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

10. Darp suçu ile ilgili olarak, kız öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyi ile erkek öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

11. Darp suçu ile ilgili olarak, kız öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyi ile erkek öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

12. Uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı ile ilgili olarak, kız öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyi ile erkek öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

13. Uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı ile ilgili olarak, kız öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyi ile erkek öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

14. Uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı ile ilgili olarak, kız öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyi ile erkek öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

15. Darp suçunu işlemiş öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri arasında nasıl anlamlı bir farklılık var mıdır?

16. Darp suçunu işlemiş öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

17. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmış öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri ile Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmamış öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

18. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmış öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri ile Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmamış öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

19. Darp suçunu işlemiş öğrencilerin ders başarı durumları ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin ders başarı durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

20. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmış öğrencilerin başarı durumları ile Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmamış öğrencilerin başarı durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

21. 9. ve 12. Sınıflardaki öğrencilerin, darp suçu ile ilgili cezaların kesinliği algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

22. 9. ve 12. Sınıflardaki öğrencilerin, darp suçu ile ilgili cezaların ağırlığı algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

23. 9. ve 12. Sınıflardaki öğrencilerin, darp suçu ile ilgili cezaların çabukluğu algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

24. 9. ve 12. Sınıflardaki öğrencilerin, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma ile ilgili cezaların kesinliği algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

25. 9. ve 12. Sınıflardaki öğrencilerin, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma ile ilgili cezaların ağırlığı algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

26. 9. ve 12. Sınıflardaki öğrencilerin, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma ile ilgili cezaların çabukluğu algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

27. Darp suçunu işlemiş öğrenciler ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin bu suçla ilgili değer yargıları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

28. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmış öğrenciler ile kullanmamış öğrencilerin bu davranışla alakalı değer yargıları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3.8 BULGULAR

3.8.1 Ankete Katılan Öğrencilerin Yaş Dağılımları

Ankete katılan öğrencilerin yaş dağılımları, 15 ve altı, 16, 17, 18 ve üstü yaş kategorilerinde gösterilmiştir.

Tablo 1. 15 ve altı, 16, 17, 18 ve üstü yaş kategorilerindeki öğrencilerin sayıları ve yüzde oranları.

Yaş	N	%
15 yaş ve altı	131	28,2
16 yaş	117	49,6
17 yaş	160	32,0
18 yaş ve üstü	92	18,4
Toplam	500	100,0

Tablo 1’ de görüldüğü gibi, ankete toplamda 500 öğrenci katılmıştır, 15 yaş ve altında 131 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrenciler ankete katılan öğrencilerin % 28,2’ni oluşturmaktadır. 16 yaşındaki öğrencilerin sayısı 117 kişi olmakla birlikte, ankete katılan öğrencilerin % 49,6’sını oluşturmaktadırlar. 17 yaşındaki öğrencilerin sayısı 160 kişi olmakla birlikte, ankete katılan öğrencilerin % 32’ni oluşturmaktadırlar. 18 yaş ve üstünde 92 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrenciler ankete katılan öğrencilerin %18,4’nü oluşturmaktadırlar.

3.8.2 Ankete Katılan Öğrencilerin Cinsiyetleri

Ankete katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımları, sayı ve yüzdelik oranlar olarak gösterilmiştir.

Tablo 2. Erkek ve kız öğrencilerin sayıları ve yüzde oranları.

Cinsiyet	N	%
Erkek	214	42,8
Kız	278	55,6
Toplam	492	98,4

Tablo 2’ de görüldüğü gibi, ankete katılan 500 öğrenciden 492 kişi cinsiyetini belirtirken, 8 kişi cinsiyetini belirtmemiştir. Cinsiyetini belirten öğrencilerden 214 tanesi erkek olmakla birlikte, katılımcıların % 42,8’ni oluşturmaktadır. Cinsiyetlerini belirten öğrencilerden 278’ini kız öğrenciler oluşturmakla birlikte, katılımcıların %55,6’nı oluşturmaktadırlar.

3.8.3 Ankete Katılan Öğrencilerin Anne Eğitim Durumları

Ankete katılan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri, okur-yazar değil, ilkokul, ortaokul, lise, ön lisans, üniversite ve üstü, şeklinde kategorilere ayrılarak gösterilmiştir.

Tablo 3. Ankete Katılan Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumları

Anne Eğitim Durumu	N	%
Okur-yazar değil	20	4,0
İlkokul	194	38,8
Ortaokul	97	19,4
Lise	112	22,4
Ön lisans	4	0,8
Üniversite ve üstü	65	13,0
Toplam	492	98,4

Tablo 3’ de görüldüğü gibi, ankete katılan toplam 500 öğrenciden sadece 492’si annelerinin eğitim durumlarını belirtmişlerdir. Annelerinin eğitim durumunu belirten 492 katılımcıdan, 20 kişinin annesi okur-yazar değildir. Bu sayı katılımcıların % 4’nü oluşturmaktadır. 194 kişinin annesi ilkokul mezunu olmakla birlikte, bu sayı genel katılımcıların % 38,8’ni oluşturmaktadır. 97 kişinin annesi ortaokul mezunu olmakla birlikte, bu sayı genel katılımcıların % 19,4’nü oluşturmaktadır. 112 kişinin annesi lise mezunu olmakla birlikte, bu sayı genel katılımcıların % 22,4’nü oluşturmaktadır. 4 kişinin annesi ön lisans mezunu olmakla birlikte, bu sayı genel katılımcıların % 0,8’ni oluşturmaktadır. 65 kişinin annesi Üniversite ve üstü mezunu olmakla birlikte, bu sayı genel katılımcıların % 13’nü oluşturmaktadır.

3.8.4 Ankete Katılan Öğrencilerin Baba Eğitim Durumları

Ankete katılan öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri, okur-yazar değil, ilkokul, ortaokul, lise, ön lisans, üniversite ve üstü, şeklinde kategorilere ayrılarak gösterilmiştir.

Tablo 4. Ankete Katılan Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumları

Baba Eğitim Durumu	N	%
Okur-yazar değil	1	0,2
İlkokul	123	24,6
Ortaokul	106	21,2
Lise	119	23,8
Ön lisans	5	1,0
Üniversite ve üstü	136	27,2
Toplam	490	98,0

Tablo 4’ de görüldüğü gibi, ankete katılan toplam 500 öğrenciden sadece 490’ı babalarının eğitim durumlarını belirtmişlerdir. Babalarının eğitim durumunu belirten 490 katılımcıdan, 1 kişinin babası okur-yazar değildir. Bu sayı katılımcıların % 0,2’sini oluşturmaktadır. 123 kişinin babası ilkokul mezunu olmakla birlikte, bu sayı genel katılımcıların % 24,6’sını oluşturmaktadır. 106 kişinin babası ortaokul mezunu olmakla birlikte, bu sayı genel katılımcıların % 21,2’sini oluşturmaktadır. 119 kişinin babası lise mezunu olmakla birlikte, bu sayı genel katılımcıların % 23,8’ni oluşturmaktadır. 5 kişinin babası ön lisans mezunu olmakla birlikte, bu sayı genel katılımcıların % 1’ni oluşturmaktadır. 136 kişinin babası Üniversite ve üstü mezunu olmakla birlikte, bu sayı genel katılımcıların % 27,2’ni oluşturmaktadır.

3.8.5 Ankete Katılan 9. 10. 11. Ve 12. Sınıfta Bulunan Öğrencilerin Sayıları Ve Yüzde oranları

Ankete katılan 9. 10. 11. Ve 12. Sınıfta öğrenim gören toplamda 500 kişiden oluşan öğrencilerin sayıları ve yüzde oranları gösterilmiştir.

Tablo 5. Ankete katılan 9. 10. 11. Ve 12. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sayıları ve yüzde oranları

Sınıf	N	%
9.Sınıf	145	29,0
10. Sınıf	118	23,6
11. Sınıf	131	26,2
12. Sınıf	106	21,2
Toplam	500	100,0

Tablo 5’de görüldüğü gibi, ankete katılan 500 öğrenciden 9. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sayısı 145 olmakla birlikte, bu sayı katılımcıların % 29’nu oluşturmaktadır. 10. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sayısı 118 kişidir. Bu sayı katılımcıların % 23,6’nı oluşturmaktadır. 11. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sayısı 131 kişidir. Bu sayı katılımcıların % 26,2’sini oluşturmaktadır. 12. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sayısı 106 kişi olmakla birlikte, bu sayı katılımcıların % 21,2’sini oluşturmaktadır.

3.8.6 Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Ekonomik Durumları Ve Ders Başarı Durumları

Ankete katılan öğrencilerden ailelerinin aylık gelirlerini belirtenlerin sayıları, geçen yılki not ortalamalarını belirten öğrencilerin sayıları, aile aylık gelir düzeylerinin en azı, en çoğu, ortalaması, standart sapması ile geçen yılki notlarının en azı, en çoğu, ortalaması ve standart sapmaları gösterilmiştir.

Tablo 6. Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumları ve geçen yılki ders notlarının en azları, en çokları, ortalamaları, standart sapmaları ile bu bilgileri belirten öğrencilerin sayıları

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Ailelerin aylık gelirleri	335	500,00	20000,00	1917,5284	1669,47540
Geçen yılki not ortalamaları	416	40,00	100,00	77,1679	13,17769

Tablo 6’da görüldüğü üzere, ailelerinin aylık gelirini açıklayan toplam öğrenci sayısı 335’dir. En düşük aile geliri 500 TL iken en yüksek aile geliri 20000 TL’dir. Ortalama aile gelir düzeyi ise 1917 TL’dir. Bu değerlerin standart sapması 1669,47540’dır. Ankete katılan 500 öğrenciden sadece 416’sı geçen yılki not ortalamalarını açıklamışlardır. Bu notlardan en düşüğü 40 iken en yükseği 100’dür. Ortalama not ise 77,1679’dır. Bu değerlerin standart sapması ise 13,17769’dır.

3.8.7 Darp Suçunu İşlemiş Ve İşlememiş Öğrencilerin Cezaların Kesinliği Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Darp suçunu işlemiş öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri Mann-Whitney U Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 7. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri

Liseye başladığınızdan beri darp davranışını gerçekleştirdiniz mi?	Darp suçunu işlerseniz polis tarafından yakalanma ihtimaliniz nedir?			
	N	Ortalama±S.Sapma	Mann-Whitney U*	P
Hayır	451	5,77±3,15	8270,50	0,108
Evet	43	4,95±2,93		

* Dağılım normal olmadığı için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 7’de görüldüğü üzere, ankete katılan öğrencilerin 451’i liseye başladıklarından beri darp suçunu işlememişlerdir. Katılımcı öğrencilerin 43’ü liseye başladıklarından beri bu suçu işlemişlerdir. Darp suçunu işlememiş öğrencilerin, bu suç ile ilgili ceza kesinlik algı puanları 5,77, standart sapmaları 3,17 iken, darp suçunu işlemiş öğrencilerin bu suçla ilgili ceza kesinlik algı puanları 4,95, standart sapmaları 2,93’dür. Darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin, bu suçla ilgili ceza kesinlik algıları, Mann-Whitney U testiyle karşılaştırıldığında bulunan değer 8270,50’dır. Bulunan p değeri ise 0,108’dır. Darp suçunu işlemiş öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri karşılaştırıldığında, her ne kadar darp suçunu işlemiş öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri, darp suçunu işlememiş öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyinden daha düşük olsa da, bu iki düzey arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık bulunmamıştır.

3.8.8 Darp Suçunu İşlemiş Ve İşlememiş Öğrencilerin Cezaların Ağırlığı Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Darp suçunu işlemiş öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyleri ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyleri ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 8. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Darp yapan bir kişinin alacağı ceza size ne kadar ağır olur?	Liseye başladığınızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?		Toplam
	Hayır	Evet	
Hiç ceza verilmez	21 70,0% 4,6%	9 30,0% 20,9%	30 100,0% 6,0%
Önemsenecek, basit bir ceza	95 91,3% 20,8%	9 8,7% 20,9%	104 100,0% 20,8%
Çok da kötü olmayan bir ceza	175 90,2% 38,4%	19 9,8% 44,2%	194 100,0% 38,9%
Ağır bir ceza	139 96,5% 30,5%	5 3,5% 11,6%	144 100,0% 28,9%
Çok ağır bir ceza	26 96,3% 5,7%	1 3,7% 2,3%	27 100,0% 5,4%
Toplam	456 91,4% 100,0%	43 8,6% 100,0%	499 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 23,428; sd: 4; Cramer's V: 0,217; $p=0,000$)

Tablo 8'e baktığımızda, ilk olarak "liseye başladığınızdan beri darp yaptınız mı?" sorusunu toplamda 499 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 456'sı darp suçunu işlemediklerini beyan ederken, 43 öğrenci ise darp suçunu işlediklerini bildirmişlerdir. Bu sayılardan yola çıkarak, darp yapan öğrencilerin yüzde oranı 8,6 iken, darp yapmayan öğrencilerin yüzde oranı ise 91,4'dür. İkinci olarak, darp yapan kişinin alacağı ne kadar ceza alacağı sorusuna, "hiçbir ceza verilmez" diyenlerin sayısı 30 kişidir. Bu 30 kişinin % 70'i darp suçunu işlemeyenler iken, % 30'u darp suçunu işleyenlerdir. "Önemsenmeyecek, basit bir ceza verilir diyenlerin sayısı 104 kişidir. Bu 104 kişinin % 91,3'ü darp suçunu işlemeyenler iken, % 8,7'si darp suçunu işleyenlerdir. "Çok da kötü olmayan bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 194'dür. Bu 194 kişinin % 90,2'si darp suçunu işlemeyenler iken, % 9,8'i darp suçunu işleyenlerdir. "Ağır bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 144'dür. Bu 144 kişinin % 96,5'i darp suçunu işlemeyenler iken, % 3,5'i darp suçunu işleyenlerdir. "Çok ağır bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 27'dir. Bu 27 kişinin % 96,3'ü darp suçunu işlemeyenler iken, % 3,7'si darp suçunu işleyenlerdir. Ayrıca ki-kare değeri 23,428, sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,217, *p* değeri 0,000 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu ve ilişkinin derecesinin de yaklaşık 0,22 olduğu görülmektedir.

3.8.9 Darp Suçunu İşlemiş Ve İşlememiş Öğrencilerin Cezaların Çabukluğu Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Darp suçunu işlemiş öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyleri ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 9. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin, ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?	Liseye başladığınızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?		Toplam
	Hayır	Evet	
Çok Kısa Bir Süre	24 85,7% 5,3%	4 14,3% 9,5%	28 100,0% 5,7%
Kısa Bir Süre	87 94,6% 19,2%	5 5,4% 11,9%	92 100,0% 18,6%
Uzun Sayılmayacak Bir Süre	112 87,5% 24,8%	16 12,5% 38,1%	128 100,0% 25,9%
Uzun Bir Süre	137 95,8% 30,3%	6 4,2% 14,3%	143 100,0% 28,9%
Çok Uzun Bir Süre	92 89,3% 20,4%	11 10,7% 26,2%	103 100,0% 20,9%
Toplam	452 91,5% 100,0%	42 8,5% 100,0%	494 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 8,983; sd: 4; Cramer's V: 0,135; $p= 0,062$)

Tablo 9'a baktığımızda, ilk olarak "liseye başladığınızdan beri darp yaptınız mı?" sorusunu toplamda 494 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 452'si darp suçunu işlemediklerini beyan ederken, 42 öğrenci ise darp suçunu işlediklerini bildirmişlerdir. Bu sayılardan yola çıkarak, darp yapan öğrencilerin yüzde oranı 8,5 iken, darp yapmayan öğrencilerin yüzde oranı ise 91,5'dir. İkinci olarak, darp yapan kişilerin adalet

önüne ne kadar zamanda çıkarılacağı sorusuna, “çok kısa bir süre” diyenlerin sayısı 28 kişidir. Bu 28 kişinin % 85,7’si darp suçunu işlemeyenler iken, % 14,3’ü darp suçunu işleyenlerdir. “kısa bir süre” diyenlerin sayısı 92 kişidir. Bu 92 kişinin % 94,6’sı darp suçunu işlemeyenler iken, % 5,4’ü darp suçunu işleyenlerdir. “uzun sayılmayacak bir süre” diyenlerin sayısı 128’dir. Bu 128 kişinin % 87,5’i darp suçunu işlemeyenler iken, % 12,5’i darp suçunu işleyenlerdir. “uzun bir süre” diyenlerin sayısı 143’dür. Bu 143 kişinin % 95,8’i darp suçunu işlemeyenler iken, % 4,2’si darp suçunu işleyenlerdir. “çok uzun bir süre” diyenlerin sayısı 103’dür. Bu 103 kişinin % 89,3’ü darp suçunu işlemeyenler iken, % 10,7’si darp suçunu işleyenlerdir. Ayrıca ki-kare değeri 8,983, sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,135, *p* değeri 0,062 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

3.8.10 Uyuşturucu kullanmış Ve Kullanmamış Öğrencilerin Cezaların Kesinliği Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Uyuşturucu kullanmış öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri ile uyuşturucu kullanmamış öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri Bağımsız Örneklem “t” Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 10. Uyuşturucu kullanan ve kullanmayan öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri

Liseye başladığınızdan beri uyuşturucu kullanma davranışını gerçekleştirdiniz mi?	Uyuşturucu kullandığınız takdirde polis tarafından yakalanma ihtimaliniz ne kadardır?			
	N	Ortalama±S.Sapma	Mann-Whitney U*	p
Hayır	453	4,92±3,01	56,20	0,177
Evet	28	3,57±2,64		

* Dağılım normal olmadığı için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 10’da görüldüğü üzere, ankete katılan öğrencilerin 453’ü liseye başladıklarından beri uyuşturucu kullanma suçunu işlememişlerdir. Katılımcı öğrencilerin 28’i liseye başladıklarından beri bu suçu işlemişlerdir. Uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrencilerin, bu suç ile ilgili ceza kesinlik algı puanları 4,92, standart sapmaları 3,01 iken, uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrencilerin bu suçla ilgili ceza kesinlik algı puanları 3,57, standart sapmaları 2,64’dür. Darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin, bu suçla ilgili ceza kesinlik algıları, Mann-Whitney U testiyle karşılaştırıldığında bulunan değer 56,20’dir. Bulunan p değeri ise 0,177’dir. Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri ile uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri karşılaştırıldığında, bu iki düzey arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde her hangi bir farklılık bulunmamıştır.

3.8.11 Uyuşturucu kullanmış Ve Kullanmamış Öğrencilerin Cezaların Ağırlığı Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Uyuşturucu kullanmış öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyleri ile uyuşturucu kullanmamış öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyleri Bağımsız Örneklem Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 11. Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları

Liseye başladığınızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?	Bu kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?		Toplam
	Hayır	Evet	
Önemsenececek, basit bir ceza	69	13	82
	84,1%	15,9%	100,0%
	15,0%	43,3%	16,8%
Çok da kötü olmayan bir ceza	146	8	154
	94,8%	5,2%	100,0%
	31,8%	26,7%	31,5%
Ağır bir ceza	244	9	253
	96,4%	3,6%	100,0%
	53,2%	30,0%	51,7%
Toplam	459	30	489
	93,9%	6,1%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%

(Pearson Chi-Square: 16,605; sd: 2; Cramer's V: 0,184; $p= 0,000$)

Oluşturulan tabloda beklenen değerlerin %30'u 5'in altında olduğu için birbirine yakın cevaba sahip kategoriler birleştirilmiştir. Tablo 11'e baktığımızda, ilk olarak" liseye başladığınızdan beri uyuşturucu madde kullandınız mı?" sorusunu toplamda 489 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 459'u uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenlerini beyan ederken, 30 öğrenci ise uyuşturucu kullanma suçunu işlediklerini bildirmişlerdir. Bu sayılardan yola çıkarak, uyuşturucu kullanmış öğrencilerin yüzde oranı 6,1 iken, uyuşturucu kullanmayan öğrencilerin yüzde oranı ise 93,9'dur. İkinci olarak, uyuşturucu kullanan kişinin ne kadar ceza alacağı sorusuna, "önemsenmeyecek, basit bir ceza verilir diyenlerin sayısı 82 kişidir. Bu 82 kişinin % 84,1'i uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 15,9'u uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. "Çok da kötü olmayan bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 154'dür. Bu 154 kişinin % 94,8'si uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 5,2'si uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. "Ağır bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 253'tür. Bu 253 kişinin % 96,4'ü uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 3,6'sı uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. Ayrıca ki-kare değeri 16,605, sd değeri 2, Cramer's V değeri 0,184, *p* değeri 0,000 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu ve ilişkinin derecesinin de yaklaşık 0,18 olduğu görülmektedir.

3.8.12 Uyuşturucu kullanmış Ve Kullanmamış Öğrencilerin Cezaların Çabukluğu Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Uyuşturucu kullanmış öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyleri ile uyuşturucu kullanmamış öğrencilerin cezaların çabukluğu algı düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 12. Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin, ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?	Liseye başladığınızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?		Toplam
	Hayır	Evet	
Çok Kısa Bir Süre	35 94,6% 7,6%	2 5,4% 6,9%	37 100,0% 7,6%
Kısa Bir Süre	136 95,1% 29,6%	7 4,9% 24,1%	143 100,0% 29,3%
Uzun Sayılmayacak Bir Süre	144 95,4% 31,4%	7 4,6% 24,1%	151 100,0% 30,9%
Uzun Bir Süre	93 95,9% 20,3%	4 4,1% 13,8%	97 100,0% 19,9%
Çok Uzun Bir Süre	51 85% 11,1%	9 15% 31%	60 100,0% 12,3%
Toplam	459 94,1% 100,0%	29 5,9% 100,0%	488 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 10,141; sd: 2; Cramer's V: 0,144; $p=0,038$)

Tablo 12'ye baktığımızda, ilk olarak "liseye başladığınızdan beri uyuşturucu kullandınız mı?" sorusunu toplamda 488 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 459'si uyuşturucu kullanma suçunu işlemediklerini beyan ederken, 29

öğrenci ise uyuşturucu kullanma suçunu işlediklerini bildirmişlerdir. Bu sayılardan yola çıkarak, uyuşturucu kullanma suçunu işleyen öğrencilerin yüzde oranı 5,9 iken, uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyen öğrencilerin yüzde oranı ise 94,1'dir. İkinci olarak, uyuşturucu kullanan kişinin adalet önüne ne kadar zamanda çıkarılacağı sorusuna, “çok kısa bir süre” diyenlerin sayısı 37 kişidir. Bu 37 kişinin % 94,6'sı uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 5,4'ü uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. “kısa bir süre” diyenlerin sayısı 143 kişidir. Bu 143 kişinin % 95,1'i uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 4,9'u uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. “uzun sayılmayacak bir süre” diyenlerin sayısı 144'dür. Bu 144 kişinin % 95,4'ü uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 4,6'sı uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. “uzun bir süre” diyenlerin sayısı 97'dir. Bu 97 kişinin % 95,9'u uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 4,1'i uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. “çok uzun bir süre” diyenlerin sayısı 60'dır. Bu 60 kişinin % 85'i uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 15'i uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. Ayrıca ki-kare değeri 10,141, sd değeri 2, Cramer's V değeri 0,144, *p* değeri 0,038 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

3.8.13 Darp Suçunu İşlemiş Ve İşlememiş Öğrencilerin Ekonomik Durumlarının Karşılaştırılması

Darp suçunu işlemiş öğrencilerin ekonomik durumları ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin ekonomik durumları Mann-Whitney U Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 13. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin, sayıları, aylık gelir ortalamaları, Mann-Whitney U değeri, *p* değeri

Liseye başladığınızdan beri darp davranışını gerçekleştirdiniz mi?	Ailenizin aylık geliri			
	N	Ortalama	Mann-Whitney U*	P
Hayır	311	1870,33	3191,50	0,235
Evet	24	2529,17		

* Dağılım normal olmadığı için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 13’de görüldüğü üzere, darp suçunu işlemeyen öğrencilerin sayısı 311 iken, darp suçunu işleyen öğrencilerin sayısı 24’dür. Darp suçunu işlememiş öğrencilerin ailelerinin aylık gelir ortalamaları 1870 TL iken, darp suçunu işlemiş öğrencilerin ailelerinin aylık gelir ortalamaları 2529 TL’dir. Mann-Whitney U değeri 3191,50, son olarak p değeri 0,235 olarak bulunmuştur. Her ne kadar darp işlemiş öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumları, darp suçunu işlememiş öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumlarından daha fazla olsa da, gelirler arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık bulunmamıştır.

3.8.14 Uyuşturucu Kullanmış Ve Kullanmamış Öğrencilerin Ekonomik Durumlarının Karşılaştırılması

Uyuşturucu kullanmış öğrencilerin ekonomik durumları ile uyuşturucu kullanmamış öğrencilerin ekonomik durumları, Mann-Whitney U Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 14. Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin, sayıları, aylık gelir ortalamaları, Mann-Whitney U değeri, p değeri

Liseye başladığınızdan beri darp davranışını gerçekleştirdiniz mi?	Ailenizin aylık geliri			
	N	Ortalama	Mann-Whitney U*	P
Hayır	315	1660,67	2730	0,791
Evet	18	1720,83		

* Dağılım normal olmadığı için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 14’de görüldüğü üzere, uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyen öğrencilerin sayısı 315 iken, uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyen öğrencilerin sayısı 18’dir. Uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrencilerin ailelerinin aylık gelir ortalamaları 1660 TL iken, uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrencilerin ailelerinin aylık gelir ortalamaları 1720 TL’dir. Mann-Whitney U değeri 2730, son olarak p değeri 0,791 olarak bulunmuştur. Her ne kadar uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumları, uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumlarından daha fazla olsa da, gelirler arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık bulunmamıştır.

3.8.15 Darpla Suçu İle İlgili Olarak Erkek Ve Kız Öğrencilerin Cezaların Kesinliği Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Erkek ve kız öğrencilerin, darp suçu ile ilgili olarak cezaların kesinliği algı düzeyleri Mann-Whitney U Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 15. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri

Kız ve erkek öğrenciler	Darp suçunu işlerseniz polis tarafından yakalanma ihtimaliniz nedir?			
	N	Ortalama±S.Sapma	Mann-Whitney U*	P
Erkek	211	5,65±3,28	28732	0,854
Kız	275	5,72±3,04		

*Dağılım normal olmadığı için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 15’de görüldüğü üzere, “Darp suçunu işlerseniz polis tarafından yakalanma ihtimaliniz nedir?” sorusuna cevap veren 211 öğrenci erkek iken 275’i kız öğrencidir. Erkek öğrencilerin darp suçu ile ilgili ceza kesinlik algı puanları 5,65, standart sapmaları 3,28 iken, kız öğrencilerin bu suçla ilgili ceza kesinlik algı puanları 5,72, standart sapmaları 3,04’dür. Darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin, bu suçla ilgili ceza kesinlik algıları, Mann-Whitney U testiyle karşılaştırıldığında bulunan değer 28732’dir. Bulunan p değeri ise 0,854’dür. Kız ve erkek öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri karşılaştırıldığında, her ne kadar erkek öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri, kız öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyinden daha düşük olsa da, bu iki düzey arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık bulunmamıştır.

3.8.16 Darpla Suçu İle İlgili Olarak Erkek Ve Kız Öğrencilerin Cezaların Ağırlığı Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Erkek ve kız öğrencilerin, darp suçu ile ilgili olarak cezaların ağırlığı algı düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 16. Darp suçu ile ilgili olarak erkek ve kız öğrencilerin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları

Darp yapan bir kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?	Kız ve erkek öğrenciler		Toplam
	Erkek	Kız	
Hiç ceza verilmez	14 46,7% 6,6%	16 53,3% 5,8%	30 100,0% 6,1%
Önemsenecek, basit bir ceza	50 49,5% 23,5%	51 50,5% 18,3%	101 100,0% 20,6%
Çok da kötü olmayan bir ceza	91 47,2% 42,7%	102 52,8% 36,7%	193 100,0% 39,3%
Ağır bir ceza	49 35% 23%	91 65% 32,7%	140 100,0% 28,5%
Çok ağır bir ceza	9 33,3% 4,2%	18 66,7% 6,5%	27 100,0% 5,5%
Toplam	213 43,4% 100,0%	278 56,6% 100,0%	491 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 7,904; sd: 4; Cramer's V: 0,127; $p= 0,095$)

Tablo 16'ya baktığımızda, ilk olarak “Darp yapan bir kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?” sorusunu toplamda 491 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 213’ü erkek, 278’i kızdır. Bu sayılardan yola çıkarak, erkek öğrencilerin yüzde oranı 43,4 iken, kız öğrencilerin yüzde oranı ise 56,6 olduğu görülmektedir. İkinci olarak, darp yapan kişinin alacağı ne kadar ceza alacağı sorusuna, “hiçbir ceza verilmez” diyenlerin sayısı 30 kişidir. Bu 30 kişinin % 46,7’sini erkek öğrenciler oluştururken, %

56,6'sını kız öğrenciler oluşturmaktadır. “Önemsenecek, basit bir ceza verilir” diyenlerin sayısı 101 kişidir. Bu 101 kişinin % 49,5'i erkek öğrenciler iken, % 50,5'i kız öğrencilerdir. “Çok da kötü olmayan bir ceza verilir” diyenlerin sayısı 193'dür. Bu 193 kişinin % 47,2'si erkek öğrenciler iken, % 52,8'i kız öğrencilerdir. “Ağır bir ceza verilir” diyenlerin sayısı 140'dır. Bu 140 kişinin % 35'i erkek öğrenciler iken, % 65'i kız öğrencilerdir. “Çok ağır bir ceza verilir” diyenlerin sayısı 27'dir. Bu 27 kişinin % 33,3'ü erkek öğrenciler iken, % 66,7'si kız öğrencilerdir. Ayrıca ki-kare değeri 7,904, sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,127, *p* değeri 0,095 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

3.8.17 Darpla Suçu İle İlgili Olarak Erkek Ve Kız Öğrencilerin Cezaların Çabukluğu Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Erkek ve kız öğrencilerin, darp suçu ile ilgili olarak cezaların çabukluğu algı düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 17. Kız ve erkek öğrencilerin, darp suçu ile ilgili ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları

Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?	Kız ve erkek öğrenciler		Toplam
	Erkek	Kız	
Çok Kısa Bir Süre	12 42,9% 5,7%	16 57,1% 5,8%	28 100,0% 5,8%
Kısa Bir Süre	40 44% 19%	51 56% 18,5%	91 100,0% 18,7%
Uzun Sayılmayacak Bir Süre	59 47,2% 28%	66 52,8% 24%	125 100,0% 25,7%
Uzun Bir Süre	56 40% 26,5%	84 60% 30,5%	140 100,0% 28,8%
Çok Uzun Bir Süre	44 43,1% 20,9%	58 56,9% 21,1%	102 100,0% 21%
Toplam	211 43,4% 100,0%	275 56,6% 100,0%	486 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 1,411; sd: 4; Cramer's V: 0,054; $p= 0,842$)

Tablo 17'ye baktığımızda, ilk olarak “Sizce darp suçunu işleyen bir suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?” sorusunu toplamda 486 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 211'i erkek, 275'i kızdır. Bu sayılardan yola çıkarak, erkek öğrencilerin yüzde oranı 43,4 iken, kız öğrencilerin yüzde oranı ise 56,6 olduğu görülmektedir. İkinci olarak, “Sizce darp suçunu işleyen bir suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?” sorusuna, “çok kısa bir süre” diyenlerin sayısı 28 kişidir. Bu 28 kişinin % 42,9'u erkek öğrenciler oluştururken, % 57,1'ini kız öğrenciler

oluşturmaktadır. Kısa bir süre diyenlerin sayısı 91 kişidir. Bu 91 kişinin % 44'ü erkek öğrenciler iken, % 56'sı kız öğrencilerdir. Uzun sayılmayacak bir süre diyenlerin sayısı 125'dir. Bu 125 kişinin % 47,2'si erkek öğrenciler iken, % 52,8'i kız öğrencilerdir. Uzun bir süre diyenlerin sayısı 140'dır. Bu 140 kişinin % 40'ı erkek öğrenciler iken, % 60'ı kız öğrencilerdir. Çok uzun bir süre diyenlerin sayısı 102'dir. Bu 102 kişinin % 43,1'i erkek öğrenciler iken, % 56,9'u kız öğrencilerdir. Ayrıca ki-kare değeri 1,411, sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,054, *p* değeri 0,842 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

3.8.18 Uyuşturucu İle İlgili Olarak Erkek Ve Kız Öğrencilerin Cezaların Kesinliği Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Erkek ve kız öğrencilerin uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili cezaların kesinliği algı düzeyleri Mann-Whitney U Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 18. Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri

Kız ve erkek öğrenciler	Uyuşturucu kullanma suçunu işlerseniz polis tarafından yakalanma ihtimaliniz nedir?			
	N	Ortalama±S.Sapma	Mann-Whitney U*	P
Erkek	207	5,60±3,08	23321	0,002
Kız	270	6,50±2,87		

* Dağılım normal olmadığı için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 18'de görüldüğü üzere, “uyuşturucu kullanma suçunu işlerseniz polis tarafından yakalanma ihtimaliniz nedir?” sorusuna cevap veren 207 öğrenci erkek iken 270'i kız öğrencidir. Erkek öğrencilerin darp suçu ile ilgili ceza kesinlik algı puanları 5,60, standart sapmaları 3,08 iken, kız öğrencilerin bu suçla ilgili ceza kesinlik algı puanları 6,50, standart sapmaları 2,87'dir. Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin, bu suçla ilgili ceza kesinlik algıları, Mann-Whitney U testiyle

karşılaştırıldığında bulunan değer 23321'dir. Bulunan p değeri ise 0,002'dir. Kız ve erkek öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri karşılaştırıldığında, erkek öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyleri, kız öğrencilerin cezaların kesinliği algı düzeyinden daha düşük olduğu görülmektedir. Bu iki düzey arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde bir farklılık bulunmuştur.

3.8.19 Uyuşturucu İle İlgili Olarak Erkek Ve Kız Öğrencilerin Cezaların Ağırlığı Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Erkek ve kız öğrencilerin, uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak cezaların ağırlığı algı düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 19. Uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak erkek ve kız öğrencilerin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları

Uyuşturucu kullanan bir kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?	Kız ve erkek öğrenciler		Toplam
	Erkek	Kız	
Hiç ceza verilmez	19 63,3% 9,1%	11 36,7% 4%	30 100,0% 6,2%
Önemsensemeyecek, basit bir ceza	26 52% 12,5%	24 48% 8,8%	50 100,0% 10,4%
Çok da kötü olmayan bir ceza	73 47,4% 35,1%	81 52,6% 29,6%	154 100,0% 32%
Ağır bir ceza	71 35,7% 34,1%	128 64,3% 46,7%	199 100,0% 41,3%
Çok ağır bir ceza	19 38,8% 9,1%	30 61,2% 10,9%	49 100,0% 10,2%
Toplam	208 43,2% 100,0%	274 56,8% 100,0%	482 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 12,624; sd: 4; Cramer's V: 0,162; $p= 0,013$)

Tablo 19'a baktığımızda, ilk olarak "Uyuşturucu kullanan bir kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?" sorusunu toplamda 482 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 208'i erkek, 274'ü kızdır. Bu sayılardan yola çıkarak, erkek öğrencilerin yüzde oranı 43,2 iken, kız öğrencilerin yüzde oranı ise 56,8 olduğu görülmektedir. İkinci olarak, uyuşturucu kullanan kişinin ne kadar ceza alacağı sorusuna, "hiçbir ceza verilmez" diyenlerin sayısı 30 kişidir. Bu 30 kişinin % 63,3'ünü erkek öğrenciler oluştururken, % 36,7'sini kız öğrenciler oluşturmaktadır. "Önemsenecek, basit bir ceza verilir diyenlerin sayısı 50 kişidir. Bu 50 kişinin % 52'si erkek öğrenciler iken, % 48'i kız öğrencilerdir. "Çok da kötü olmayan bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 154'dür. Bu 154 kişinin % 47,4'ü erkek öğrenciler iken, % 52,6'i kız öğrencilerdir. "Ağır bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 199'dır. Bu 199 kişinin % 35,7'si erkek öğrenciler iken, % 64,3'ü kız öğrencilerdir. "Çok ağır bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 49'dur. Bu 49 kişinin % 38,8'i erkek öğrenciler iken, % 61,2'si kız öğrencilerdir. Ayrıca ki-kare değeri 12,624, sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,162, *p* değeri 0,013 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

3.8.20 Uyuşturucu İle İlgili Olarak Erkek Ve Kız Öğrencilerin Cezaların Çabukluğu Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Erkek ve kız öğrencilerin, uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak cezaların çabukluğu algı düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 20. Kız ve erkek öğrencilerin, uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?	Kız ve erkek öğrenciler		Toplam
	Erkek	Kız	
Çok Kısa Bir Süre	18 48,6% 8,6%	19 51,4% 7%	37 100,0% 7,7%
Kısa Bir Süre	62 44% 29,7%	79 56% 29%	141 100,0% 29,3%
Uzun Sayılmayacak Bir Süre	65 43,3% 31,1%	85 56,7% 31,2%	150 100,0% 31,2%
Uzun Bir Süre	39 41,5% 18,7%	55 58,5% 20,2%	94 100,0% 19,5%
Çok Uzun Bir Süre	25 42,4% 12%	34 57,6% 12,5%	59 100,0% 12,3%
Toplam	209 43,5% 100,0%	272 56,5% 100,0%	481 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 0,598; sd: 4; Cramer's V: 0,035; $p= 0,963$)

Tablo 20'ye baktığımızda, ilk olarak “Sizce uyuşturucu kullanma suçunu işleyen bir suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?” sorusunu toplamda 481 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 209'u erkek, 272'si kızdır. Bu sayılardan yola çıkarak, erkek öğrencilerin yüzde oranı 43,5 iken, kız öğrencilerin yüzde oranı ise 56,5 olduğu görülmektedir. İkinci olarak, “Sizce uyuşturucu kullanma suçunu işleyen bir

suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?” sorusuna , “çok kısa bir süre” diyenlerin sayısı 37 kişidir. Bu 37 kişinin % 48,6’sı erkek öğrenciler oluştururken, % 51,4’ünü kız öğrenciler oluşturmaktadır. Kısa bir süre diyenlerin sayısı 141 kişidir. Bu 141 kişinin % 44’ü erkek öğrenciler iken, % 56’sı kız öğrencilerdir. Uzun sayılmayacak bir süre diyenlerin sayısı 150’dir. Bu 150 kişinin % 43,3’ü erkek öğrenciler iken, % 56,7’si kız öğrencilerdir. Uzun bir süre diyenlerin sayısı 94’dür. Bu 94 kişinin % 41,5’i erkek öğrenciler iken, % 58,5’i kız öğrencilerdir. Çok uzun bir süre diyenlerin sayısı 59’dur. Bu 59 kişinin % 42,4’ü erkek öğrenciler iken, % 57,6’sı kız öğrencilerdir. Ayrıca ki-kare değeri 0,598 sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,035, *p* değeri 0,963 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

3.8.21 Darp Suçunu İşlemiş Ve İşlememiş Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Düzeylerinin Karşılaştırılması

Darp Suçunu İşlemiş Ve İşlememiş Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 21. Darp suçunu işlemiş ve işlememiş, öğrencilerin annelerinin eğitim durumu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Anne Eğitim Durumu	Liseye başladığımızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?		Toplam
	Darp yapmamış	Darp yapmış	
Okur-yazar değil	16 80,0% 3,6%	4 20,0% 9,5%	20 100,0% 4,1%
İlkokul	183 94,3% 40,7%	11 5,7% 26,2%	194 100,0% 39,4%
Ortaokul	83 85,6% 18,4%	14 14,4% 33,3%	97 100,0% 19,7%
Lise	107 95,5% 23,8%	5 4,5% 11,9%	112 100,0% 22,8%
Üniversite ve üstü	61 88,4% 13,6%	8 11,6% 19,0%	69 100,0% 14,0%
Toplam	450 91,5% 100,0%	42 8,5% 100,0%	492 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 12,932; sd: 4; Cramer's V: 0,162; $p= 0,012$)

Tablo 21'e baktığımızda, ilk olarak "annelerinin eğitim durumlarının ne olduğu sorusuna" toplamda 492 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 450'si darp suçunu işlemediklerini beyan ederken, 42 öğrenci ise darp suçunu işlediklerini bildirmişlerdir. Bu sayılardan yola çıkarak, darp yapan öğrencilerin yüzde oranı 8,5 iken, darp yapmayan öğrencilerin yüzde oranı ise 91,5'dir. Toplamda 20 öğrencinin annesi okur-yazar değildir.

Bu 20 öğrencinin % 80'nini darp suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 20'sini darp suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Anne eğitim durumunu açıklayan 194 öğrencinin anneleri ilkokul mezunlardır. Bu 194 öğrencinin % 94,3'ünü darp suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 5,7'sini darp suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Toplamda 97 öğrencinin anneleri ortaokul mezunlardır. Bu 97 öğrencinin % 85,4'ünü darp suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 14,4'ünü darp suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Toplamda 112 öğrencinin anneleri lise mezunlardır. Bu 112 öğrencinin % 95,5'ini darp suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 4,5'ini darp suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Son olarak, toplamda 69 öğrencinin anneleri üniversite ve üstü mezunlardır. Bu 69 öğrencinin % 88,4'ünü darp suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 11,6'sını darp suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Ayrıca ki-kare değeri 12,932 sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,162, *p* değeri 0,012 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu ve ilişkinin derecesinin de yaklaşık 0,16 olduğu görülmektedir.

3.8.22 Darp Suçunu İşlemiş Ve İşlememiş Öğrencilerin Babalarının Eğitim Düzeylerinin Karşılaştırılması

Darp Suçunu İşlemiş Ve İşlememiş Öğrencilerin Babalarının Eğitim Düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 22. Darp suçunu işlemiş ve işlememiş, öğrencilerin babalarının eğitim durumu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Baba Eğitim Durumu	Liseye başladığımızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?		Toplam
	Darp yapmamış	Darp yapmış	
Okur-yazar değil	0 0% 0%	1 100% 2,5%	1 100,0% 0,2%
İlkokul	116 94,3% 25,8%	7 5,7% 17,5%	123 100,0% 25,1%
Ortaokul	94 88,7% 20,9%	12 11,3% 30%	106 100,0% 21,6%
Lise	110 92,4% 24,4%	9 7,6% 11,9%	119 100,0% 24,3%
Üniversite ve üstü	130 92,2% 28,9%	11 7,8% 27,5%	141 100,0% 28,8%
Toplam	450 91,8% 100,0%	40 8,2% 100,0%	490 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 13,744; sd: 4; Cramer's V: 0,167; $p= 0,008$)

Tablo 22'ye baktığımızda, ilk olarak "babalarının eğitim durumlarının ne olduğu sorusuna" toplamda 490 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 450'si darp suçunu işlemediklerini beyan ederken, 40 öğrenci ise darp suçunu işlediklerini bildirmişlerdir. Bu sayılardan yola çıkarak, darp yapan öğrencilerin yüzde oranı 8,2 iken, darp yapmayan öğrencilerin yüzde oranı ise 91,8'dir. Sadece 1 öğrencinin annesi okur-yazar değildir. Bu öğrenci darp yapmış öğrencilerin içindedir. Baba eğitim durumunu açıklayan 123 öğrencinin babaları ilkokul mezunlardır. Bu 123 öğrencinin % 94,3'ünü darp suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 5,7'sini darp suçunu işlemiş öğrenciler

oluşturmaktadır. Toplamda 106 öğrencinin babaları ortaokul mezunlardır. Bu 106 öğrencinin % 88,7'sini darp suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 11,3'ünü darp suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Toplamda 119 öğrencinin babaları lise mezunlardır. Bu 119 öğrencinin % 92,4'ünü darp suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 7,6'sını darp suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Son olarak, toplamda 141 öğrencinin babaları üniversite ve üstü mezunlardır. Bu 141 öğrencinin % 92,2'sini darp suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 7,8sinin darp suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Ayrıca ki-kare değeri 13,744 sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,167, *p* değeri 0,008 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu ve ilişkinin derecesinin de yaklaşık 0,17 olduğu görülmektedir.

3.8.23 Uyuşturucu Kullanmamış Ve Kullanmış Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Düzeylerinin Karşılaştırılması

Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 23. Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş ve işlememiş, öğrencilerin annelerinin eğitim durumu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Anne Eğitim Durumu	Liseye başladığınızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?		Toplam
	Uyuşturucu kullanmamış	Uyuşturucu kullanmış	
Okur-yazar değil	15 75% 3,3%	5 25% 16,7%	20 100,0% 4,1%
İlkokul	183 94,3% 40%	10 5,2% 33,3%	193 100,0% 39,5%
Ortaokul	90 93,8% 19,7%	6 6,2% 20%	96 100,0% 19,7%
Lise	109 98,2% 23,8%	2 1,8% 6,7%	111 100,0% 22,7%
Üniversite ve üstü	61 89,7% 13,3%	7 10,3% 23,3%	68 100,0% 13,9%
Toplam	458 93,9% 100,0%	30 6,1% 100,0%	488 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 18,294; sd: 4; Cramer's V: 0,194; $p= 0,001$)

Tablo 23'e baktığımızda, ilk olarak "annelerinin eğitim durumlarının ne olduğu sorusuna" toplamda 488 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 458'i uyuşturucu kullanma suçunu işlemediklerini beyan ederken, 30 öğrenci ise uyuşturucu kullanma suçunu işlediklerini bildirmişlerdir. Bu sayılardan yola çıkarak, uyuşturucu kullanan öğrencilerin yüzde oranı 6,1 iken, uyuşturucu kullanmayan öğrencilerin yüzde oranı ise 93,9'dur. Toplamda 20 öğrencinin annesi okur-yazar değildir. Bu 20 öğrencinin % 75'nini uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 25'ni uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Anne eğitim durumunu açıklayan 193 öğrencinin anneleri ilkökul mezunlardır. Bu 193 öğrencinin % 94,3'ünü uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 5,7'sini uyuşturucu kullanma

suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Toplamda 96 öğrencinin anneleri ortaokul mezunlardır. Bu 97 öğrencinin % 93,8'ünü uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 6,2'sini uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Toplamda 111 öğrencinin anneleri lise mezunlardır. Bu 111 öğrencinin % 98,2'sini uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 1,8'ini uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Son olarak, toplamda 68 öğrencinin anneleri üniversite ve üstü mezunlardır. Bu 68 öğrencinin % 89,7 sini uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 10,3'ünü uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Ayrıca ki-kare değeri 18,294 sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,194, p değeri 0,001 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu ve ilişkinin derecesinin de yaklaşık 0,19 olduğu görülmektedir.

3.8.24 Uyuşturucu Kullanmamış Ve Kullanmış Öğrencilerin Babalarının Eğitim Düzeylerinin Karşılaştırılması

Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 24. Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş ve işlememiş, öğrencilerin babalarının eğitim durumu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Baba Eğitim Durumu	Liseye başladığımızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?		Toplam
	Uyuşturucu kullanmamış	Uyuşturucu kullanmış	
Okur-yazar değil	0 0%	1 100%	1 100,0%
İlkokul	0%	3,3%	0,2%
	114 94,2%	7 5,8%	121 100,0%
Ortaokul	25%	23,3%	24,9%
	98 93,3%	7 6,7%	105 100,0%
Lise	21,5%	23,3%	21,6%
	113 95%	6 5%	119 100,0%
Üniversite ve üstü	24,8%	20%	24,5%
	131 93,6%	9 6,4%	140 100,0%
Toplam	28,7%	30%	28,8%
	456 93,8%	30 6,2%	486 100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%

(Pearson Chi-Square: 15,554; sd: 4; Cramer's V: 0,179; $p= 0,004$)

Tablo 23'e baktığımızda, ilk olarak "annelerinin eğitim durumlarının ne olduğu sorusuna" toplamda 488 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 458'i uyuşturucu kullanma suçunu işlemediklerini beyan ederken, 30 öğrenci ise uyuşturucu kullanma suçunu işlediklerini bildirmişlerdir. Bu sayılardan yola çıkarak, uyuşturucu kullanan öğrencilerin yüzde oranı 6,1 iken, uyuşturucu kullanmayan öğrencilerin yüzde oranı ise 93,9'dur. Toplamda 20 öğrencinin annesi okur-yazar değildir. Bu 20 öğrencinin % 75'nini uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 25'ni uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Anne eğitim durumunu açıklayan 193 öğrencinin anneleri ilköğretim mezunlardır. Bu 193 öğrencinin % 94,3'ünü uyuşturucu

kullanma suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 5,7'sini uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Toplamda 96 öğrencinin anneleri ortaokul mezunlardır. Bu 97 öğrencinin % 93,8'ünü uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 6,2'sini uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Toplamda 111 öğrencinin anneleri lise mezunlardır. Bu 111 öğrencinin % 98,2'sini uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 1,8'ini uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Son olarak, toplamda 68 öğrencinin anneleri üniversite ve üstü mezunlardır. Bu 68 öğrencinin % 89,7 sini uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrenciler oluştururken, % 10,3'ünü uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrenciler oluşturmaktadır. Ayrıca ki-kare değeri 18,294 sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,194, *p* değeri 0,001 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu ve ilişkinin derecesinin de yaklaşık 0,19 olduğu görülmektedir.

3.8.25 Darp Suçunu İşlemiş Ve İşlememiş Öğrencilerin Ders Başarı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Darp suçunu işlemiş öğrencilerin ders başarı düzeyleri ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin ders başarı düzeyleri Bağımsız Örneklem “t” Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 25. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin sayıları, ders başarı durumu puan ortalamaları ve standart sapma puanları, t değeri, p değeri

Liseye başladığımızdan beri darp davranışını gerçekleştirdiniz mi?	Ders başarı durumu			
	N	Ortalama±S.Sapma	t	P
Hayır	381	77,37±13,36	1,257	0,215
Evet	35	74,91±10,85		

Tablo 25’de görüldüğü üzere, ders başarı durumlarını bildiren öğrencilerin 381’i liseye başladıklarından beri darp suçunu işlememişlerdir. Bu öğrencilerin 35’i ise liseye başladıklarından beri bu suçu işlemişlerdir. Darp suçunu işlememiş öğrencilerin, not ortalamaları 77,37, standart sapmaları 13,36 iken, darp suçunu işlemiş öğrencilerin not ortalamaları 74,91, standart sapmaları 10,85’dir. Darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin, ders başarı durumları, t testiyle karşılaştırıldığında bulunan değer 1,257’dir. Bulunan p değeri ise 0,215’dir. Darp suçunu işlemiş öğrencilerin ders başarı durumları ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin ders başarı durumları karşılaştırıldığında, her ne kadar darp suçunu işlemiş öğrencilerin ders başarı düzeyleri, darp suçunu işlememiş öğrencilerin ders başarı düzeylerinden daha düşük olsa da, bu iki değer arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık bulunmamıştır.

3.8.26 Uyuşturucu Kullanmış Ve Kullanmamış Öğrencilerin Ders Başarı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrencilerin ders başarı düzeyleri ile uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrencilerin ders başarı düzeyleri Bağımsız Örneklem “t” Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 26. Uyuşturucu kullanan ve kullanmayan öğrencilerin sayıları, ders başarı durumu puan ortalamaları ve standart sapma puanları, t değeri, p değeri

Liseye başladığınızdan beri herhangi bir uyuşturucu madde kullandınız mı?	Ders başarı durumu			
	N	Ortalama±S.Sapma	t	p
Hayır	389	77,51±13,13	1,706	0,089
Evet	25	72,89±12,91		

Tablo 26’da görüldüğü üzere, ders başarı durumlarını bildiren öğrencilerin 389’u liseye başladıklarından beri uyuşturucu kullanma suçunu işlememişlerdir. Bu öğrencilerin 25’i ise liseye başladıklarından beri bu suçu işlemişlerdir. Uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrencilerin, not ortalamaları 77,51, standart sapmaları 13,33 iken, uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrencilerin not ortalamaları 72,89, standart sapmaları 12,91’dir. Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin, ders başarı durumları, t testiyle karşılaştırıldığında bulunan değer 1,706’dır. Bulunan p değeri ise 0,089’dur. Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrencilerin ders başarı durumları ile uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrencilerin ders başarı durumları karşılaştırıldığında, her ne kadar uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrencilerin ders başarı düzeyleri, uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrencilerin ders başarı düzeylerinden daha düşük olsa da, bu iki değer arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık bulunmamıştır.

3.8.27 9. ve 12. Sınıflardaki Öğrencilerin, Darp Suçu İle İlgili Cezaların Kesinliği Algı Düzeylerinin karşılaştırılması

9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin, darp suçu ile ilgili olarak cezaların kesinliği algı düzeyleri Mann-Whitney U Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 27. 9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri

9. ve 12. sınıflardaki öğrenciler	Darp suçunu işlerseniz polis tarafından yakalanma ihtimaliniz nedir?			
	N	Ortalama±S.Sapma	Mann-Whitney U*	p
9. sınıflar	144	6,04±3,11	58600	0,003
12. sınıflar	104	4,86±3,09		

* Dağılım normal olmadığı için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 27’de görüldüğü üzere, “Darp suçunu işlerseniz polis tarafından yakalanma ihtimaliniz nedir?” sorusuna cevap veren 144 öğrenci 9. sınıfta öğrenim görmekte iken 104’ü 12. Sınıfta öğrenim görmektedirler. 9. Sınıf öğrencilerinin darp suçu ile ilgili ceza kesinlik algı puanları 6,04, standart sapmaları 3,11 iken, 12. sınıf öğrencilerinin bu suçla ilgili ceza kesinlik algı puanları 5,86, standart sapmaları 3,09’dur. Darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin, bu suçla ilgili ceza kesinlik algıları, Mann-Whitney U testiyle karşılaştırıldığında bulunan değer 58600’dür. Bulunan p değeri ise 0,003’dür. 9. Ve 12. Sınıf öğrencilerinin cezaların kesinliği algı düzeyleri karşılaştırıldığında, bu iki düzey arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde bir farklılık bulunmuştur.

3.8.28 9. ve 12. Sınıflardaki Öğrencilerin, Darp Suçu İle İlgili Cezaların Ağırlığı Algı Düzeylerinin karşılaştırılması

9. ve 12. Sınıflardaki öğrencilerin, darp suçu ile ilgili olarak cezaların ağırlığı algı düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 28. Darp suçu ile ilgili olarak 9. Ve 12. sınıf öğrencilerinin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdelikleri ve öğrenci sayıları

Darp yapan bir kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?	9. ve 12. sınıf öğrencileri		Toplam
	9. sınıflar	12. sınıflar	
Hiç ceza verilmez	3	13	16
	18,8%	81,2%	100,0%
Önemsensemeyecek, basit bir ceza	2,1%	12,3%	6,4%
	23	22	45
Çok da kötü olmayan bir ceza	51,1%	48,9%	100,0%
	15,9%	20,8%	17,9%
Ağır bir ceza	61	45	106
	57,5%	42,5%	100,0%
Çok ağır bir ceza	42,1%	42,5%	42,2%
	48	20	68
Toplam	70,6%	29,4%	100,0%
	33,1%	18,9%	27,1%
Toplam	10	6	16
	62,5%	37,5%	100,0%
	6,9%	5,7%	6,4%
	145	106	251
	57,8%	42,2%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%

(Pearson Chi-Square: 15,532; sd: 4; Cramer's V: 0,249; $p=0,004$)

Tablo 28'e baktığımızda, ilk olarak "Darp yapan bir kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?" sorusunu 9. Ve 12. Sınıflarda öğrenim gören toplamda 251 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 145'i 9. Sınıf öğrencisi, 106'sı 12. Sınıf öğrencisidir. Bu sayılardan yola çıkarak, 9. sınıf öğrencilerinin yüzde oranı 57,8 iken, 12. Sınıf öğrencilerinin yüzde oranı ise 42,2 olduğu görülmektedir. İkinci olarak, darp yapan kişinin alacağı ne kadar ceza alacağı sorusuna, "hiçbir ceza verilmez" diyenlerin sayısı 16 kişidir. Bu 16 kişinin % 18,8'ini 9. sınıf öğrencileri oluştururken, % 81,2'sini 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. "Önemsenececek, basit bir ceza verilir diyenlerin sayısı 45 kişidir. Bu 45 kişinin % 51,1'i 9. sınıf öğrencileri iken, % 48,9'u 12. sınıf öğrencileridir. "Çok da kötü olmayan bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 106'dır. Bu 106 kişinin % 57,5'i 9. sınıf öğrencileri iken, % 42,5'i 12. Sınıf öğrencileridir. "Ağır bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 68'dir. Bu 68 kişinin % 70,6'sı 9. sınıf öğrencileri iken, % 29,4'ü 12. sınıf öğrencileridir. "Çok ağır bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 16'dır. Bu 16 kişinin % 62,5'i 9. Sınıf öğrencileri iken, % 37,5'si 12. sınıf öğrencileridir. Ayrıca ki-kare değeri 15,532, sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,249, *p* değeri 0,004 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu ve ilişkinin derecesinin de yaklaşık 0,25 olduğu görülmektedir.

3.8.29 9. ve 12. Sınıflardaki Öğrencilerin, Darp Suçu İle İlgili Cezaların çabukluğu Algı Düzeylerinin karşılaştırılması

9. ve 12. Sınıflardaki öğrencilerin, darp suçu ile ilgili olarak cezaların çabukluğu algı düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 29. Darp suçu ile ilgili olarak 9. Ve 12. sınıf öğrencilerinin, ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?	9. ve 12. sınıf öğrencileri		Toplam
	9. sınıflar	12. sınıflar	
Çok kısa bir süre	10 62,5% 6,9%	6 37,5% 5,8%	16 100,0% 6,5%
Kısa bir süre	26 59,1% 18,1%	18 40,9% 17,5%	44 100,0% 17,8%
Uzun sayılmayacak bir süre	35 62,5% 24,3%	21 37,5% 20,4%	56 100,0% 27,7%
Uzun bir süre	43 56,6% 29,9%	33 43,4% 32%	76 100,0% 30,8%
Çok uzun bir süre	30 54,5% 20,8%	25 45,5% 24,3%	55 100,0% 22,3%
Toplam	144 58,3% 100,0%	103 41,7% 100,0%	247 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 0,945; sd: 4; Cramer's V: 0,062; $p= 0,918$)

Tablo 29'a baktığımızda, ilk olarak "Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?" sorusunu 9. Ve 12. Sınıflarda öğrenim gören toplamda 247 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 144'ü 9. Sınıf öğrencisi, 103'ü 12. Sınıf öğrencisidir. Bu sayılardan yola çıkarak, 9. sınıf öğrencilerinin yüzde oranı 58,3 iken, 12. Sınıf öğrencilerinin yüzde oranı ise 41,7 olduğu görülmektedir. İkinci olarak, "Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?" sorusuna, "çok kısa bir süre" diyenlerin sayısı 16 kişidir. Bu 16 kişinin % 62,2'sini 9. sınıf

öğrencileri oluştururken, % 37,5'ini 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Kısa bir süre diyenlerin sayısı 44 kişidir. Bu 44 kişinin % 59,1'i 9. sınıf öğrencileri iken, % 40,9'u 12. sınıf öğrencileridir. “uzun sayılmayacak bir süre” diyenlerin sayısı 56'dır. Bu 56 kişinin % 62,5'i 9. sınıf öğrencileri iken, % 37,5'i 12. Sınıf öğrencileridir. “uzun bir süre” diyenlerin sayısı 76'dır. Bu 76 kişinin % 56,6'sı 9. sınıf öğrencileri iken, % 43,4'ü 12. sınıf öğrencileridir. “çok uzun bir süre” diyenlerin sayısı 55'dir. Bu 55 kişinin % 54,5'i 9. Sınıf öğrencileri iken, % 45,5'i 12. sınıf öğrencileridir. Ayrıca ki-kare değeri 0,945, sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,062, *p* değeri 0,918 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmektedir.

3.8.30 9. ve 12. Sınıflardaki Öğrencilerin, Uyuşturucu İle İlgili Cezaların Kesinliği Algı Düzeylerinin karşılaştırılması

9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin, uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak cezaların kesinliği algı düzeyleri Mann-Whitney U Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 30. 9. ve 12. sınıflardaki öğrencilerin sayıları, cezaların kesinliği algı düzeyi puan ortalamaları ve standart sapma puanları, Mann-Whitney U değeri, P değeri

9. ve 12. sınıflardaki öğrenciler	Uyuşturucu kullandığınız takdirde polis tarafından yakalanma ihtimaliniz ne kadardır?			
	N	Ortalama±S.Sapma	Mann-Whitney U*	p
9. sınıflar	141	6,48±2,71	5903	0,016
12. sınıflar	102	5,63±2,81		

* Dağılım normal olmadığı için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 30’da görüldüğü üzere, “uyuşturucu kullanma suçunu işlerseniz polis tarafından yakalanma ihtimaliniz nedir?” sorusuna cevap veren 141 öğrenci 9. sınıfta öğrenim görmekte iken 102’si 12. Sınıfta öğrenim görmektedirler. 9. Sınıf öğrencilerinin uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili ceza kesinlik algı puanları 6,48, standart sapmaları 2,71 iken, 12. sınıf öğrencilerinin bu suçla ilgili ceza kesinlik algı puanları 5,63, standart sapmaları 2,81’dir. Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin, bu suçla ilgili ceza kesinlik algıları, Mann-Whitney U testiyle karşılaştırıldığında bulunan değer 5903’dür. Bulunan p değeri ise 0,016’dür. 9. Ve 12. Sınıf öğrencilerinin cezaların kesinliği algı düzeyleri karşılaştırıldığında, bu iki düzey arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde bir farklılık bulunmuştur.

3.8.31 9. ve 12. Sınıflardaki Öğrencilerin, Uyuşturucu İle İlgili Cezaların Ağırlığı Algı Düzeylerinin karşılaştırılması

9. ve 12. Sınıflardaki öğrencilerin, uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak cezaların ağırlığı algı düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 31. Uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak 9. Ve 12. sınıf öğrencilerinin, ceza ağırlığı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Uyuşturucu kullanan bir kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?	9. ve 12. sınıf öğrencileri		Toplam
	9. sınıflar	12. sınıflar	
Hiç ceza verilmez	5	11	16
	31,2%	68,8%	100,0%
Önemsenecek, basit bir ceza	11	10	21
	52,4%	47,6%	100,0%
Çok da kötü olmayan bir ceza	41	33	74
	55,4%	44,6%	100,0%
Ağır bir ceza	64	41	105
	61%	39%	100,0%
Çok ağır bir ceza	21	8	29
	72,4%	27,6%	100,0%
Toplam	142	103	245
	58%	42%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%

(Pearson Chi-Square: 8,023; sd: 4; Cramer's V: 0,181; $p=0,091$)

Tablo 31'e baktığımızda, ilk olarak "Uyuşturucu kullanan bir kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?" sorusunu 9. ve 12. Sınıflarda öğrenim gören toplamda 245 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 142'si 9. Sınıf öğrencisi, 103'ü 12. Sınıf öğrencisidir. Bu sayılardan yola çıkarak, 9. sınıf öğrencilerinin yüzde oranı 58 iken, 12. Sınıf öğrencilerinin yüzde oranı ise 42 olduğu görülmektedir. İkinci olarak, "Uyuşturucu kullanan bir kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?" sorusuna, "hiçbir ceza verilmez" diyenlerin sayısı 16 kişidir. Bu 16 kişinin % 31,2'si 9. sınıf öğrencileri oluştururken, % 68'ini 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. "Önemsenecek, basit bir ceza verilir diyenlerin sayısı 21 kişidir. Bu 21 kişinin % 52,4'ü 9. sınıf öğrencileri iken, % 47,6'sı 12. sınıf öğrencileridir. "Çok da kötü olmayan bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 74'dür. Bu 74 kişinin % 55,4'ü 9. sınıf öğrencileri iken, % 44,6'sı 12. Sınıf öğrencileridir. "Ağır bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 105'dir. Bu 105 kişinin % 64'ü 9. sınıf öğrencileri iken, % 41'i 12. sınıf öğrencileridir. "Çok ağır bir ceza verilir" diyenlerin sayısı 29'dur. Bu 29 kişinin % 72,4'ü 9. Sınıf öğrencileri iken, % 27,6'ss 12. sınıf öğrencileridir. Ayrıca ki-kare değeri 8,023, sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,181, *p* değeri 0,091 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmektedir.

3.8.32 9. ve 12. Sınıflardaki Öğrencilerin, Uyuşturucu İle İlgili Cezaların çabukluğu Algı Düzeylerinin karşılaştırılması

9. ve 12. Sınıflardaki öğrencilerin, uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak cezaların çabukluğu algı düzeyleri Pearson Ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 32. Uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak 9. Ve 12. sınıf öğrencilerinin, ceza çabukluğu kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?	9. ve 12. sınıf öğrencileri		Toplam
	9. sınıflar	12. sınıflar	
Çok kısa bir süre	14 70% 9,8%	6 30% 5,8%	20 100,0% 8,1%
Kısa bir süre	31 46,3% 18,1%	36 53,7% 35%	67 100,0% 27,2%
Uzun sayılmayacak bir süre	45 60,8% 31,5%	29 39,2% 28,2%	74 100,0% 30,1%
Uzun bir süre	33 63,5% 23,1%	19 36,5% 18,4%	52 100,0% 21,1%
Çok uzun bir süre	20 60,6% 14%	13 39,4% 12,6%	33 100,0% 13,4%
Toplam	143 58,1% 100,0%	103 41,9% 100,0%	247 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 5,940; sd: 4; Cramer's V: 0,155; $p= 0,204$)

Tablo 32'ye baktığımızda, ilk olarak “Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?” sorusunu 9. Ve 12. Sınıflarda öğrenim gören toplamda 247 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 143’ü 9. Sınıf öğrencisi, 103’ü 12. Sınıf öğrencisidir. Bu sayılardan yola çıkarak, 9. sınıf öğrencilerinin yüzde oranı 58,1 iken, 12. Sınıf öğrencilerinin yüzde oranı ise 41,9 olduğu görülmektedir. İkinci olarak, “Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?” sorusuna, “çok kısa bir süre” diyenlerin sayısı 20 kişidir. Bu 20 kişinin % 70’ini 9. sınıf

öğrencileri oluştururken, % 30'unu 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Kısa bir süre diyenlerin sayısı 67 kişidir. Bu 67 kişinin % 46,3'ü 9. sınıf öğrencileri iken, % 53,7'si 12. sınıf öğrencileridir. “uzun sayılmayacak bir süre” diyenlerin sayısı 74'dür. Bu 74 kişinin % 60,8'i 9. sınıf öğrencileri iken, % 39,2'si 12. Sınıf öğrencileridir. “uzun bir süre” diyenlerin sayısı 52'dir. Bu 52 kişinin % 63,5'i 9. sınıf öğrencileri iken, % 36,5'i 12. sınıf öğrencileridir. “çok uzun bir süre” diyenlerin sayısı 33'dür. Bu 33 kişinin % 60,6'sı 9. Sınıf öğrencileri iken, % 39,4'ü 12. sınıf öğrencileridir. Ayrıca ki-kare değeri 5,940, sd değeri 4, Cramer's V değeri 0,155, *p* değeri 0,204 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmektedir.

3.8.33 Darp Suçunu İşlemiş Öğrenciler İle Darp Suçunu İşlememiş Öğrencilerin Bu Suçla İlgili Değer Yargı Düzeylerinin karşılaştırılması

Darp suçunu işlemiş öğrencilerin bu suçla ilgili değer yargısı düzeyleri ile darp suçunu işlememiş öğrencilerin değer yargısı düzeyleri ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 33. Darp yapan ve yapmayan öğrencilerin, değer yargısı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Herhangi bir insanın vücut bütünlüğünü bozacak bir şekilde o insanı darp etmek sizce ne kadar yanlıştır?	Liseye başladığınızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?		Toplam
	Hayır	Evet	
Hiç yanlıştır değil	8 57,1% 1,8%	6 42,9% 14,0%	14 100,0% 2,8%
Bazen yanlıştır	45 71,4% 9,8%	18 28,6% 41,9%	63 100,0% 12,6%
Genellikle yanlıştır	110 90,2% 24,1%	12 9,8% 27,9%	122 100,0% 24,4%
Her zaman yanlıştır	294 97,7% 64,3%	7 2,3% 16,3%	301 100,0% 60,2%
Toplam	457 91,4% 100,0%	43 8,6% 100,0%	500 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 68,182; sd: 3; Cramer's V: 0,369; $p=0,000$)

Tablo 33'e baktığımızda, ilk olarak "Liseye başladığınızdan beri darp davranışını gerçekleştirdiniz mi?" sorusunu toplamda 500 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 457'si darp suçunu işlemediklerini beyan ederken, 43 öğrenci ise darp suçunu işlediklerini bildirmişlerdir. Bu sayılardan yola çıkarak, darp yapan öğrencilerin yüzde oranı 8,6 iken, darp yapmayan öğrencilerin yüzde oranı ise 91,4'dür. İkinci olarak, "Herhangi bir insanın vücut bütünlüğünü bozacak bir şekilde o insanı darp etmek sizce ne kadar yanlıştır?" sorusuna, "hiç yanlıştır değil" diyenlerin sayısı 14 kişidir. Bu 14 kişinin % 57,1'i darp suçunu işlemeyenler iken, % 42,9'u darp suçunu işleyenlerdir. Bazen yanlıştır, diyenlerin sayısı 63 kişidir. Bu 63 kişinin % 71,4'ü darp suçunu işlemeyenler iken, % 28,6'sı darp suçunu işleyenlerdir. Genellikle yanlıştır, diyenlerin sayısı 122'dir. Bu 122 kişinin % 90,2'si darp suçunu işlemeyenler iken, % 9,8'i darp suçunu işleyenlerdir. Her

zaman yanlış, diyenlerin sayısı 301'dir. Bu 301 kişinin % 97,7'si darp suçunu işlemeyenler iken, % 2,3'ü darp suçunu işleyenlerdir. Ayrıca ki-kare değeri 68,182, sd değeri 3, Cramer's V değeri 0,369, p değeri 0,000 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu ve ilişkinin derecesinin de yaklaşık 0,37 olduğu görülmektedir.

3.8.34 Uyuşturucu Kullanmış Öğrenciler İle Uyuşturucu Kullanmamış Öğrencilerin Bu Suçla İlgili Değer Yargı Düzeylerinin karşılaştırılması

Uyuşturucu kullanma suçunu işlemiş öğrencilerin bu suçla ilgili değer yargısı düzeyleri ile uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrencilerin değer yargısı düzeyleri ki-kare Testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 34. Uyuşturucu kullanmış ve kullanmamış öğrencilerin, bu suçla ilgili değer yargısı kategorilerine verdikleri cevapların yüzdeleri ve öğrenci sayıları

Uyuşturucu madde kullanmak ne kadar yanlıştır?	Liseye başladığınızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?		Toplam
	Hayır	Evet	
Hiç yanlış değil	8 50% 1,7%	8 50% 25%	16 100,0% 3,2%
Bazen yanlış	20 74,1% 4,3%	7 25,9% 22,6%	27 100,0% 5,4%
Genellikle yanlış	42 89,4% 9%	5 10,6% 16,1%	47 100,0% 9,5%
Her zaman yanlış	395 97,3% 84,9%	11 2,7% 35,5%	406 100,0% 81,9%
Toplam	465 93,8% 100,0%	31 6,2% 100,0%	496 100,0% 100,0%

(Pearson Chi-Square: 80,337; sd: 3; Cramer's V: 0,402; $p= 0,000$)

Tablo 34'e baktığımızda, ilk olarak "Liseye başladığınızdan beri uyuşturucu kullandınız mı?" sorusunu toplamda 496 kişinin cevapladığını görebiliriz. Bu öğrencilerden 465'i uyuşturucu kullanma suçunu işlememediklerini beyan ederken, 31 öğrenci ise uyuşturucu kullanma suçunu işlediklerini bildirmişlerdir. Bu sayılardan yola çıkarak, uyuşturucu kullanmış öğrencilerin yüzde oranı 6,2 iken, uyuşturucu kullanmamış öğrencilerin yüzde oranı ise 93,8'dir. İkinci olarak, "uyuşturucu kullanmak sizce ne kadar yanlıştır?" sorusuna, "hiç yanlıştır değil" diyenlerin sayısı 16 kişidir. Bu 16 kişinin % 50'si uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 50'si uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. Bazen yanlıştır, diyenlerin sayısı 27 kişidir. Bu 27 kişinin % 74,1'i uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 25,9'u uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. Genellikle yanlıştır, diyenlerin sayısı 47'dir. Bu 47 kişinin % 89,4'ü uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 10,6'sı uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. Her zaman yanlıştır, diyenlerin sayısı 406'dır. Bu 406 kişinin % 97,3'ü uyuşturucu kullanma suçunu işlemeyenler iken, % 2,7'si uyuşturucu kullanma suçunu işleyenlerdir. Ayrıca ki-kare değeri 80,337, sd değeri 3, Cramer's V değeri 0,402, *p* değeri 0,000 olarak bulunmuştur. Ki-kare testi sonucuna bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu ve ilişkinin derecesinin de yaklaşık 0,40 olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

“İşlenen Suçlara Karşı Verilen Cezaların Caydırıcılığının Liseli Gençler Üzerindeki Etkisi” isimli bu çalışmanın konusu, liseli gençlerin cezaların kesinliği, ağırlığı ve çabukluğu algılarının, gençlerin suç işleyip işlememe davranışına nasıl bir etkiye bulunduğunu ortaya konulmasıdır. Çalışmada ilk olarak ceza, suç ve caydırıcılık kavramları çeşitli alt başlıklara bölünerek tek tek derinlemesine ele alınmıştır. Cezaların kesinliği, ağırlığı ve çabukluğu algı düzeylerini, darp ve uyuşturucu kullanma suçları üzerinden belirlemek üzere anket oluşturulduktan sonra, katılımcıların belirlenmesi çalışmaları yapılmıştır. Tabakalı rastgele örneklem metodu kullanılarak 4 lise belirlenmiştir. Daha sonrasında bu liselerde öğrenim görmekte olan toplam 500 öğrenciye geliştirmiş olduğumuz anketin uygulaması yapılmıştır. Bu 500 öğrenciden elde ettiğimiz verileri istatistik yöntemlerinden Bağımsız Örneklem “t” testi, Pearson Ki-kare testi ve Mann-Whitney U testi kullanılarak analiz edilmiştir.

Elde ettiğimiz verilerin analizi sonucunda, hem darp suçu için hem de uyuşturucu kullanma suçu için, bu suçları işlemiş ve işlememiş öğrencilerin cezaların kesinliği algıları arasında beklentilerimizin aksine anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu ulaşılan sonuç her ne kadar bizim beklentimiz karşılamamış olsa bile, Logan (1979), Greenberg & Kessler (1982), ve Lewis (2006) gibi araştırmacıların elde etmiş olduğu sonuçlarla tutarlılık göstermektedir. Aynı öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyleri arasında, bu suçları işlememiş öğrenciler lehine yüksek derecede anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yani darp ve uyuşturucu kullanma suçunu işlememiş öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeyi bu suçları işlemiş öğrencilerin cezaların ağırlığı algı düzeylerinden oldukça yüksek çıkmıştır. Elde edilen bu sonuç, Teevan (1976), Grasmick & Brayjark (1980), Paternoster ve Iovanni (1986) ve Nichols & Ross (1990) gibi araştırmacıların ulaştıkları sonuçlarla benzerdir. Burada ilginç olan nokta, darp ve uyuşturucu suçu ile ilgili olarak, öğrencilerin cezaların kesinliği algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, cezaların ağırlığı algısı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmış olmasıdır. Daha önceki çalışmalara baktığımızda, cezaların ağırlığı algısındaki anlamlı ilişki, cezaların kesinliği algısından bağımsız olarak tek başına bulunması şeklinde bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda elde edilen bu sonuç oldukça ilginçtir. Bütün bunların yanında, Grasmick & Brayjark (1980) gibi araştırmacıların iddia ettiği ve büyük oranda kabul gören “cezaların kesinliği algısı

olmadan cezaların ağırlığı algısının olması mümkün değildir” fikri ile tamamen zıt bir sonuca, bu çalışmada ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuçla, kesinlik algısından bağımsız ağırlık algısının tek başına da değerlendirilebileceği ihtimalinin de bulunduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca darp suçu ile ilgili olarak, bu suçları işlemiş ve işlememiş öğrencilerin cezaların çabukluğu algıları arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılamamıştır. Ortaya konan bu sonuç, Nagin ve Pogarsky (2001) yaptıkları çalışmanın sonucu ile tamamen örtüşmektedir. Fakat darp suçu ile ilgili olarak bu suçu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin cezaların çabukluğu algıları arasında anlamlı bir ilişki olmamasına rağmen, uyuşturucu suçu ile ilgili olarak bu suçu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin cezaların çabukluğu algıları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Burada uyuşturucu kullanma suçu için bulunan anlamlı ilişkinin, darp suçu için bulunmamasının sebebinin, katılımcı öğrenciler tarafından, uyuşturucu kullanma suçunun, darp suçuna göre çok daha ciddi bir suç olarak kabullenilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Darp bir şiddet suçu olarak, toplum içindeki bir kısım alt-kültürler tarafından veya bazı şartlarda aşırı gelenekçi gruplarca, gurur, cesaret, namus gibi kavramlar eşliğinde, teşvik edilebilmesi de ayrıca, iki suç arasındaki farklılığı açıklayabilmek için başka bir sebep olarak gösterilebilir.

Uyuşturucu kullanımı ve darp suçu ile ilgili olarak, bu suçları işlemiş ve işlememiş öğrencilerin, ekonomik durumları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Caydırıcılık teorisini eleştiren araştırmacıların çoğu, ampirik olarak yapılan caydırıcılık çalışmalarının sosyal etki ve sosyoekonomik durum gibi etkenlerin göz ardı edildiğini söylemektedirler (Braithwaite, 1981:36-57; Clelland and Carter, 1980:319-336; Hindelang ve arkadaşları, 1979:995-1014; Kleck, 1982:427-433). Bu çalışmada uyuşturucu ve darp suçuna karışan öğrencilerin ekonomik durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığından, ekonomik durumun suç işleme üzerindeki etkisini sabitlemiş olarak, suçlar üzerinde cezaların caydırıcı algısının etkisinin ihtimali desteklenmiş oldu.

Uyuşturucu kullanımı ve darp suçu ile ilgili olarak, bu suçları işlemiş ve işlememiş öğrencilerin, anne ve baba eğitim düzeyleri arasında, suç işlememiş öğrenciler lehine yüksek derecede anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Burada ortaya çıkan sonuç, anne ve baba eğitim durumunun suç davranışı açısından, son derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal bilimler alanında, günümüze kadar yapılan sayısız araştırmaların sonucunda ortaya çıkan, toplumdaki sosyal problemlerin temel çözüm noktasının eğitim

olduğu düşüncesi, bu çalışmadaki, anne ve baba eğitim düzeyi arasındaki anlamlı ilişki ile tam bir tutarlılık göstermektedir.

Darp suçu ile ilgili olarak, kız ve erkek öğrencilerin cezaların kesinliği, ağırlığı ve çabukluğu algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Uyuşturucu suçu ile ilgili olarak ise, kız ve erkek öğrencilerin cezaların kesinliği ve ağırlığı algısı arasında kız öğrenciler lehine anlamlı bir ilişki bulunurken, cezaların çabukluğu algısı arasında bu ilişkiye rastlanmamıştır. Yani uyuşturucu kullanma suçu için kız öğrencilerin ceza tehdit algıları erkeklere göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Buradaki sonuçlar kısmen beklentilerimizle örtüşmekle birlikte, ayrıca Anderson ve arkadaşları (1977), Burkett ve Jensen (1975), Silberman (1976), Tittle (1977) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları ile de benzerlik göstermektedir. Miller (1958), kadınların ceza tehdidi algılarının erkeklerden daha yüksek olmasını şu şekilde açıklamıştır; bir cezayla karşılaşıldığında kadınlar erkeklere göre daha fazla zarar görmektedirler. Çünkü kadınların prestiji, toplum içinde var olan geleneksel onaylanmış davranışlara erkeklere nazaran daha çok bağımlıdır. Bazen erkekler suç işlendiğinde, toplum tarafından bu o kişinin erkelik rolünü güçlendiren cesaret ve otonomi göstergesi kabul edilebiliyor. Yani erkek hata yapabilir ama statüsünü kadın gibi tehlikeye atmış olmuyor. Kadında suç işlemekle sadece bir yanlış yapmış olmuyor aynı zamanda kadınlık statüsüne ve kadınlık rolüne de zarar vermiş oluyor. Böylece kadın işlemeyi düşünebileceği herhangi bir suç davranışı sonucunda erkeğe göre çok daha fazla tehdit algılıyor. Richards ve Tittle'nin (1981) açıklaması ise şu şekildedir; erkekler kendilerinden beklenen toplum içindeki erkelik rollerini gerçekleştirmek için, davranışlarını daha agresif ve gözü kara aynı zamanda otonomilerini gösterecek şekilde oluşturmaktadırlar. Burada ki agresiflik, gözü karalık ve otonomi kavramları tamda suç davranışını tarif etmek için kullanılmaktadır. Fakat aynı zamanda erkelerin ceza tehdit algılarını yüksek olarak kabul etmiş olsak bile, bir tarafta onlardan beklenen erkelik rolleri diğer tarafta ceza tehdit algılaması sonucunda bir çelişki hissedeceklerinden, bu çelişkiyi ortadan kaldırmak için de bilişsel olarak ceza tehdit algılarını düşüreceklerdir. Kadınlarda ise sosyal rolleri gereği böyle bir çelişki ile karşı karşıya kalmayacakları için ceza tehdit algılamasını da düşürmek zorunda kalmadıklarından, ceza tehdit algıları da erkeklere göre daha yüksek olacaktır. Jensen ve Eve (1976), kadın ve erkek arasındaki bu farklılığa şu şekilde bir yorum getirmektedirler; kadınların tavır ve davranışları, toplum tarafından erkelere göre daha fazla takip edilmektedir, böylece kadınlar daha görünür hale

geldiklerinden, daha fazla kontrole maruz kalmaktadırlar. Bunların sonucu olarak da, kadınların diğer insanlar tarafından yanlış değerlendirilebilme hassasiyeti artarak, bununla paralel olarak ceza tehdit algıları da artmaktadır. Kız ve erkek öğrencilerin, cezaların kesinliği ve ağırlığı algı düzeyleri arasındaki ilişkideki anlamlılık, uyuşturucu suçu için geçerli iken, darp suçu için bu ilişkinin bulunmadığı görülmektedir. Bu sonucun sebebi olarak yukarıda da açıklandığı gibi, uyuşturucu kullanma suçunun hem Türk Ceza kanundaki cezasının çok daha yüksek olması ile birlikte toplum içinde ayıplanan ve aşağılanan bir davranış olması olarak gösterilebilir. Ayrıca darp suçu bir şiddet davranışı olarak, toplumun bazı aşırı gelenekçi kesimleri tarafından, belli şartlar altında teşvik edilmesi, diğer bir sebep olarak gösterilebilir.

Uyuşturucu kullanıma suçu ile ilgili olarak, 9. Ve 12. Sınıf öğrencilerinin cezaların kesinliği ve ağırlığı algıları arasında 9. Sınıfların lehine yüksek oranda anlamlı bir ilişki bulunurken, darp suçu ile ilgili olarak, bu iki grubun sadece cezaların kesinliği algıları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Buradaki farklılık ergenlik çağının karakteristik özellikleriyle açıklanabilir. Ergenlik çağına girmeye başlayan otoriteye meydan okuma, kuralları küçümseyerek benlik kavramlarını sağlamlaştırma girişimleri, ergenlik çağının ileriki dönemlerinde artarak devam eder. Ergenlik çağının artık son dönemlerinde bulunan 12. Sınıfların cezaların caydırıcı etkisinden daha az etkilenmesi bu noktalar göz önünde bulundurulduğunda gayet makul görülmektedir.

Darp ve uyuşturucu kullanma suçu ile ilgili olarak, bu suçları işlemiş ve işlememiş öğrencilerin ders başarı durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuçla, toplumun genelinde hâkim olan, “ suç işleyen gençler, her konuda olduğu gibi derslerinde de başarısız olurlar” düşüncesi ile çeliştiği görülmektedir.

Son olarak, Uyuşturucu kullanımı ve darp suçunu işlemiş ve işlememiş öğrencilerin bu suçlarla ilgili değer yargıları arasında, suç işlememiş öğrencilerin lehine yüksek oranda anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yani bahse konu suçlara karışmamış öğrencilerin bu suçlarla ilgili değer yargıları bu suçlara karışmış öğrencilerin değer yargılarından oldukça yüksek olarak bulunmuştur. Burada cezaların tehdit edici etkilerinden ayrı olarak bu suçlarla ilgili değer yargılarının, gençlerin suç işleyip işlememeleri konusunda oldukça etkili olma ihtimali ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak yapılan bu çalışmada, cezaların ağır olması ile suç işlememe arasında bir ilişkiyi ortaya konmasından ötürü, yeni yapılacak ya da güncellenmesi düşünülen ceza kanunlarında ve okul disiplini yönetmeliklerinde, cezaların ağırlaştırılması yönünde, tavsiyeler ortaya konabilir. Fakat bunlarla birlikte, elde ettiğimiz sonuçlar arasında, değer yargılarının da suç işleyip işlememe konusunda fazlasıyla etkili olduğu düşüncesini de göz önünde bulundurarak, sosyal sorumluluk projeleri, insan hakları bilincinin oluşması, etik değerlerin kalıcı bir şekilde kazanılması ve buna benzer diğer önemli projelerin ihmal edilmemesi, suçla mücadelede büyük avantajlar sağlayacaktır. Ayrıca suç işlemiş ve işlememiş öğrencilerin annelerinin ve babalarının eğitim düzeyleri arasındaki yüksek derecedeki anlamlı farklılık, ailenin suç davranışı üzerindeki etkisini bir kere daha net bir şekilde göstermiştir. Bu bağlamda, suç ile kararlı bir şekilde mücadele etme inancında olan ülkelerin, ulusal eğitim politikalarını, bütün yurttaşların çeşitli engellenmelere takılmadan, eğitim haklarına ulaşabilecekleri şekilde düzenlemelerinin çok faydalı olacağı ortaya çıkmaktadır. Toplumda her alanda var olan sosyal problemlerin, kökten çözülebilmesi için, halkın eğitim düzeyinin yükseltilmesinin bir ön gereklilik olarak kabul edilmesi, suç ve suçlu ile olan mücadele için de geçerli olduğu gerçeği, açıkça görülmektedir.

KAYNAKLAR

- ANDENAES Johannes, (1974), "General prevention revisited: research and policy implications.", *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol.66, pp. 338-65.
- ANDERSON L.S., T. Chiricos; G.P. Waldo, (1977), "Formal and Informal Sanctions: A Comparison and Deterrent Effects.", *Social Problems*, Vol.25, (October, 1977), pp. 103-114.
- ASSMANN Jan (2001) , **Kültürel Bellek**, 1.b., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- ATKINSON Rita L- Ernest R. Hilgard- Richard C. Atkinson (1995) , **Psikolojiye Giriş**, 1.b., Çev. Kemal Atakay- Mustafa Atakay- Aysun Yavuz, Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- BAILEY William C, (1976), "Certainty Of Arrest And Crime Rates For Major Felonies: A Research Note", *Journal Of Resarch In Crime And Delinquency*, (july, 1976), pp. 145-154
- BECCARIA Cesare (2003) , **Suçlar Ve Cezalar**, 1.b., Çev. Zuhul Özbayrak, Başak Matbaacılık, Ankara.
- BLUMSTEIN A., J. Cohen; D. S. Nagin, (1978), " *Deterrence and Incapacitation: Estimating the Effects of Criminal Sanctions on Crime Rates*", Washington, DC: National Academy of Sciences.
- BOZKURT Veysel (2007) , **Değişen Dünyada Sosyoloji**, 2.b., Ekin Yayınevi, Bursa.
- BRAITHWAITE J., (1981), "The myth of social class and criminality reconsidered." *American Social Review*, Vol.46, (February, 1981), pp. 36-57.
- BRIDGES G. S., (1981), " Estimating Effects Of Response Error In Self-Reports Of Crime And Delinquence", *Quantitative Methods In Criminology*, pp. 59-76.
- BRIDGES George S. ve James A. Stone, (1986), "Effect Of Criminal Punishment On Percieved Threat Of Punishment: Toward An Understanding Of Specific Deterrence", *Journel Of Resarch In Crime And Delinquency*, Vol.23, No.3, (Agust 1986), pp. 207- 239.
- BURKET S.R.; E.L. Jensen, (1975), "Conventional Ties, Peer Influence, and the Fear of Apprehension: A Study of Adolescent Marijuana Use.", *Sociological Quarterly*, Vol.16, (Autumn, 1975), pp. 522-533.
- CEVİZCİ Ahmet (2000) , **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, 1.b., Paradigma Yayınları, İstanbul.
- CHAİKEN J.; M. Chaiken, (1982), *Varities Of Criminal Behavior*, Santa Monica.

- CLELLAND D.; T. J. Carter, (1980), "The new myth of class and crime.", *Criminology*, Vol. 18, (May,1980), pp. 319-336.
- COOK P.,(1980), "Research in Criminal Deterrence: Laying the Groundwork for the Second Decade." , *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, vol. 2, Pp. 211-68.
- CRONBACH L.J, (1951), " Coefficient Alpha and the Internal Structure of Test", *Psychometrika*, 16(3), 297-334.
- ÇELEN Nermin (1999) , **Öğrenme Psikolojisi**, 1.b., İmge Kitapevi, Ankara.
- DANDURAND Yvon; C. T. Griffiths, (2006), **Onarıcı Adalet Programları El Kitabı**, Çev. CİSST, United Nations, Newyork.
- DOĞAN İsmail (2007) , **Sosyoloji Kavramlar Ve Sorunlar**, 7.b. Pegema Yayıncılık, Ankara.
- DOLU Osman (2009), " Rasyonel Bir Tercih Olarak Suç: Klasik Okul Düşüncelerinin Suçu Açıklama ve Önleme Kapasitesinin Değerlendirilmesi", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt. 11, Sayı.4, Sayfa. 89-120.
- DOLU Osman ve H. Bükler (2009), "Caydırıcılığın Sınırları: Caydırıcılık Eksenli Suç Önleme ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt. 11, Sayı.3, Sayfa. 1-22.
- DOLU Osman (2010) , **Suç Teorileri**, 1.b., Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- DÖNMEZER Sulhi (1981) , **Kriminoloji**, 6.b., Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- DURKHEİM Emile (2006) , **Sosyolojik Yöntemin Kuralları**, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, İstanbul.
- DUVERGER Maurice (1975) , **Siyaset Sosyolojisi**, Çev. Şirin Tekeli, Varlık Yayınları, İstanbul.
- ERİCKSON Maynard L.; Jack P. Gibbs ve Gary F. Jensen (1977), "The Deterrence Doctrine And The Perceived Certainty Of Legal Punishments", *American Sociological Review*, Vol. 42, (April, 1977), pp. 305-317.
- GEERKEN M. R.; W. R. Gove ,(1975) ,"Deterrence: Some Theoretical Considerations." ,*Law and Society Rev.*, Vol. 9, (Spring,1975), pp. 498-513.
- GİBBS J.P., (1977), "Social Control, Deterrence, And Perspectives On The Social Order." , *Social Forces*, Vol.56, No.2, pp. 408-423.
- GÖKBERK Macit (2007) , **Felsefe Tarihi**, 17.b., Remzi Kitapevi, İstanbul.
- GÖLBAŞI Serkan (2008) , **Kentleşme Ve Suç**, 1.b., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

- GRASMICK Harold G. ve George J. Bryjak, (1980), "The Deterrent Effect Of Percieved Severity Of Punishment", *Social Forces*, Vol.59:2, (December 1980) , pp. 471-491.
- GREENBERG David F .; Ronald C. Kessler ve Charles H .Logan, (1979), "A Panel Model Of Crime Rates And Arrest Rates", *American Sociological Review*, Vol.44, (October, 1979), pp. 843-850.
- GREENBERG David F. ve Ronald C. Kessler, (1982), " The Effect Of Arrests On Crime: A Multivariatepanel Analysis", *The University of North Carolina Press*, pp.771-790.
- HENSHEL R. L.;S.H. Carey, (1975), "Deviance, Deterrence, and Knowledge of Sanctions,"*Perception in Criminology*, New York: Columbia Univ. Press, pp. 54-73.
- HINDELANG M. J.; T. Hirschi; J. Weis, (1979), "Correlates of delinquency: the illusion of discrepancy between selfreport and official measures." ,*American Social Review*, Vol.44 ,(December,1979), pp. 995-1014.
- HOMEL R.J, (1988), *Policing and Punishing the Drinking Driver. A Study of Specific and General Deterrence*. New York.
- HORNEY Julie; İneke Haen Marshall, (1992), "Risk Perceptions Among Serious Offenders: The Role Of Crime And Punishment", *Criminology*, Vol. 30, No. 4, pp. 575-594.
- İÇLİ Tülin G (2007) , **Kriminoloji**, 7.b., Seçkin Yayınevi, İstanbul.
- JENKS Chris (2007) , **Altkültür**, 1.b., Çev. Nihal Demirkol, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- JENSEN G.; R. Eve, (1976)," Sex Differences in Delinquency: An Examination of Popular Sociological Explanations" ,*Criminology*, Vol.34, (February, 1976), pp. 427-448.
- JENSEN G.; J.P. Gibbs; M. Erickson, (1978), "Perceived Risk of Punishment and Self-Reported Delinquency", *Social Forces*, Vol.57, (September,1978), pp. 57-78.
- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem (1998) , **Kültürel Psikoloji**, 1.b., Altan Matbaacılık, İstanbul.
- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem (2002) , **İnsan Ve İnsanlar**, 10.b., Evrim Yayınları, İstanbul.
- KALE Nesrin (1995), " Çocuk ve ceza olgusuna felsefi bir yorum", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt. 28, Sayı.1, Sayfa. 49-58.
- KIZMAZ Zahir (2005), "Ceza veya Kriminal yaptırımın suç oranları üzerindeki caydırıcı etkisi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 7, Sayı.2, Sayfa. 210-231.

- KIZMAZ Zahir (2007), "Ceza evinin ve hapsedmenin suçu engellemedeki etkisi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 1, Sayı.17, Sayfa. 44-99.
- KLECK G. D., (1982), "On the use of self-report data to determine the class distribution of criminal and delinquent behavior.", *American Social Review*, Vol. 47, (June, 1982), pp. 427-433.
- KÖSEMİHAL Nurettin Ş (2005), **Sosyoloji Tarihi**, 8.b., Remzi Kitapevi, İstanbul.
- LEWIS John A., (2006), An Interrupted Time-Series Analysis Of Pennsylvania's Zero-Tolerance Juvenile Alcohol Law, A Dissertation Submitted To The School Of Graduate Studies And Research In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Doctor Of Philosophy, Indiana University Of Pennsylvania.
- MARSHALL Gordon (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, Bilim Ve Sanat Yayınları, Ankara.
- MEIER Robert F.; Weldon T. Johnson, (1977), "Deterrence As Social Control: The Legal And Extralegal Production Of Conformity", *American Sociological Review*, Vol. 42, No. 2. (Apr., 1977), pp. 292-304.
- MİLLER W.B., (1958), "Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency", *Journal of Social Issues*, Vol.14, No.3, pp. 5-19.
- MİNOR W.W., Harry, J., (1982), "Deterrent and experiential effects in perceptual deterrence research: a replication and extension.", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol.19, pp. 190-203.
- NAGİN D. S., (1998), "Criminal Deterrence Research at the Outset of the Twenty-First Century.", *Crime and Justice: A Review of Research*, vol. 23, pp. 51-92.
- NAGİN Daniel S. ve Raymond Paternoster, (1991), "The Preventive Effects Of The Perceived Risk Of Arrest: Testing An Expanded Conception Of Deterrence", *Criminology*, Vol. 29, No. 4, pp. 561-587.
- NAGİN Daniel S. ve Greg Pogarsky, (2001), "Integrating Celerity, Impulsivity, And Extralegal Sanction Threats Into A Model Of General Deterrence: Theory And Evidence", *Criminology*, Vol. 39, No. 4, pp. 865-890.
- NICHOLS J.L., Ross, H.L, (1990), "The effectiveness of legal sanction in dealing with drinking drivers" *Alcohol, Drugs and Driving*, Vol. 6, pp. 33-60.
- NUNNALLY J.C., (1978), **Psychometric Theory**, 2. Edition, New York: McGraw-Hill.
- ÖZBEK Mustafa, (2007), "Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırılmasının Usul ve Esasları", *AÜFHD*, Cilt. 56, Sayı. 4, Sayfa 123-205.

- PATERNOSTER Raymond; Linda E. Saltzman; Theodore G. Chiricos ve Gordon P. Waldo, (1982), "Perceptual Deterrence Research", *The journal of criminal law & criminology*, Northwestcin University School of Law PrmUdin L .S.A., pp. 1238-1258.
- PATERNOSTER Raymond; Linda E. Saltzman; Gordon P. Waldo ve Theodore G. Chiricos, (1983), "Estimating Perceptual Stability And Deterrent Effects: The Role Of Perceived Legal Punishment In The Inhibition Of Criminal Involvement", *The Journal Of Criminal Law & Criminology*, Vol. 74, No. 1, pp.270-297.
- PATERNOSTER Raymond; Linda E. Saltzman; Gordon P. Waldo ve Theodore G. Chiricos, (1983), "Perceived Risk And Social Control: Do Sanctions Really Deter?", *Law& Society Review*, Vol.17, No.3, pp. 457-479.
- PATERNOSTER Raymond; Linda E. Saltzman; Gordon P. Waldo ve Theodore G. Chiricos, (1985)," Assessments Of Risk And Behavioral Experience: An Exploratory Study Of Change", *Criminology*, Vol.23, No.3, pp. 417-436.
- PATERNOSTER Raymond ve Leeann İovanni, (1986), "The Deterrent effect of perceived severity: a reexamination", North Carolina Press, pp. 751-777.
- PATERNOSTER R., (1987), "The Deterrent Effect of the Perceived Certainty and Severity of Punishment: A Review of the Evidence and Issues." *Justice Quarterly*, Vol.4, No.2, pp. 173-217.
- PATERNOSTER Raymond ve Alex Piquero, (1995), "Reconceptualizing Deterrence : An Empirical Test Personal And Vicarious Experiences", *Journal Of Resarch In Crime And Delinquency*, Vol.32, No. 3, (August 1995), pp. 251-286.
- PETERSON, M.A.; H. Braiker, (1980), *Doing Crime: A Survey Of California Prison İnmates*, Santa Monica.
- PİQUERO A. R.; R. Paternoster, (1998) "An Application of Stafford and Warr's Reconceptualization of Deterrence to Drinking and Driving.", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol.35, No.1, pp. 3-39.
- PİQUERO A. R.; G. Pogarsky, (2002), "Beyond Stafford and Warr's Reconceptualization of Deterrence: Personal and Vicarious Experiences, Impulsivity, and Offending Behavior.", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol.39, No.2, pp. 153-186.
- POGARSKY Greg; Alex R. Piquero, (2003), "Can Punishment Encourage Offending? Investigating The "Resetting" Effect", *Journal Of Resarch In Crime And Delinquency*, Vol. 40, No. 1, (February 2003), pp. 95-120.
- POGARSKY Greg; Alex R. Piquero ve Ray Paternoster, (2004), "Modeling Change in Perceptions About Sanction Threats: The Neglected Linkage İn Deterrence

Theory”, *Journal Of Quantitative Criminology*, Vol. 20, No. 4, (December 2004), pp. 343-369.

POGARSKY Greg; KiDeuk Kim ve Ray Paternoster, (2005), “ Perceptual Change in the National Youth Survey: Lessons for Deterrence Theory and Offender Decision-Making”, *Academy of Criminal Justice Sciences Justice Quarterly*, Vol. 22, No.1, (March 2005), pp.1-29

RICHARD Pamela; Charles R. Tittle , (1981), “Gender And Perceived Chances Of Arrest”, *The University Of North Carolina Press*, pp. 1182-1199.

RICHARD Pamela ve Charles R. Tittle, (1982), ”Socioeconomic Status And Perceptions Of Personal Arrest Probabilities”, *Criminology*, Vol. 20 Nos. 3 and 4,(November 1982), pp. 329-346.

SALTZMAN Linda; Raymond Paternoster ; Gordonp Waldo ve Theodore G. Chiricos, (1982), “Experiential Effects: The Problem Of Causal Order İn Perceptual Deterrence Research”, *Journal Of Research İn Crime And Delinquency*, (July 1982), pp.172-189.

SCHULTZ Duane P; Sydney Ellen Schultz (2002) , **Modern Psikoloji Tarihi**, 2.b., Çev. Yasemin Aslay, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

SHERMAN (1993), “Defiance, Deterrence, and Irrelevance: A Theory of the Criminal Sanction.”, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol.30, No.4, pp. 445-473.

SILBERMAN M., (1976), “ Toward a Theory of Criminal Deterrence”, *American Sociological Review*, Vol.41, (June, 1976), pp. 442-461.

SMİTH Philip (2007) , **Kültürel Kuram**, 2.b., Babil Yayınları, İstanbul.

TEEVAN James J., (1976), “Subjective Perception Of Deterrence”, *Journal Of Research İn Crime And Delinquency*, (July 1976), pp.155-164.

TITTLE C. R., (1969), "Crime Rates and Legal Sanctions.", *Social Problems*, Vol.16 , (Spring,1969), pp. 409- 423.

TITTLE Charles R., Alan R. Rowe, (1974), “ Certainty of Arrest and Crime Rates: A Furter Test of The Deterrence Hypothesis .” ,*Social Forces*, Vol.52, (june, 1974), pp. 455-462.

TITTLE C.R.; W.J. Villemez, (1977),”Social Class and Criminality”, *Social Forces*, Vol.56, (December,1977), pp. 474-502.

TITTLE C.R., (1977),” Sanction fear and the maintenance of social order.”, *Social Forces*, Vol.55, pp. 579-596.

- WALDO Gordon P.;Theodore G. Chiricos, (1972), “Perceived Penal Sanction and Self Reported Criminality: A Neglected Approach to Deterrence Research”, *Social Problems*, Vol. 19, No.4, (Spring, 1972), pp. 522-540.
- WEİNRATH M., Gartell, J., (2001), “Specific deterrence and sentence length: the case of drunk drivers.”, *Journal of Contemporary Criminal Justice*,Vol.17, No.2, pp.105-122.
- WİLLİAMS Kirk R.; Richard Hawkins, (1986), “Perceptual Research On General Deterrence: A Critical Review”, *Law & Society Review*, Vol. 20, No. 4, pp. 545-572.
- YAVUZER Haluk (1986) , **Psiko-sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu**, Özdem Kardeşler Matbaası, İstanbul.
- YU J.; Wilford, W.R, (1991), “Calculating DWI/DWAI recidivism with limited data: using state driver license file for drinking-driving research.”, *Journal of Drug Education*, Vol. 21, No.4, pp. 285-292.
- YÜCEL Mustafa T (2008) , **Kriminoloji**, 4.b., Afşar Matbaacılık, Ankara.
- ZİMRİNG F.; G. Hawkins, (1973), *Detterence: The Legal İn Crime Control*, Univ. Of Chicago Press.
- ZULLİGER Hans (2000) , **Suçlu Çocuklar Ve Çocuk Mahkemeleri**, 2.b., Çev. Kamuran Şipal, Cem Yayınevi, İstanbul.

EKLER

(ANKET)

CEZALARIN LİSE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ SUÇ ÖNLEYİCİ ETKİSİ: BURSA ALAN ARAŞTIRMASI

NOT: Sevgili öğrenciler,

Bu anket tamamen bilimsel kaygılar göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Kesinlikle başka hiçbir amaç güdülmemiştir. Buradaki en büyük amaç suçla mücadele adına faydalı bir adım atmaktır. Her geçen gün suç oranlarının arttığı bu dünyada, ailemizden yada çok sevdiğimiz diğer yakınlarımızın da herhangi bir suçtan mağdur olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Sizde bu anketi en samimi bir şekilde cevaplayarak, bu mücadeleye destekleriniz beklenmektedir. KESİNLİKLE İSİM, SOYİSİM VE NUMARA GİBİ KİMLİĞİNİZİ BELLİ EDEN BİLGİLER YAZILMIYACAKTIR.

I. KISIM

SOSYAL VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE İLİŞKİN SORULAR

1- Yaşınız:

2-Cinsiyet: a) Bayan b) Erkek

3- Günlük harçlığınız:

4- Ailenizin aylık geliri:

5- Annenizin eğitim durumu: a) Okur yazar değil b) İlkokul c) Ortaokul d) lise

e) Ön lisans f) Üniversite g) Yüksek lisans h) Doktora

6- Babanızın eğitim durumu: a) Okur yazar değil b) İlkokul c) Ortaokul d) lise

e) Ön lisans f) Üniversite g) Yüksek lisans h) Doktora

7- Kaçınıcı sınıftasınız:

8- Geçen yılki not ortalamanızı yazar mısınız?

9- Bu yılki not ortalamasında ulaşmayı beklediğiniz hedef nedir?

II. KISIM
BAZI DAVRANIŞ TARZLARINA İLİŞKİN TUTUMLAR
—I. BÖLÜM—

1- Herhangi bir insanın vücut bütünlüğünü bozacak bir şekilde o insanı darp etmek sizce ne kadar yanlıştır?

- a) Hiç yanlışı değil b) Bazen yanlışı c) Genellikle yanlışı d) Her zaman yanlışı

2- Liseye başladığınızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?

- a) Evet b) Hayır

- **Böyle bir davranışın okul içinde işlenmesi durumunda bu davranışın**
-

3- Öğrenciler tarafından fark edilme ihtimali ne kadardır?

- a) Kesinlikle fark edilmez b) Küçük bir ihtimalle fark edilebilir
c) Büyük ihtimalle fark edilebilir d) Kesinlikle fark edilir

4- Öğretmenleriniz ve okul idaresi tarafından fark edilme ihtimali ne kadardır?

- a) Kesinlikle fark edilmez b) Küçük bir ihtimalle fark edilebilir
c) Büyük ihtimalle fark edilebilir d) Kesinlikle fark edilir

- **Böyle bir davranışın işlenmesi halinde**

5- Bu olayın mağdur tarafından okul idaresine durumu bildirme olasılığı ne kadardır?

- a) Kesinlikle böyle bir olasılık yok b) Çok küçük bir olasılık
b) Yüksek bir olasılık d) Kesinlikle şikâyet edilirim

- 6- Mağdur tarafından polise şikâyet edilme olasılığı ne kadardır?
- a) Kesinlikle böyle bir olasılık yok b) Çok küçük bir olasılık
- c) Yüksek bir olasılık d) Kesinlikle şikâyet edilirim
- 7- Bu olayın arkadaşların tarafından okul idaresine bildirilme olasılığı ne kadardır?
- b) Kesinlikle böyle bir olasılık yok b) Çok küçük bir olasılık
- c) Yüksek bir olasılık d) Kesinlikle şikâyet edilirim
- 8- Bu olayın öğretmenleriniz ve okul idaresi tarafından polise bildirilme olasılığı ne kadardır?
- a) Kesinlikle böyle bir olasılık yok b) Çok küçük bir olasılık
- c) Yüksek bir olasılık d) Kesinlikle şikâyet edilirim
- 9- Okul idaresinin olaydan haberdar olması halinde size ceza verme ihtimali ne kadardır?
- En Düşük İhtimal** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 **En Yüksek İhtimal**
- 10- Sizce bu tür olaylar karşısında okul idaresi tarafından verilecek cezanın miktarı nedir
- a) Çok ağır bir ceza b) Ağır bir ceza c) Çokta kötü olmayan bir ceza
- d) Önemsenecek bir ceza e) Hiçbir ceza
- 11- Okul idaresinin bütün bu işlemleri gerçekleştirme süresi sizce ne kadar zaman alır?
- a) Çok kısa bir süre b) Kısa bir süre c) Uzun sayılmayacak bir süre
- d) Uzun bir süre e) Çok uzun bir süre
- 12- Böyle bir fiili gerçekleştiren bir kişinin polis tarafından yakalanma ihtimali ne kadardır?
- En Düşük İhtimal** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 **En Yüksek İhtimal**
- 13- Bu kişinin polis tarafından yakalanmış olması halinde bu kimsenin cezaevine girme ihtimali sizce ne kadardır?

En Düşük İhtimal 12345678910 En Yüksek İhtimal

14- Bu kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?

- a) Çok ağır bir ceza b) Ağır bir ceza c) Çokta kötü olmayan bir ceza
d) Önemsenecek bir ceza e) Hiçbir ceza

15- Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?

- a) Çok kısa bir süre b) Kısa bir süre c) Uzun sayılmayacak bir süre
d) Uzun bir süre e) Çok uzun bir süre

—II. BÖLÜM—

1- Keyif verici, uyarıcı veya uyuşturucu herhangi bir maddeyi kullanmayı ne kadar yanlış bulmaktasınız?

- a) Hiç yanlış değil b) Bazen yanlış c) Genellikle yanlış d) Her zaman yanlış

2- Liseye başladığınızdan beri böyle bir davranışı gerçekleştirdiniz mi?

- a) Evet b) Hayır

- Böyle bir davranışın okul içinde işlenmesi durumunda bu davranışın

3- Öğrenciler tarafından fark edilme ihtimali ne kadardır?

- a) Kesinlikle fark edilmez b) Küçük bir ihtimalle fark edilebilir
c) Büyük ihtimalle fark edilebilir d) Kesinlikle fark edil

4- Öğretmenleriniz ve okul idaresi tarafından fark edilme ihtimali ne kadardır?

- a) Çok kısa bir süre b) Kısa bir süre c) Uzun sayılmayacak bir süre
d) Uzun bir süre e) Çok uzun bir süre

10- Böyle bir fiili gerçekleştiren bir kişinin polis tarafından yakalanma ihtimali ne kadardır?

En Düşük İhtimal 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 **En Yüksek İhtimal**

11- Bu kişinin polis tarafından yakalanmış olması halinde bu kimsenin cezaevine girme

ihtimali sizce ne kadardır?

En Düşük İhtimal 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 **En Yüksek İhtimal**

12- Bu kişinin alacağı ceza sizce ne kadar ağır olur?

- a) Çok ağır bir ceza b) Ağır bir ceza c) Çokta kötü olmayan bir ceza
d) Önemsenecek bir ceza e) Hiçbir ceza

13- Sizce bu tür bir suçu işleyen suçlunun adalet önüne çıkarılması ne kadar zaman alır?

- a) Çok kısa bir süre b) Kısa bir süre c) Uzun sayılmayacak bir süre
d) Uzun bir süre e) Çok uzun bir süre

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Yavuz		ÖZCAN
Doğum Yeri ve Yılı	Bakırköy		1976
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
ve Düzeyi	KPDS 67		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	1990	1994	İstanbul Polis Koleji
Lisans	1994	1998	Polis Akademisi
Yüksek Lisans	2001	2005	Uludağ Üniversitesi
Doktora	2008	2011	Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	1998	2001	Bursa Emniyet Müdürlüğü
2.	2001	-	Bursa Polis Koleji
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:	Suç işlemiş ve işlememiş gençlerin benlik kavramaları ve gelecek zaman perspektifleri (yüksek lisans tezi)		
Diğer:			
İletişim (e-posta):	• yavuzozcan34@hotmail.com		